

Trestní nalézací komise v České Lípě

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání
7507R036 – Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Jitka Pánková**
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jitka Pánková**
Osobní číslo: **P13000249**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Historie se zaměřením na vzdělávání**
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Trestní nalézací komise v České Lípě**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy, komparace a syntézy dostupných pramenů a odborné literatury charakterizovat činnost Trestní nalézací komise v České Lípě během retribučního procesu v Československu. Těžiště výzkumu je postaveno na detailní analýze dochovaných vyšetřovacích spisů TNK, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v České Lípě. Pozornost bude zaměřena na národnostní problematiku, sociální strukturu obžalovaných či na poměr odsuzujících a osvobozujících rozsudků. Jednotlivé kauzy budou statisticky vyhodnoceny a typizovány.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **18. prosince 2015**

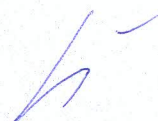
Termín odevzdání bakalářské práce: **16. prosince 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 18. prosince 2015

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Státní okresní archiv Česká Lípa, fond Okresní národní výbor Česká Lípa, inv.č. 23, Trestní nalézací komise pro Okresní národní výbor Česká Lípa, 1945-1947.

Literatura:

FROMMER, Benjamin: Národní očista: retribuce v poválečném Československu, 1. vyd. Praha: Academia, 2010, ISBN 978-80-200-1838-0.

JUDD, Tony: Poválečná Evropa: Dějiny od roku 1945, 1. vyd. Praha, Slovart 2008, ISBN 978-80-7391-025-9.

KMOCH, Pavel: Provinění proti národní cti. "Malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy. 1. vyd., Praha, Academia 2015, ISBN 978-80-200-2475-6.

KMOCH, Pavel - LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: Pomsta nebo spravedlnost? Trestní nalézací komise v českých zemích, in: Fontes Nissae, roč. XII, 2011, s. 185-206, ISBN 978-80-7372-827-4.

KOČOVÁ, Kateřina: Činnost mimořádných lidových soudů. MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice. Disertační práce Fakulta humanitních studií Hradec Králové, Hradec Králové 2006.

KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů. Praha, Linde 2002, ISBN 80-7201-352-1.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina - KMOCH, Pavel. Zakázaná láska. Trestní postih milostných vztahů v letech 1935 - 1948, in: MÄRC, Josef a kol.: Žena jako subjekt a objekt, 1. vyd. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem 2010, ISBN 978-80-7414-367-0.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucí mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D. za její pomoc, cenné rady a trpělivou spolupráci při psaní této bakalářské práce. Dále děkuji pracovníkům Státního okresního archivu v České Lípě za jejich ochotu a vstřícnost při poskytování archivního materiálu.

Mé díky patří také mým rodičům a především Bohu.

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje problematice retribučního soudnictví v Československu po druhé světové válce, konkrétně se zabývá tzv. malou retribuicí v letech 1945 až 1948. První část práce se zaměřuje na zákonné normy upravující tzv. malou retribuici a charakterizuje trestní nalézací komise. Druhá část práce detailně analyzuje činnost Trestní nalézací komise v České Lípě. Hlavní těžiště práce spočívalo v analýze pramenů fondu Okresního národního výboru Česká Lípa, který je uložen ve Státním okresním archivu v České Lípě.

Klíčová slova: retribuce, odplata, dekret, národnost, horizontální kolaborace, provinění, spis, směrnice, zákon, revize, Trestní nalézací komise, veřejné pohoršení

Annotation

This bachelor thesis deals with the issue of retributive judiciary in Czechoslovakia after the Second World War, it is particularly concerned with the so-called Small retribution in the years from 1945 to 1948. The first part focuses on the juridical regulations adjusting the Small retribution and it characterizes the Penalty finding commissions. The second part analyses in detail the Penalty finding commission in Česká Lípa. The fundamental core of this paper consisted in an analysis of the fount of the District National Board of Česká Lípa, which are stored in the State Regional Archive in Česká Lípa.

Key words: retribution, vengeance, decree, nationality, horizontal collaboration, offence, file, directives, act, revision, Penalty finding commission, public nuisance

Obsah

Seznam tabulek	9
Seznam použitých zkratk.....	10
Úvod.....	12
1. Kritika pramenů a literatury.....	16
1.1 Prameny	16
1.2 Literatura	19
2. Tzv. malá retribuce	23
2.1 TNK a směrnice ministra vnitra	25
2.2 První dodatek.....	31
2.3 Druhý dodatek	32
2.4 Třetí dodatek.....	32
2.5 Druhé retribuční období.....	33
3. Retribuce na Českolipsku	35
3.1 Trestní nalézací komise Česká Lípa	38
3.2 Statistické vyhodnocení činnosti TNK Česká Lípa.....	42
3.2.1 Přehled činnosti TNK Česká Lípa v jednotlivých letech.....	42
3.2.1.1 Rok 1946.....	42
3.2.1.2 Rok 1947.....	44
3.2.1.3 Rok 1948.....	45
3.2.2 Odvolání	46
3.2.3 Ženy před TNK Česká Lípa	47
3.2.4 Věková struktura souzených osob	47
3.3 Typologie vynesených rozsudků u TNK Česká Lípa	48
3.4 Národnostní problematika u TNK Česká Lípa	51
3.5 Typologie provinění u TNK v České Lípě	53
3.5.1 Hlášení se k německé státní příslušnosti	54
3.5.2 Hlášení se k německé národnosti	55
3.5.3 Služba v německé armádě	56
3.5.4 Styk s Němci přesahující míru nezbytné nutnosti	56
3.5.4.1 Horizontální kolaborace	58
3.5.4.1.1 Miroslav Franc	62

3.5.4.1.2	Josef Třešňák	63
3.5.4.1.3	Jan Dobrovolný	63
3.5.4.1.4	Bohdan Tichý	66
3.5.5	Členství ve fašistických organizacích	68
3.5.6	Ostatní	70
3.6	Osvobozující rozsudky	71
4.	Závěr	72
5.	Použité prameny a literatura	75
5.1	Archivní prameny	75
5.2	Publikované prameny	75
5.3	Orální historie	75
5.4	Literatura	75
5.5	Internetové zdroje	78
6.	Seznam příloh	80

Seznam tabulek

Tabulka 1: Seznam členů TNK a počet zasedání, jichž se zúčastnili.....	39
Tabulka 2: Počet případů řešených v roce 1947 před TNK Česká Lípa.....	42
Tabulka 3: Věkové skupiny souzené před TNK Česká Lípa.....	46
Tabulka 4: Počet a typ vynesných trestů během tzv. prvního retribučního období.....	47

Seznam použitých zkratk

č.	číslo
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSR	Československá republika
ČSSD	Československá sociální demokracie
KSČ	Komunistická strana Československa
MLS	Mimořádný lidový soud
MNV	Místní národní výbor
MV	Ministerstvo vnitra
NSDAP	Nacionálně socialistická německá strana dělnická (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)
NSKK	Nationalsozialistische Kraftfahrkorps (Nacionálně socialistický motoristický sbor)
ONV	Okresní národní výbor
OVK	Okresní vyšetřovací komise
SA	Sturmabteilung
Sb.	sbírky
SČM	Svaz české mládeže
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNR	Slovenská národní rada
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv

SOPV	Svaz osvobozených politických vězňů
TNK	Trestní nalézací komise
TOK	Trestní odvolací komise
VK	Vyšetřovací komise
ZNV	Zemský národní výbor

Úvod

Druhá světová válka je jistě neopomenutelnou kapitolou světových dějin. Přinesla mnoho bolesti, brutality a násilí, okupaci mnoha evropských států i ztrátu desítek miliónů životů. Již v roce 1942 v Londýně jednaly exilové vlády okupovaných zemí o nutnosti zavedení retribučních soudů, tedy institucí, které by potrestaly válečné zločince a kolaboranty. V lednu 1942 byla například podepsána tzv. Svatojakubská deklarace, která uváděla jako jeden ze základních cílů války potrestání válečných zločinců a okupantů, a ovlivnila pozdější vývoj československé retribuice.¹

Od 17. července do 2. srpna 1945 se v Postupimi konala konference, kde tzv. Velká trojka, tedy představitelé tří hlavních vítězných států – Winston Churchill² za Velkou Británii, Josef Stalin za Sovětský svaz a Harry Truman za Spojené státy americké – hledala řešení pro poválečnou správu Německa a rekonstrukci zdevastované Evropy. Ministři zahraničních věcí Velké Británie, Sovětského svazu a USA se 7. května 1945 usnesli na tom, že je třeba postavit největší válečné zločince před jednu soudní instituci. Toto podpořili zástupci dalších evropských států, včetně Československa. Nacistický režim a jeho hlavní představitelé byli tedy odsouzeni a potrestáni před Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku, který byl ustanoven 8. srpna 1945. Dne 20. listopadu 1945 zde započal proces s 21 hlavními představiteli německého nacionálního socialismu.³

Norimberský proces trestající hlavní představitele Hitlerova režimu, který se výmluvně konal na místě, kde se po několik let konaly sjezdy Nacionálně socialistické německé dělnické strany (NSDAP), trval bezmála rok a těšil se velké pozornosti celého světa. Méně významní provinilci měli být souzeni na území jednotlivých států a norimberský tribunál se stal jakýmsi vzorem pro retribuční soudnictví v ostatních zemích.⁴ Důsledky války a okupace byly různého charakteru a jedním z nich se bezesporu stala poměrně vysoká míra kolaborace obyvatel z okupovaných států s totalitním režimem nacistů; a ať už šlo o prohřešky významné či nikoli, měly být do jednoho potrestány.

¹ JIŘÍK, Václav: *Nedaleko od Norimberku*. Cheb 2000, s. 4-5.

² Později nahrazen Clementem Atleem.

³ BĚLINA, Pavel a kol.: *Dějiny evropské civilizace II*. Paseka, Praha 1995, s. 237.

⁴ Frommer však upozorňuje na to, že na českou retribuici neměl přímý vliv. K jeho ustavení totiž došlo 8. srpna 1945, tedy dva měsíce po vyhlášení retribučního dekretu v ČSR. (FROMMER, Benjamin: *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.)

Retribuci v českých zemích⁵ zajišťovaly tři hlavní instituce – Mimořádné lidové soudy, Národní soud a Trestní nalézací komise. Tyto byly ustanoveny Dekrety prezidenta republiky, které se staly legislativním základem pro poválečné dění v republice a jsou svým významem postaveny na roveň zákonům. Během nacistické okupace se stalo vydávání dekretů jedinou cestou, jak přijímat rozhodnutí s mocí zákona, protože neexistoval parlament a výkon československé státní moci, včetně moci zákonodárné, byl znemožněn.⁶ Retribuční instituce byly ustanoveny třemi dekreti z roku 1945: č. 16⁷, č. 17⁸ a č. 138⁹. Tyto dekrey se staly zákonnými normami pro soudní vypořádání s válečnými zločinci, kolaboranty a zrádci a fungovaly na principu retroaktivity, tedy zpětné působnosti zákona, která je za normálních okolností v právním řádu zakázána.¹⁰

Tzv. velký retribuční dekret¹¹, vydaný 19. června 1945, trestal zločiny většího významu či rozsahu a na jeho základě byly zřízeny Mimořádné lidové soudy (dále jako MLS), de facto stanné soudy, které vykonávaly své pravomoci v pětičlenných senátech, složených

⁵ Na území Slovenska se retribuce řídila zákonem č. 33/1945 Zb. a její průběh byl výrazně mírnější.

⁶ Dekrety, tedy právní předpisy za normálních okolností vydávané ve formě zákonů, které schvaluje parlament, nebyly vymyšleny a vydány pouze samotným prezidentem Benešem. Na jejich tvorbě se podílela exilová vláda, Státní rada, a v některých případech i prezident Beneš. Musely být podepsány prezidentem, předsedou vlády a jednotlivými členy exilové vlády, jejichž působnosti se ten který dekret týkal. Ústavní dekrey musely být podepsány celou vládou. „Prezidentské“ se nazývají z toho důvodu, že v době od podepsání mnichovské dohody do vzniku košické vlády v dubnu 1945 byl nositelem zákonodárné moci právě prezident republiky. Celkem bylo v období od 21. července 1940 do 27. října 1945 vydáno 143 dekretů, z toho 17 dekretů ústavních. (Viz BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu*. Tilia, Šenov u Ostravy 1998, s. 17-19.)

Velká část dekretů vydaná v Londýně se týkala vedení války a činnosti zahraničního odboje, dále vytvořením a fungováním exilové vlády a jejích orgánů a poválečným uspořádáním. Další dekrey řešily postih Němců a Maďarů, zavření německé univerzity a středních škol a další možné aspekty poválečného života. Ačkoli se žádný z dekretů nezabýval přímo odsunem německého a maďarského obyvatelstva, jak se někdy chybně uvádí, nepřímo se vysídlení týkala celá řada z nich. (KMOCH, Pavel: *Provinění proti národní cti*. Academia, Praha 2015, s. 47-50.)

⁷ Dekret č. 16/1945 Sb. *o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech*, také označovaný jako tzv. velký retribuční dekret. Ustanovoval vytvoření a činnost Mimořádných lidových soudů. (Celý text dekretu dostupný v: JECH, Karel – KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky. Dokumenty. Díl I*. Brno, Doplněk – Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 1995, s. 237. Dostupné také elektronicky: Dekret č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 9, s. 25–31 [vid. 9.5.2016], <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=9>.)

⁸ Dekret č. 17/1945 Sb. *o Národním soudu*. (Text dekretu dostupný v: JECH, Karel – KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky. Dokumenty. Díl I*. Brno, Doplněk – Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 1995, s. 269-272. Dostupné také elektronicky: Dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 9, s. 31–33 [vid. 9.5.2016], <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=9>.)

⁹ Dekret č. 138/1945 Sb. *o trestání některých provinění proti národní cti*, také označovaný jako tzv. malý retribuční dekret. (Text dekretu dostupný v: JECH, Karel – KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky. Dokumenty. Díl II*, s. 951. Dostupné také elektronicky: Dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online] 1945, částka 57, s. 338 [vid. 9.5.2016], <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=57>.)

¹⁰ JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata či spravedlnost?* Praha 2008, s. 14.

¹¹ Jde o neoficiální název, který byl ale užíván již v době vzniku dekretu a dnes jde o již ustálený termín. Totéž platí u tzv. malého retribučního dekretu a pojmů „malá a velká retribuce“.

z předsedy a čtyř soudců „z lidu“. Celkem bylo ustanoveno 24 MLS a podle Frommera bylo v českých zemích vyneseno u těchto lidových soudů celkem 723 trestů smrti, z nichž 686 bylo vykonáno (tedy necelých 94,9 %). Podle těchto údajů se ČSR řadí na první místo pomyslné procentuální stupnice v počtu vykonaných poprav vzhledem k počtu vynesených rozsudků smrti ze všech evropských států, ve kterých probíhala poválečná retribuice.¹² Současně byl dekretem č. 17 ze dne 19. června 1945 ustanoven Národní soud (dále také jako NS), který se zabýval trestáním nejvýznamnějších českých kolaborantů a představitelů protektorátní vlády.¹³

Tzv. malý retribuční dekret, vydaný 27. října 1945, postihoval „provinění proti národní cti“, tedy menší přestupky, jejichž podstatou bylo chování „urážející národní čest“ Čechů či Slováků, a které vzbudily „veřejné pohoršení“. Na základě tohoto dekretu byly u okresních národních výborů (dále jako ONV) zřízeny speciální Trestní nalézací komise (dále jako TNK). Retribuce v Československu probíhala ve dvou fázích, období tzv. první retribuice trvalo od vydání retribučního dekretu do 4. května 1947 a období tzv. druhé retribuice trvalo od 2. dubna 1948 do 31. prosince 1948 a bylo spjato s novým nedemokratickým režimem KSČ. Ještě před retribučním soudnictvím, které bylo zakotveno v zákonných opatřeních, proběhla vlna násilí a samozvané odplaty, tzv. divoká retribuice.¹⁴

Hlavní cíl práce spočíval v analýze činnosti TNK Česká Lípa. Na základě rozsáhlého studia pramenů jsem získala poznatky, které jsem komparovala s informacemi z odborné literatury. Text bakalářské práce je možné rozdělit do dvou hlavních částí. V první, kterou lze vnímat jako teoretickou, jsem se zaměřila na problematiku tzv. malé retribuice obecně, ve stručnosti jsem charakterizovala zákonné normy a instituce trestních nalézacích komisí. V části druhé, která je těžištěm celého textu, jsem věnovala detailní pozornost výše zmíněné TNK Česká Lípa. Zaměřila jsem se na charakteristiku činnosti této komise, statistickou analýzu a zvláštní pozornost jsem věnovala některým vybraným tématům a kauzám

¹² FROMMER, Benjamin, c. d., s. 134.

¹³ K tomuto tématu více viz např.: TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Obžalována je vláda*. Themis, Praha 1999.

¹⁴ V období tzv. divoké retribuice docházelo k trestání skutečných i domnělých viníků samozvanými orgány nebo „lidem“, bez jakéhokoli legálního zakotvení. Oběťmi této „spravedlnosti“ se stávali nejčastěji obyvatelé německé národnosti, ale i další civilisté, ženy i děti. Na území Československa proběhlo několik excesů zaměřených proti německému obyvatelstvu (např. v Postoloprtech či v Ústí nad Labem). Více k tématu viz: STANĚK, Tomáš: *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Ústav pro soudobé dějiny, Praha 2005; ARBURG, von Adrian – STANĚK, Tomáš: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951*. Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování II.3. Susa, Středokluky 2010.

(např. problematika tzv. horizontální kolaborace). Jedná se o první ucelený příspěvek k činnosti TNK Česká Lípa.

Práce je doplněna o přílohy, které obsahují plné znění retribučního dekretu č. 138, seznam fašistických organizací, vládní usnesení ze dne 18. června 1948 o amnestii ve správních věcech trestních a seznam obžalovaných, o nichž se v archivním materiálu dochovaly nějaké informace. Údaje jsou zaznamenány v tabulce, jež uvádí jméno a příjmení obžalovaného, datum narození, národnost, povolání, provinění, rozsudek a datum rozsudku, odvolání/revizi a číslo kartónu.

1. Kritika pramenů a literatury

1.1 Prameny

Pramenem pro výzkum tzv. malé retribuční a činnosti trestních nalézacích komisí jsou především archivní fondy, které obsahují materiál o činnosti TNK. V případě TNK Česká Lípa je archivní materiál uložen v SOkA Česká Lípa, ve fondu Okresní národní výbor Česká Lípa.¹⁵ Zde uložené archivní materiály se staly stěžejním pramenem, který jsem pro tuto práci použila. Fond obsahuje dochované spisy případů, které byly projednávány u TNK Česká Lípa, některé protokoly vyšetřovací komise, různá nařízení a výnosy ministerstva vnitra (dále také jako MV), které byly zasílány komisím, různé seznamy obžalovaných a odsouzených osob,¹⁶ seznamy členů komisí a další dokumenty.

Původně byl spisový materiál TNK v České Lípě uložen v samostatném fondu s názvem *Trestní nalézací komise při okresním národním výboru Česká Lípa 1945–1947*. Tento fond byl nejprve v archivním oddělení KS-MV¹⁷ Jablonec nad Nisou, poté byl předán státnímu archivu v Liberci, odkud byl následně převezen do archivu v České Lípě. Fond obsahoval 4 knihy a 13 kartonů v celkové délce 1,5 bm a již v době svého vzniku byl značně neúplný. K fondu byl v roce 1965 vydán inventář, který je badateli stále přístupný. V nedávné minulosti byl fond TNK Česká Lípa přiřazen k již zmíněnému fondu ONV Česká Lípa. Kvůli častému přemísťování a rozsáhlým skartacím archiválií v SOkA Česká Lípa, které probíhaly převážně v 60. letech 20. století¹⁸, se z původního fondu do dnešních dní zachovalo pravděpodobně ještě o něco méně dokumentů.¹⁹

Fond ONV Česká Lípa obsahuje celkem 1 341 inventárních jednotek a metráž celého archivního souboru činí 83,85 bm. K TNK Česká Lípa se vztahují pouze kartony 257, 643 a 488. Dále jsem z fondu použila *Rejstřík k jednacím protokolům č. III. – bezpečnost*,²⁰ který obsahuje záznamy, jež se týkaly „bezpečnosti“. Jde o několik abecedních seznamů nejrozličnější

¹⁵ SOkA Česká Lípa, fond Okresní národní výbor Česká Lípa, kartony 257, 643, 488.

¹⁶ Vždy jde jen o dílčí seznamy (např. seznam osob, jejichž kauza byla vybrána pro revizi podle zák. č. 34/1948 Sb. na konkrétní schůzi, kde členové TNK projednali jen asi 50 ze všech 136 případů). Rejstřík či seznam všech osob, které stanuli před TNK, či všech odsouzených, příp. osvobozených lidí jsem v archivu nenašla. Něco podobného by jistě mohlo orientaci i práci s archivním materiálem usnadnit, navíc bych mohla takový seznam porovnat s konkrétními trestními spisy, nicméně nic takového se v dochovaných archiváliích nenachází.

¹⁷ oddělení krajské správy Ministerstva vnitra

¹⁸ Kvůli sloučení tří okresů do jednoho celku (k českolipskému okresu byla připojena část okresu Doksy, část okresu Nový Bor a jihozápadní část okresu Liberec v okolí Jablonného v Podještědí) a nedostatku místa pro uložení archiválií.

¹⁹ Více viz: SOVADINA, Miloslav: *Dějiny okresního archivu Česká Lípa*. Albis International, Ústí nad Labem 1997. Také viz: SOkA Česká Lípa, inventář k fondu ONV Česká Lípa 1945–1960, 1993.

²⁰ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, inv. č. 215.

povahy – celý rejstřík je rozdělen do několika kategorií a každá tato kategorie má svůj soupis osob. Pro mne byl podstatný společný seznam pro kategorie 6 („Policejní pátrání a honičky“) a 7 („Policejní omezení pohybu“). Zde jsou mezi dalšími záznamy²¹ zapsané i jména osob, které byly prověřovány vyšetřovací komisí (dále také jako VK) z důvodu podezření z provinění se proti národní cti podle dekretu č. 138/1945 Sb. Jedná se však jen o holý seznam, který obsahuje pouze řadové číslo záznamu, jméno a příjmení dotyčného, důvod zápisu a čísla jednací – rejstřík jsem proto použila pouze k vytvoření si představy, kolik osob bylo na Českolipsku prošetřováno VK v rámci tzv. malé retribuice.

Karton č. 257 z fondu ONV Česká Lípa trestní spisy jednotlivých kauz řešených u TNK. Ve většině případů se jedná o volné listy, které jsou chronologicky řazené za sebou – nejsou zde složky pro jednotlivé případy, jen někdy jsou spolu související dokumenty spojeny kancelářskou sponkou. Je tedy poměrně obtížné se ve spisovém materiálu vyznat. Ačkoli jsou k sobě patřící listy většinou u sebe, setkala jsem se i s výjimkami, což značně stěžovalo mou práci. Dále tento karton obsahuje směrnice MV pro TNK, různé oběžníky a výnosy, seznamy porotců a členů komisí ONV.

Karton č. 643 obsahuje další spisy případů TNK v České Lípě. Na rozdíl od předchozího kartonu, v tomto jsou spisy řazené ve složkách, kdy každá obžalovaná osoba má svou vlastní, ve které se nachází veškeré dokumenty k případu dotyčného. Složky jsou řazené abecedně. U některých případů jsou totožné dokumenty obsaženy jak v kartonu 257, tak v kartonu 643. To může být z toho důvodu, že opisy trestních spisů měly být poslány na určitý místní národní výbor (dále jako MNV), aby mohl vyvěsit příslušný trestní nález jako trest *veřejného pokárání*. K tomu ale možná nedošlo, a proto kopie dokumentů zůstaly u TNK.

V posledním **kartonu č. 488** je pouze úzká složka s inventárním číslem 585 vztahující se k tzv. malé retribuici. V ní jsou obsaženy spisy čtyř případů. Jede z nich se týká muže souzeného TNK Česká Lípa, zbylé tři kauzy byly vyšetřovány TNK ústředního národního výboru v Praze a dané trestní spisy byly zaslány ONV v České Lípě proto, že dotyčné (šlo o tři ženy) se po svém odsouzení přestěhovaly na Českolipsko.

Většina materiálů je v poměrně dobrém stavu a čitelná. Zápisy jsou nejčastěji psané na psacím stroji, ale setkala jsem se i s ručně psanými dokumenty, kdy ne vše bylo dobře čitelné

²¹ Především šlo o věci odsunu – např. žádosti o vynětí či zařazení do odsunu, povolení k odvozu šicího stroje, žádosti o povolení vzít si více svršků do odsunového transportu atd. Dále se zde objevily záznamy o výslechu svědků, hlášení krádeže nebo vyšetřování nepovoleného přechodu hranic cizinci. Některé záznamy jsou jen neurčitá sdělení jako „šetření, potvrzení, trestní řízení, žádost“.

(mohlo jít například o zápis, který měl být později přepsán, ale již k tomu nedošlo). V mnoha případech byly protokoly psány na pauzovacím papíře, nebo na obyčejném listu papíru bez jakékoli hlavičky nebo razítka. K tomu mohlo docházet z důvodu nedostatku papíru,²² konkrétně z nedostatku formulářů a zápisových listů určených pro VK, TNK a podobně. Pokud jde o spisy k jednotlivým kauzám, tak musím bohužel říci, že většina z nich je značně neúplná – často chybí zápisy VK o návrhu k souzení dotyčného podle tzv. malého dekretu, zápisy z výsledku svědků, nejčastěji však samotné výnosy TNK o rozsudku. O tom, že dotyčný byl prošetřován TNK jsem se v mnoha případech dozvěděla pouze z oznámení, jež posílala revisní komise od dubna roku 1948 a která jsou vložena v kartonech mezi jednotlivými kauzami. V těchto oznámeních je uvedeno pouze jméno a bydliště obžalovaného, za jaký přestupek byl stíhán podle tzv. malého dekretu a poté už jen ta skutečnost, že se v jeho případě zahajuje trestní řízení podle zákona č. 34/1948 Sb. *o revizi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti*. U mnoha kauz jsou v archivních materiálech dochovaná pouze tato oznámení bez dalšího spisového materiálu k případu, takže nemohu říci, zda a jak byl dořešen. Z celkové činnosti TNK v České Lípě jsou dochovány necelé dvě třetiny spisového materiálu. Mezi dokumenty TNK bylo také poměrně mnoho spisů k případům, které se týkaly provinění podle dekretu č. 108/1945 Sb. „*o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy*“.²³ Je možné, že se sem tyto trestní spisy připlety omylem, protože například došlo k záměně dekretu č. 108 a 138.

Dále jsem pro tuto práci použila edici Karla Jecha a Karla Kaplana *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945: Dokumenty*.²⁴ Tato publikace obsahuje seznam všech vydaných dekretů a u většiny z nich i jejich plné znění. Uvádím ji, protože zákonné normy byly důležitým pramenem při psaní této práce. Dekrety prezidenta republiky jsou dostupné i v online *Sbírce zákonů a mezinárodních smluv* na webových stránkách ministerstva vnitra České republiky.²⁵

²² S touto problematikou se setkala například i Barbora Mikšovská a Barbora Pešková, která dokonce uvádí, že některý spisy TNK Broumov byly psány na papíře s hlavičkou NSDAP. MIKŠOVSKÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Poděbrady*. Bakalářská práce, katedra historie, Technická univerzita v Liberci. Liberec 2011, s. 15. PEŠKOVÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Broumov 1945-1947*. Bakalářská práce, katedra historie, Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012, s. 5.

²³ Dekret č. 108 ze dne 25. října 1945. Dostupné elektronicky: Dekret č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 48, s. 248–254 [vid. 24.6.2017], <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=48>.

²⁴ JECH, Karel – KAPLAN, Karel (eds.): *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Dokumenty*. Doplněk, Brno 2002.

²⁵ *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online], [vid. 12.4.2017]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>.

Zde jsou k dispozici naskenovaná plná znění všech zákonů, vyhlášek, nařízení vlády a mezinárodních smluv od roku 1945 až po současnost.

Lépe pochopit činnost TNK mi pomohly i dvě dobové příručky od Jindřicha Stacha²⁶ a Jaroslava Fуска,²⁷ které obsahují výklad dekretů a právních předpisů, jež souvisely s tzv. malou retribuicí.

Důležitým pramenem jsou i dva rozhovory vedené podle metod orální historie.²⁸ Vzhledem k velkému časovému odstupu je dnes již velice obtížné najít osoby, které by se přímo účastnily retribučních soudů. Mně se podařilo získat rozhovor s Dagmar Židlickou a s Františkem Dobrovolným,²⁹ dětmi jednoho z odsouzených u TNK v České Lípě.³⁰ Získané informace doplňují příběh jejich otce, Jana Dobrovolného, a zároveň dokazují, že písemné prameny, například právě trestní spisy, mohou být subjektivně zabarvené až nepravdivé. Ačkoli jsou tyto rozhovory spíše okrajovým pramenem a pro tzv. malou retribuici významově marginální, dokreslují celkový dojem doby i konkrétního případu a poukazují na aspekty, které z dochovaných archiválií nemůžeme vyčíst.

1.2 Literatura

Retribučním soudnictvím se česká i zahraniční historiografie začala cíleně zabývat až po listopadu roku 1989. Za doby komunismu bylo poválečné období popisováno neobjektivně a také přístup k pramenům byl značně omezený. V posledních letech se ale tematika dekretů prezidenta republiky, a tzv. velké a malé retribuce dostává do popředí zájmu autorů.

Stěžejní publikací pro mou práci byla monografie Pavla Kmocha *Provinění proti národní cti: „Malá retribuce“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*,³¹ jejímž základem se stala autorova diplomová práce obhájená v roce 2012.³² Jde o vůbec první knihu, která se podrobněji zabývá problematikou tzv. malé retribuce, již srovnává s konkrétním případem TNK v Benešově u Prahy. Autor popisuje i tzv. velkou retribuici a

²⁶ STACH, Jindřich. *Provinění proti národní cti a jejich trestání podle dekretu prezidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138 Sb.* Brno 1946.

²⁷ FUSEK, Jaroslav: *Provinění proti národní cti.* Praha 1946.

²⁸ K metodologii orální historie více viz VANĚK, Miroslav; MŮCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana: *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie.* Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007.

²⁹ Rozhovor s Františkem Dobrovolným, Mimoň, nar. 1938. Mimoň 28.3.2017; Rozhovor s Dagmar Židlickou, Mimoň, nar. 1941, Česká Lípa 3.4.2017.

³⁰ Viz kapitolu 3.5.4.1.3 Jan Dobrovolný (horizontální kolaborace).

³¹ KMOCH, Pavel: *Provinění proti národní cti. „Malá retribuce“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy.* Academia, Praha 2015.

³² KMOCH, Pavel: *„Malá retribuce“ a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy.* Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2011.

vytváří tak ucelený obraz retribučního soudnictví. Kmoch se dobře orientuje v daném tématu a veškeré informace (získané buďto z odborné literatury nebo dobových pramenů) se vždy snaží konfrontovat s reálnou praxí TNK. Další podstatnou publikací pro mou práci byla *Národní očista: Retribuce v poválečném Československu*³³ od amerického historika Benjamin Frommera. Tato monografie popisuje retribuční od jejích „divokých“ počátků, přes tzv. velký dekret, Národní soud až po tzv. malý dekret a TNK. Autor se věnuje i odsunu německy mluvícího obyvatelstva, problematice udavačství a období po únoru 1948. Ačkoli Frommer neprovedl detailní analýzu konkrétní TNK, jeho práce velmi dobře popisuje tzv. malou retribuční, které se mnoho autorů zatím nevěnovalo. Myslím, že na škodu není ani ten fakt, že je Frommer Američan, protože tak není zaujatý vůči jednomu či druhému národu. Také publikace Mečislava Boráka *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*³⁴ byla užitečnou prací pro psaní kapitol o retribuční. Tzv. malému dekretu sice Borák věnoval jen čtyři strany, zato se poměrně obsírně zabýval tzv. velkou retribuční i retribuční na Slovensku. Těžištěm této práce je analýza činnosti MLS v Ostravě.

Problematiku prezidentských dekretů mi pomohly pochopit publikace Jindřicha Dejmka, Jana Němečka a Jana Kuklíka *Kauza: tzv. Benešovy dekrety, historické kořeny a souvislosti*³⁵ a *Mýty a realita tzv. Benešových dekretů*³⁶ od Jana Kuklíka. Další skupinou literatury jsou tituly, které se zabývají tzv. velkým retribučním dekretem a činností mimořádných lidových soudů. Oproti tzv. malému retribučnímu dekretu existuje k tomuto tématu celá řada publikací. Já jsem používala vedle výše zmíněných také *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*³⁷ od Lucie Jarkovské, dále dvě studie zabývající se mimořádným lidovým soudem v České Lípě, jednu od Kateřiny Lozoviukové³⁸ a druhou od Jany Blažkové.³⁹ Poté *Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945–1947)*⁴⁰ od

³³ FROMMER, Benjamin: *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Academia, Praha 2010.

³⁴ BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě*. Tilia, Šenov u Ostravy 1998.

³⁵ DEJMEK, Jindřich; KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan: *Kauza: tzv. Benešovy dekrety, Historické kořeny a souvislosti*. Historický ústav AV ČR, Praha 1999.

³⁶ KUKLÍK, Jan: *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů*. Praha 2002.

³⁷ JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*. Prostor, Praha 2008.

³⁸ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Mimořádný lidový soud v České Lípě*. In: *Fontes Nissae: Prameny Nisy. Regionální historický sborník*. Technická univerzita, Liberec 2007, s. 125-149.

³⁹ BLAŽKOVÁ, Jana: *Mimořádný lidový soud v České Lípě*. In: *Bezděz*. Česká Lípa 2004, s. 135-156.

⁴⁰ KOČOVÁ, Kateřina: *Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945–1947)*, In: *Pax bello potior*. Sborník doc. R. Andělovi, Liberec 2004, s. 299-318.

Kateřiny Kočové. Tyto a některé další práce⁴¹ mi pomohly lépe pochopit fungování a strukturu MLS.

Publikace Volkera Zimmermann *Sudetští Němci v nacistickém státě: Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945)*⁴² byla cenná především pro studium předválečné a válečné doby. Ediční řada od Adriana von Arburga a Tomáše Staňka *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951*⁴³ podává dobrý obraz tehdejší situace, zabývá se především „divokou retribucí“ a násilnými excesy. Ačkoli jde o soubor pramenů, pro rozsáhlé komentáře autorů jej uvádím zde. Knihy Zimmermanna a Arburga se Staňkem byly důležité i pro pochopení národnostních problémů v pohraničních oblastech. K této problematice jsem využila i práci Petra Lozoviuka *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*.⁴⁴

Dále jsem využila některé bakalářské a diplomové práce, které se zabývají tematikou TNK a retribučního soudnictví. Na toto téma bylo v poslední době napsáno poměrně mnoho takovýchto prací, což se může zdát zbytečné; opak je ale pravdou. Je chvályhodné, že se tomuto tématu začalo dostávat pozornosti i mezi studenty historických oborů. Nejenom, že celková tematika „malé retribuce“ skýtá různé aspekty, kterými se autoři mohou zabývat, ale rozbořením činnosti jednotlivých TNK je vytvářen základ pro budoucí meziregionální komparaci této problematiky. Ve své práci jsem použila informace z následujících: *Trestní nalézací komise v Trutnově 1945-1948*⁴⁵ Zdeňky Červinkové, *Trestní nalézací komise Turnov*⁴⁶ Jiřího Loudy, *Trestní nalézací komise Poděbrady*⁴⁷ Barbory Mikšovské, *Trestní nalézací komise Broumov*⁴⁸ Barbory Peškové, *Trestní nalézací komise v Jablonci nad Nisou*

⁴¹ Dále např. LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Činnost mimořádných lidových soudů. MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce, fakulta humanitních studií, Univerzita Hradec Králové 2006.

⁴² ZIMMERMANN, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě: Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945)*. Prostor, Praha 2003.

⁴³ ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš (eds.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl I. *Češi a Němci do roku 1945. Úvod k edici*. Zdeněk Susa, Středokluky 2010; ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš (eds.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl II., svazek 1, *Duben–srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osidlování*. Zdeněk Susa, Středokluky 2011; ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš (eds.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl II., svazek 3, *Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Zdeněk Susa, Středokluky 2010.

⁴⁴ LOZOVIUK, Petr: *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2005.

⁴⁵ ČERVINKOVÁ, Zdeňka: *Trestní nalézací komise v Trutnově 1945-1948*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012.

⁴⁶ LOUDA, Jiří: *Trestní nalézací komise Turnov*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2011.

⁴⁷ MIKŠOVSKÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Poděbrady*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2011.

⁴⁸ PEŠKOVÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Broumov*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012.

(1945-1947)⁴⁹ Moniky Remsové a *Trestní a nalézací komise v Liberci v letech 1945-1948*⁵⁰ Václava Rybáře.

Také jsem využila studii Kateřiny Lozoviukové a Pavla Kmocha *Zakázaná láska: Trestní postih milostných vztahů v letech 1935–1948*⁵¹ pro pochopení problematiky tzv. horizontální kolaborace. K popsání situace na Českolipsku byly použity práce zabývající se tímto regionem a městem Česká Lípa.⁵²

Celkový seznam použité literatury a pramenů je uveden na konci práce.

⁴⁹ REMSOVÁ, Monika: *Trestní nalézací komise v Jablonci nad Nisou (1945-1947)*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012.

⁵⁰ RYBÁŘ, Václav: *Trestní a nalézací komise v Liberci v letech 1945-1948*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec 2009.

⁵¹ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina – KMOCH, Pavel: *Zakázaná láska. Trestní postih milostných vztahů v letech 1935–1948*. In: Žena jako subjekt a objekt dějepisného vyučování. Ústí nad Labem 2010. S. 113-133.

⁵² PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav: *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Okresní vlastivědné muzeum, 1999.

VOJTÍŠKOVÁ, Marie; PANÁČEK, Jaroslav: *Česká Lípa*. Severočeské nakladatelství, Česká Lípa 1976.

2. Tzv. malá retribuce

Pojem *retribuce* pochází z latinského slova *retributio*, které znamená vrácení, odměna či odplata.⁵³ S blížícím se koncem druhé světové války začaly exilové vlády, odbojové skupiny a představitelé států plánovat potrestání nacistů a kolaborantů. Požadavek „očisty“ nebyl záležitostí jen ČSR, ale i dalších evropských států a jednotlivé retribuční systémy si byly v zásadě podobné, ačkoli je stanovoval každý stát samostatně, neexistovala jednotná norma. Nejen z toho důvodu jsou výsledky retribuce odlišné pro jednotlivé země a ta československá patří k jedné z nejtvrdějších.⁵⁴

Po vydání tzv. velkého retribučního dekretu a s postupem retribuční praxe se ukázalo jako problém, že nebylo pamatováno na méně závažná provinění. Šlo o jakési každodenní prohřešky⁵⁵, jako například tzv. renegátství (hlášení se k německé či maďarské národnosti), dobrovolný styk s okupanty, spolupráce s německými orgány s cílem obohacení či dosažení jistých výhod a podobně. Potrestání těchto menších viníků vyžadovali především lidé z jejich blízkého okolí. Dalším důvodem k přepracování retribučního zákona byly přeplněné věznice podezřelými osobami, které ale v danou chvíli nemohly být odsouzeny podle současných zákonných norem a jejich vazba se tak stávala nezákonnou.⁵⁶

Nejprve mělo dojít pouze k rozšíření působnosti tzv. velkého retribučního dekretu i na drobnější provinění a k zpřísnění trestů, jak to v září 1945 navrhoval Klement Gottwald. Nakonec bylo ale rozhodnuto vydat nový retribuční dekret. Vláda určila komisi pod vedením ministra vnitra Noska, která měla vypracovat návrh tohoto zákona. Ta hned dalšího dne oznámila, že je dekret pro trestání „provinění proti národní cti“ připraven a vláda tento koncept schválila.⁵⁷ Dne 27. října 1945 byl vydán dekret č. 137/1945 Sb. „o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční“.⁵⁸ Tento dekret zajistil, že osobám neoprávněně drženým v zajišťovací vazbě, a osobám, jejichž vazba trvala déle, než byla přípustná lhůta, nebudou nahrazeny způsobené škody. Takto byla vazba zpětně legalizována. Pro případy podle dekretu č. 16/1945 Sb. stanovil dekret č. 137 délku vazby na

⁵³ ŠENKOVÁ, Silvie: *Latinsko-český slovník*. Olomouc 2002, s. 231.

⁵⁴ FROMMER, Benjamin: *Národní očista*, s. 100.

⁵⁵ Tzv. každodenní kolaborace.

⁵⁶ KMOCH, Pavel, c. d., s. 98-99.

⁵⁷ FROMMER, Benjamin, c. d., s. 252.

⁵⁸ JECH, Karel – KAPLAN, Karel, c. d., s. 932. Dostupné také elektronicky: Dekret č. 137/1945 Sb. o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 57, s. 337 [vid. 22.4.2017]. <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=57>.

nejdéle osm dní. Stejného dne byl vydán i dekret č. 138/1945 Sb. „o trestání některých provinění proti národní cti“⁵⁹, který dnem svého vyhlášení, 27. listopadu 1945, nabyl na účinnosti. Platil pouze pro české země, takže podle něj nebylo možno stíhat trestné činy spáchané na území Slovenska. Pro Slovensko platilo nařízení Slovenské národní rady ze dne 15. května 1945 č. 33 Zb. n. SNR⁶⁰, které řešilo jak závažnější, tak méně závažná provinění. Dekretu č. 138 se podobal § 5 z tohoto nařízení.⁶¹ Tzv. malý dekret byl součástí správního práva a v praxi jej prováděly komise stanovené u okresních národních výborů.

Malá, stejně jako velká retribuice, postihovala činy, které byly spáchány v době tzv. zvýšeného ohrožení republiky. Toto období začalo 21. květnem 1938 (tedy „částečnou mobilizací“) a skončilo dnem, který mělo určit vládní nařízení. Je tedy zřejmé, že tato doba ve chvíli vydání dekretů i směrnic stále trvala. Jako konec zvýšeného ohrožení republiky byl určen den 31. prosinec 1946, tedy doba ukončení tzv. organizovaného odsun Němců. Argumentem pro trvání této doby až do konce roku 1946 bylo tvrzení, že Němci jsou nepřátelský element a jejich velkým počtem na území Československa je stát ohrožen.⁶²

Samotný dekret byl velmi stručný; vždyť jeho rozsah nedosahuje ani jedné strany. To bylo zapříčiněno jednak tím, že jeho příprava byla hotová takřka přes noc,⁶³ na rozdíl od tzv. velkého retribučního dekretu, jehož příprava trvala od listopadu 1942 až do jara roku 1945⁶⁴, a jednak tím, že byl krátkou, a ne příliš jasnou formulací, sledován jistý účel. Dekret byl připravován především ministerstvem vnitra pod vedením komunisty Noska a někteří členové vlády, například ministr spravedlnosti Stránský, s jeho zněním i samotným vznikem původně nesouhlasili. Stránský argumentoval tím, že vedle tzv. velkého retribučního dekretu již není třeba dalšího právního předpisu pro provádění retribuice.⁶⁵ Nakonec však s návrhem zákona souhlasil, pravděpodobně právě kvůli jeho neurčitému a zkrácenému znění, stejně jako kvůli nátlaku ze strany komunistů. Jistou klíčovou při vytváření tzv. malého dekretu byl odkaz na závaznost směrnic, které už byly plně vytvářeny samotným MV.⁶⁶

⁵⁹ Tamtéž, *Díl II.*, s. 951. Dostupné také elektronicky: Dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online], 1945, částka 57, s. 338 [vid. 9.5.2016], <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=57>.

⁶⁰ JECH, Karel – KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky. Díl I.*, s. 255.

⁶¹ FUSEK, J.: *Provinění proti národní cti*, s. 18.

⁶² FROMMER, Benjamin: *Národní očista*. S. 346.

⁶³ Období, kdy mohly být vydávány dekrety s účinností zákonů, totiž končilo 28. října 1945. Poté by návrh zákona musel projít standardně parlamentem a jeho vydání by bylo mnohem složitější.

⁶⁴ JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata či spravedlnost?* Prostor, Praha 2008. S. 13-14.

⁶⁵ FROMMER, Benjamin: *Národní očista*. S. 252.

⁶⁶ KMOCH, Pavel, c. d. 105.

Tzv. malý retribuční dekret měl pouhé 4 paragrafy. V prvním je popsána samotná podstata trestnosti, tedy že trestán má být ten člověk, který svým „nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo slovenského lidu, vzbudil veřejné pohoršení“.⁶⁷ Dále zde jsou vyjmenovány tresty, které ONV mohly udělit – vězení v maximální délce jednoho roku, pokuta do 1 000 000 Kčs, veřejné pokárání nebo kombinace dvou či všech tří těchto trestů. Do trestu odnětí svobody se započítávala i doba, kdy byl obviněný v zajišťovací vazbě. Při udělení trestu pokuty byl vždy vyměřen i náhradní trest pro případ, že by dotyčný nezaplatil stanovenou sumu. Ve třetím paragrafu pak byla stanovena promlčecí lhůta na šest měsíců od spáchání trestného činu. V případě, že byl čin spáchán před účinností dekretu, se promlčení počítalo ode dne jeho účinnosti.

Jak již bylo zmíněno, vykonavatelem tzv. malé retribuční byly ONV, při kterých byly zřizovány tzv. Trestní nalézací komise, které uváděly dekret v praxi.

2.1 TNK a směrnice ministra vnitra⁶⁸

O Trestních nalézacích komisích se v tzv. malém retribuční dekretu vůbec nemluví. Činnost těchto orgánů zavádějí až směrnice ministra vnitra (dále také jako MV), jež byly vydány jako doplněk k dekretu 138/1945 Sb. kvůli jeho již dříve zmíněné stručnosti. Směrnice tento dekret konkretizovaly a dále ho, alespoň do určité míry, vysvětlovaly. Přesto někdy docházelo k nesrovnalostem ve vykládání těchto formulací, a proto byly vydány dvě oficiální příručky pro aplikaci dekretu i směrnic: jedna od Jindřicha Stacha a druhá od Jaroslava Fůsky.⁶⁹ Tyto publikace podávaly bližší informace o jednotlivých předpisech a také v nich byly obsaženy odpovědi na nejběžnější otázky, které si komise kladly.

Směrnice byly vydány 26. listopadu 1945⁷⁰ pod názvem „*Směrnice ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945 ku provedení dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti*“ a byly pro ONV závazné podle § 1, odst. 3 dekretu č. 138/1945 Sb. Blíže popisovaly mechanismus tzv. malé retribuční. Za účelem „konečného provedení očisty veřejného života“⁷¹ byly pověřeny bezpečnostní komise (dále také jako BK) zřízené u MNV. Veškerá udání, jež se v té konkrétní obci vyskytla, byla směřována od MNV

⁶⁷ JECH, Karel – KAPLAN, Karel, c. d., s. 932.

⁶⁸ Pokud není uvedeno jinak, pochází informace ze SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

⁶⁹ Viz STACH, Jindřich: *Provinění proti národní cti a jejich trestání* (ZÁŘ, Brno 1946) a FUSEK, Jaroslav: *Provinění proti národní cti* (V. Linhart, Praha 1946).

⁷⁰ To je „jeden den před vyhlášením „malého retribučního dekretu“, a tedy počátkem jeho platnosti. Dekret sám o sobě, tedy bez směrnic, v platnosti nikdy nebyl.“ (KMOCH, P., c. d., s. 106, poznámka č. 152.)

⁷¹ Tento termín byl užit přímo ve znění směrnic.

k BK, která posléze rozhodla, zda skutková podstata trestného činu spadá pod tzv. velkou či malou retribuci. V případě prvním byl případ dále postoupen příslušnému MLS, ve druhém případě se přečinem zabývala nejprve bezpečnostní komise (případně zvláštní vyšetřující komise), která poté případ předala Trestní nalézací komisi (TNK).⁷²

Úkolem TNK bylo vykonávat trestní pravomoc jménem příslušejícího okresního národního výboru – každý ONV měl vytvořit svou nezávislou TNK. Směrnice uváděly, že tyto komise měly být čtyřčlenné, volené ONV s přihlédnutím k tomu, aby alespoň jeden z členů komise znal právo (tedy aby dosáhl doktorátu práv nebo složil všechny předepsané státní zkoušky). Toto však nebylo povinným kritériem pro volení členů, jen jakýmsi doporučením a to proto, aby bylo obviněnému znemožněno napadat nález po stránce formálních náležitostí řízení.⁷³ Tato dobrovolnost ohledně právního vzdělání členů komise souvisela i s tím, že při trestním řízení nefiguroval advokát obhajující obviněného. Mohl být přítomen pouze právní poradce, ale jen když to členové komise dovolili. Trestní řízení bylo neveřejné. Povinností komise bylo shromáždit veškeré důkazy související s prošetřovanou kauzou; „*členové tedy působili jako vyšetřovatelé, žalobci, obhájci i soudci v jedné osobě.*“⁷⁴

Trestní řízení bylo možné zavést pouze proti československému státnímu občanu české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti. Jen v případě, že došlo k zneužívání postavení na vedoucím místě, dosaženého pomocí okupantů, k získání nebo zabezpečení osobního prospěchu přísluhováním okupantům na úkor podřízených, nebo když došlo k týrání, urážení nebo terorizování Čechů a Slováků, spáchané ve službách nebo v zájmu okupantů nebo ve snaze zalíbit se jim, směrnice povolují potrestat i občana kterékoli národnosti a státní příslušnosti.

Dále je v devíti bodech stanoveno, co to znamená *nepřístojné chování, urážející cítění českého nebo slovenského lidu*, tedy předpoklad trestnosti podle tzv. malého retribučního dekretu. To je zejména:

- a) hlášení se k německé nebo maďarské národnosti, nemělo-li již za následek ztrátu československého státního občanství podle § 1, odst. 4 ústavního

⁷² Viz KMOCH, Pavel, c. d., s. 106.

⁷³ Fusek ve své brožuře přímo napsal: „*Není vadou řízení, není-li jeden z členů komise práva znalý.*“ FUSEK, J.: *Provinění proti národní cti*, s. 23.

⁷⁴ FROMMER, B., c. d., s. 258.

dekretu prezidenta republiky ze dne 2. srpna 1945, č. 33 Sb.⁷⁵, nebo vědomé podporování odnárodňovacích snah Němců nebo Maďarů.

- b) Politická spolupráce s Němci nebo Maďary, jakož i členství ve fašistických organizacích, jednal-li pachatel s obzvláštní horlivostí, překročuje tak ve značné míře normální rámec svých členských povinností. Seznam fašistických organizací byl připojen jako příloha směrnic.
- c) Propagování, obhajování, vychvalování nebo podpora nacismu, fašismu nebo antisemitismu.
- d) Schvalování, podpora nebo obhajování nepřátelských projevů nebo činů nacistů, fašistů a českých nebo slovenských zrádců.
- e) Odborná spolupráce s Němci, Maďary a s českými nebo slovenskými zrádci, přesahující meze průměrného nařízeného výkonu, iniciativní a mimoslužební návrhy, příkazy na zvýšení pracovní výkonnosti apod.
- f) Ucházení se o povýšení, vyznamenání, odměny, služby a jiné výhody u německých nebo maďarských úřadů nebo funkcionářů, nebo poskytování úplat a různých jiných výhod okupantům.
- g) Zneužívání postavení na vedoucím místě, dosaženého pomocí okupantů, k získání nebo zabezpečení osobního prospěchu přísluhováním okupantům na úkor podřízených.
- h) Společenských styk s Němci nebo Maďary v rozsahu přesahujícím míru nezbytné nutnosti, jakož i hospodářský styk s Němci nebo Maďary přesahující tuto míru za účelem dosažení nadprůměrného obohacení a směřující k vědomému podporování okupantů.
- i) Týrání, urážení nebo terorizování Čechů a Slováků, spáchané ve službách nebo v zájmu okupantů nebo ve snaze zalíbit se jim.⁷⁶

Ač se může zdát, že je tento seznam poměrně zevrubný a detailní, v mnoha případech jde o velmi vágní formulace, které mohou být vykládány různě. Například *schvalování, podpora nebo obhajování nepřátelských projevů, odborná spolupráce přesahující meze*

⁷⁵ Zákon č. 33/1945 Sb., § 1, odst. 4: „Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se v této době [v době zvýšeného ohrožení republiky] přihlásili za Němce nebo Maďary, jsou donuceni nátlakem nebo okolnostmi zvláštního zřetele hodnými, neposuzují se podle tohoto dekretu jako Němci nebo Maďaři, schválí-li ministerstvo vnitřní osvědčení o národní spolehlivosti, které vydá příslušný okresní národní výbor (okresní správní komise) po přezkoumání uvedených skutečností.“ Dostupné elektronicky: Dekret č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitřní České republiky [online]. 1945, částka 17, s. 57–58 [vid. 7.3.2017], <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=17>.

⁷⁶ Ve směrnicích posílaných MV je tento bod označen písmenem ch).

průměrného nařízeného výkonu, mimoslužební návrhy, ucházení se o povýšení a odměnu, zneužívání postavení na vedoucím místě, společenský styk přesahující míru nezbytné nutnosti apod. se zdají být poněkud rozporuplnými formulacemi. Nikde ve směrnících totiž není uvedeno, co to ona „míra nezbytné nutnosti“ je.

Předpokladem trestnosti bylo, že čin vzbudil „*veřejné pohoršení*“. V některých případech se očekávalo, že veřejné pohoršení bylo vzbuzeno povahou činu samotného, v jiných se muselo prošetřit (například výslechy svědků), zda dotyčný čin veřejné pohoršení způsobil. Od trestního stíhání mělo být upuštěno v případě, že byl čin spáchán pod nátlakem nebo šlo-li bez průtahu dokázat, že pachatel jednal s úmyslem prospět českému nebo slovenskému národu či Československé republice, že chtěl přispět k osvobození apod. Takto své chování vlastně ospravedlnil, rehabilitoval se.⁷⁷ Toto ustanovení neplatilo v případě, že „*škoda pachatelem zaviněná neúměrně převyšuje účel jím sledovaný*“.⁷⁸

Devět typů provinění proti národní cti uvedených ve směrnících se podobá zločinům, které popisuje i velký retribuční dekret. To byl vlastně i jeden z důvodů, proč tzv. malý retribuční dekret vznikl – aby mohly být potrestány menší přečiny⁷⁹, pro které bylo minimálních pět let vězení, tedy dolní hranice trestů podle tzv. velkého retribučního dekretu, příliš přísným potrestáním a které podle jiných právních norem postižitelné nebyly. Ovšem rozdílem oproti velkému retribučnímu dekretu byla ta skutečnost, že u některých činů není kolaborace posuzována z hlediska politického, ale nacionálního (především v bodu (a) a (h) směrníc).⁸⁰ Národní příslušnost představovala v mnohých oblastech problematickou záležitost, protože čeští i němečtí obyvatelé často žili v úzkých vztazích a bilingvní lidé se bez obtíží pohybovali v obou prostředích. Frommer o těchto lidech píše, že „*v éře habsburské monarchie zdůrazňovali svou německou identitu, zatímco v meziválečném období zase kladli váhu na svůj český původ. Když přišli nacisté, stali se z nich Němci.*“⁸¹ Tito obyvatelé zkrátka volili tu možnost, která se jim v daných okolnostech jevila jako nejvýhodnější. Lze je označit termínem „*etnicky indiferentní*“⁸² – jejich lavírování mezi národnostmi můžeme považovat za nejen pochopitelné, ale i legitimní. Takovíto jedinci či celé skupiny osob se neztotožňovali s určitou národností; tu volili jen proto, že je k tomu státní systém nutil – důležitější pro ně

⁷⁷ Viz KMOCH, Pavel, c. d., s. 107-109.

⁷⁸ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

⁷⁹ Frommer je označuje jako „*provinění menší společenské nebezpečnosti*“. (FROMMER, B., c. d. S. 262).

⁸⁰ FROMMER, Benjamin, c. d., s. 262-263.

⁸¹ Tamtéž, s. 266.

⁸² K termínu více viz LOZOVIUK, Petr: *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Pardubice 2005. S. 37-63.

byla příslušnost ke státu, regionu atp. Tyto osoby žily v námi sledované době především v jazykově smíšených oblastech, mezi něž lze počítat i oblast Českolipska.⁸³

Směrnice v bodu (a) uváděly, že trestným činem bylo shledávání hlášení se k německé nebo maďarské národnosti, ovšem nemělo-li již za následek ztrátu československého občanství. Toto se může zdát poněkud zmatené, dokonce nesmyslné, protože podle prezidentského dekretu č. 33 ze dne 2. srpna 1945 byly osoby, které dobrovolně přijali německou národnost, zbaveny československého občanství. Ti, kteří německou národnost přijali nedobrovolně, nemohli být podle malého retribučního dekretu trestáni, protože ten postihoval výlučně osoby, které jednali dobrovolně, bez nátlaku. Vystává tedy otázka, komu byl bod (a) směrnic určen. Logicky to mohly být pouze ty osoby, které se během okupace hlásily k německé národnosti, ale německé úřady jim neudělily německé státní občanství. Navíc, podle § 5 již zmíněného dekretu č. 33/1945 ztratily osoby, které v době zvýšeného ohrožení republiky žádaly o německou či maďarskou státní příslušnost, československé občanství. Poté by se ale na takového člověka nevztahoval tzv. malý retribuční dekret.⁸⁴ Kmoch uvádí, že tento bod směrnic byl mířen především na ty, kdo německou příslušnost jaksi neúředně deklarovali svým chováním. Mohlo jít například o nenucené mluvení německým jazykem, chlubení se svými německými předky apod.⁸⁵

Kvůli této ne příliš šťastné formulaci znění směrnic docházelo k tomu, že TNK nerozlišovaly mezi národností a státní příslušností. Jenže pokud člověk zažádal jen o německou příslušnost bez toho, aniž by se hlásil i k německé národnosti, neměl by být podle retribučních zákonů vinen. Ve skutečnosti ale komise posuzovaly jednotlivé případy různě, jak kdo zrovna chápal znění směrnic. Tuto nejasnost odboural až třetí dodatek ke směrnicím z ledna 1947. Ten stanovil, že trestána podle odstavce 10 písmene a) může být osoba českého, slovenského nebo jiného slovanského původu nehledě na její státní příslušnost. Za hlášení se k německé nebo maďarské národnosti tak mohl být trestán kdokoli, kdo za okupace obdržel německou státní příslušnost, a ještě mu nebylo navraceno občanství československé (nebo o něj ani nepožádal). Zároveň třetí dodatek kriminalizoval i hlášení se k německé státní příslušnosti, což před tím nebylo možno považovat za trestný čin podle retribučních zákonů,⁸⁶

⁸³ Takové osoby se pak neustále nacházejí v situaci nejednoznačné etnické opce. Více viz kapitola: 3.4 *Národnostní problematika*.

⁸⁴ Viz FROMMER, Benjamin: *Národní očista*, s. 268 a KMOCH, Pavel: *Provinění proti národní cti*, s.261-262.

⁸⁵ KMOCH, Pavel, c. d. S. 262.

⁸⁶ Tamtéž. S. 267-268.

ačkoli za to někteří lidé byli trestními nalézacími komisemi odsuzováni i před vydáním dodatku v důsledku špatného pochopení znění směrnic.

Ve vyřizování trestních řízení mělo být postupováno urychleně, protože činy spáchané před vydáním dekretu se promlčovaly v šestiměsíční lhůtě. Ve směrnicích je uvedeno, že pro podezření z trestných činů některých provinění proti národní cti není podle platných předpisů přípustná zajišťovací vazba. Veškeré trestní nálezy měly být vydány písemně, řádně odůvodněny a opatřeny poučením o nápravném prostředku. Jistou výhodou oproti rozsudkům od MLS bylo, že se obviněný mohl vůči rozsudku komise ohradit – každý, kdo byl souzený u TNK, měl právo na odvolání, a to do 3 dnů od obdržení rozsudku. Odvolacím orgánem byly trestní odvolací komise (TOK) zřízené u Zemských národních výborů (dále jen ZNV) v Praze a v Brně⁸⁷ (českolipský okres tedy spadal pod trestní odvolací komisi ZNV v Praze).⁸⁸

Na závěr směrnice uváděly, jaké tresty bylo možno proti obžalovaným vznést. Šlo o veřejné pokárání, pokutu a vězení. Všechny tyto tresty se mohly kombinovat mezi sebou, obžalovaný tedy mohl dostat jeden, dva, nebo všechny tři z nich. V případě veřejného pokárání se veřejně vyvěsil nebo jinak vyhlásil právoplatný nález, a to v obci, v níž potrestaný bydlel, případně i v obci, kde byl čin spáchán. Maximální délka odnětí svobody dosahovala jednoho roku, maximální výše pokuty jednoho milionu korun.⁸⁹ Délka veřejného pokárání nebyla takto limitována, TNK ji vždy určila podle svého vlastního uvážení. V praxi českolipské TNK to bylo vždy v rozmezí 14-30 dní.

Ke směrnicím byly dále připojeny různé přílohy, například vzor pro zaznamenání trestního nálezu nebo seznam fašistických organizací k odstavci 10, písmeno b) směrnic.⁹⁰ U organizací Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě byly trestány pouze osoby, které neměly očistné listy, jež vydávalo ministerstvo vnitra, a dále u České ligy proti bolševismu, Českého svazu pro spolupráci s Němci, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělství a lesnictví a Veřejné osvětové služby byly trestáni pouze činovníci mající v dotyčných organizacích i politický vliv.⁹¹ Nicméně v praxi bylo rozhodnutí o potrestání či propuštění obviněného v rukou TNK a určování, zda dotyčný bude či nebude

⁸⁷ FROMMER, Benjamin, c. d. S. 260.

⁸⁸ Po analýze dochovaných archivních materiálů k TNK Česká Lípa mohu říci, že velká většina odsouzených odvolání podala. Často se stalo, že odpověď ZNV přišla až za rok, někdy dokonce i déle. To bylo pravděpodobně z důvodu přehlcení odvolacího úřadu v Praze velkým množstvím žádostí, či „přerušením“ retribučního období v roce 1947 (někdy na odvolání z roku 1947 přišla odpověď až v roce 1949 či 1950).

⁸⁹ Tyto údaje jsou obsaženy také ve znění samotného dekretu č. 138/1945 Sb. *o trestání některých provinění proti národní cti*.

⁹⁰ Seznam fašistických organizací je na konci této práce v příloze č. 2.

⁹¹ KMOCH, Pavel, c. d. S. 109-110.

stíhán za to, že byl členem nějaké organizace označené za fašistickou, mohly ovlivňovat i jiné faktory, jako například známosti mezi členy komise a obžalovanými, další obvinění apod.

2.2 První dodatek

Směrnice byly později doplněny o celkem tři dodatky, které rozšiřovaly či upravovaly jejich znění. Tyto úpravy byly zavedeny v důsledku probíhající retribuice, při které bylo zjištěno několik nedostatků ve formulaci malého dekretu i samotných směrnic. První dodatek byl vydán dne 7. května 1946 jako „*Dodatek ke směrnicím ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945 ku provedení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti, kterým se směrnice doplňují na podkladě § 1, odst. 3*“.

První věcí, kterou tento doplněk přidával, bylo zařazení dalšího přečinu mezi skutky vyjmenované v odstavci 10 původních směrnic. Jednalo se o „*vědomě nebo z hrubé nedbalosti učiněné nesprávné prohlášení o státní a národní spolehlivosti osoby, která se provinila proti Československé republice nebo národu českému nebo slovenskému, mohl-li ten, kdo prohlášení učinil, důvodně předpokládati, že prohlášení může být předmětem úředního jednání*“. Tento přečin byl ke znění směrnic přidán pod písmenem i).

U TNK Česká Lípa jsem se setkala jen s jedním případem, který využil tohoto doplnění. Košíkář a pozdější úředník **Rudolf Horník** podepsal Němci Josefu Horákovi potvrzení o jeho nezávadném chování během okupace, aniž by Horáka znal, a aniž by se skutečně přesvědčil o jeho chování. Josef Horák byl později odsouzen MLS v České Lípě k osmi letům vězení za členství v SS a NSKK. Horník se k podepsání dobrozdání přiznal a dále uvedl, že to učinil pouze proto, že na něj nepříjemně naléhala Horáková manželka a to ve chvíli, kdy jeho vlastní žena byla mrtvá pouhý jeden den. TNK Horníka shledala vinným, ale z důvodu pochopitelného rozrušení myslí, ve kterém se v době spáchání činu nacházel, bylo od potrestání upuštěno.⁹²

Další věcí, kterou dodatek přinesl, bylo doplnění seznamu fašistických organizací a také popisoval mechanismus vedení řízení proti veřejným zaměstnancům a vojenským gážístům. Závěr dodatku se věnoval opatření proti možnému promlčení dekretu v případech, kdy bylo podáno trestní oznámení, ale trestní řízení se nezahájilo. V takovém případě byl po půl roce čin promlčen a komise se k němu již nemohla vrátit. Dodatek proto apeloval na komise, aby formálně zahájily řízení – tedy aby dotyčnému zaslaly výměr ONV, ve kterém se

⁹² SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Rudolf Horník).

osoba upozorní, že je obviněna z přestupku podle dekretu č. 138/1945 Sb. a v nadcházející době ji bude poslána obsílka k výsledku.⁹³

2.3 Druhý dodatek

Dne 28. listopadu 1946 byl ministerstvem vnitra vydán druhý dodatek ke směrnicím.⁹⁴ Tento dodatek se zabýval především fungováním TNK. Zvyšoval počet členů komise ze čtyř na pět a konkretizoval jejich volení tak, aby každý z nich zastupoval jinou politickou stranu vyvíjející činnost na území působnosti dotyčného okresního národního výboru. Členové komise byli voleni plenární schůzí ONV. Dále druhý dodatek vkládal do odstavce 9 Směrnice větu „*Při přiřazování mandátů v trestní komisi nalézací jednotlivým stranám se nejprve přidělí každé straně po jednom členu komise a zbývající mandáty, které zůstaly takto ještě neobsazeny, přidělí se postupně těm stranám, kterým by připadl podle zásady poměrného zastoupení největší počet členů komise.*“⁹⁵ Také se mělo přihlížet k tomu, aby členové komise byly pokud možno osoby, které se osvědčily v boji proti nacismu (např. osvobození političtí vězňové).

Za každého člena komise měl být také zvolen náhradník, který ho v nepřítomnosti bude zastupovat. Komise byly způsobilé usnášet se pouze v přítomnosti všech členů (příp. náhradníků). Pokud nebyli přítomni všichni členové (náhradníci), mělo se jednání odročit na další pracovní den, kdy již komise mohla jednat i za přítomnosti pouhé nadpoloviční většiny členů. Tato opatření byla zaváděna především kvůli pomalému procesu retribuce a snaze o její urychlení,⁹⁶ což přímo vyjadřoval i závěr dodatku, který apeloval na TNK, aby vyřizovaly trestní řízení co možná nejrychleji. K tomuto měl být TNK přidělen dostatek pomocných sil.

2.4 Třetí dodatek

Třetí dodatek ze dne 7. ledna 1947 umožnil postih za hlášení se k německé národnosti i osoby jiné státní příslušnosti než československé a zároveň přinesl možnost postihu za ucházení se o německou státní příslušnost, což do té doby nebylo možné. Stejně jako předchozí, i tento dodatek připomínal nutnost rychlého vyřizování trestních řízení. Nově bylo

⁹³ Viz KMOCH, Pavel: c. d., s. 111-115.

⁹⁴ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karta 257.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ KMOCH, Pavel: c. d., s. 116.

umožněno pokračovat v jednání neprodleně i v případě nepřítomnosti některých členů, komise tak nemusela čekat do dalšího pracovního dne.⁹⁷

2.5 Druhé retribuční období

Dne 4. května 1947 bylo ukončeno tzv. první retribuční období v českých zemích. Trestní nalézací komise (i MLS) musely předat případy, které nestihly k zmíněnému datu vyřešit, příslušným soudům. Představitelé komunistické strany ale s výsledky retribuční komise nebyli příliš spokojeni, dle jejich názoru ministr Drtina chránil zrádce před spravedlivým trestem. Po „vítězném únoru“ mohly tedy započít diskuze na téma obnovení retribuční komise. Již koncem března roku 1948 bylo na schůzi Ústavodárného Národního shromáždění schváleno obnovení činnosti TNK (i MLS⁹⁸).⁹⁹ Konkrétně šlo zákonem z 25. března 1948 č. 34 *o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti*.¹⁰⁰ Tato nová právní norma umožňovala znovu otevřít již ukončené případy. Dříve osvobozené osoby tedy mohly být znovu souzeny a odsouzeny, jiným mohl být zpřísněn, ale i zmírněn již vynesený rozsudek. Nový ministr spravedlnosti Alexej Čepička zdůvodňoval obnovu retribuční komise tím, že ta předúnorová údajně nenaplnila slib Košického vládního programu potrestat zrádce a kolaboranty.¹⁰¹

Zákon č. 34/1948 Sb. měl celkem sedm paragrafů. Umožňoval revize již skončených případů, zahájení revize mělo účinky zahájení řízení podle dekretu č. 138/1945 Sb., které prováděly ONV. Proti zahájení revize nebyl přípustný samostatný opravný prostředek. Druhý odstavec toho zákona stanovil, že trestní řízení, která byla podle zákona č. 246/1946 Sb.¹⁰² předána soudům a ještě neskončila, měla být dokončena příslušným ONV. Ten mohl zahájit revizi i u případů, které skončily osvobozujícím rozsudkem nebo byly zastaveny. Stejně tak mohlo dojít k zahájení řízení v případě, že byly příslušné spisy ke kauze u soudu, veřejného žalobce nebo správního úřadu nejpozději do 31. prosince 1947, u přestupků spáchaných v cizině až do 30. června 1948. Promlčené přestupky mohly být také znovu otevřeny, ale

⁹⁷ Tamtéž, s. 118-119.

⁹⁸ Činnost MLS byla po únoru 1948 obnovena zákonem č. 33/1948 Sb., který s určitými změnami obnovoval účinnost tzv. velkého retribučního dekretu. Nově byla podle tohoto zákona rozšířena platnost tzv. velkého retribučního dekretu na celé Československo, tzv. malá retribuční komise platila stále jen pro české země. Činnost Národního soudu po únoru 1948 obnovena nebyla. K problematice „druhé retribuční komise“ u MLS viz např.: KOČOVÁ, Kateřina: *Druhá retribuční komise. Činnost Mimořádných lidových soudů v roce 1948*. Soudobé dějiny III.-IV./2005, s. 586-619.

⁹⁹ FROMMER, Benjamin, c. d., s. 426-427.

¹⁰⁰ Zákon č. 34/1948 Sb. o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1948, částka 16, s. 393 [vid. 23.4.2017], <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=296>.

¹⁰¹ FROMMER, Benjamin, c. d., s. 428.

¹⁰² Tento zákon upravoval tzv. malý retribuční dekret

revize musela být zahájena do 31. července 1948. Stejně jako pro tzv. malý dekret, i pro tento zákon byly vydány směrnice MV, a to 12. dubna 1948¹⁰³.

Pro druhé retribuční období byla také velice důležitá vládní vyhláška ze dne 18. června 1948 o amnestii ve věcech správních¹⁰⁴ (celý text amnestie je uveden na konci práce v příloze č. 3). Tato amnestie byla vyhlášena v kontextu volby nového prezidenta republiky dne 14. června. Vyhláškou byly prominuty tresty vynesené v souvislosti s řízením podle tzv. malého retribučního dekretu, které ještě nebyly vykonány nebo které měly být vyneseny, pokud dosahovaly maximální délky 1 roku odnětí svobody nebo výše 100 000 Kčs pokuty. Toto vládní rozhodnutí se nevztahovalo na osoby německé národnosti.¹⁰⁵ U TNK v České Lípě jsem se s uplatněním této vyhlášky setkala hned několikrát, většinou v odpovědích TOK ZNV na odvolání odsouzených českolipskou komisí. Ve druhé retribuční tedy byly odsouzeny některé další osoby, ale nebylo jich tolik, jako v první retribuční a jejich trest se většinou nevykonával právě kvůli zmíněné amnestii.

¹⁰³ KMOCH, Pavel, c. d., s. 123.

¹⁰⁴ Vládní usnesení ze dne 18. června 1948 č. 1180/1948 Ú. 1.

¹⁰⁵ KMOCH, Pavel, c. d., s. 124-125. Viz také: SUKDOLÁK, Lukáš: *Trest v sociálních souvislostech*. Diplomová práce. Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Brno 2014, s. 50.

3. Retribuce na Českolipsku

Oblast Českolipska se nachází na severu Čech mezi Lužickými horami, Českým středohořím a rekreační oblastí Máchův kraj. Jeho centrum, město Česká Lípa, je vzdáleno asi 80 kilometrů severně od Prahy. Po uzavření mnichovské dohody v září roku 1938, kdy byly od Československa odtrženy pohraniční oblasti, které se staly součástí Německé říše, bylo odtrženo i Českolipsko. Oblast byla postupně rozdělena do několika okupačních pásem, z nichž odjíždělo české obyvatelstvo do vnitrozemí. V České Lípě se na wehrmacht čekalo nejdéle, termín obsazení města byl stanoven na 9. říjen 1938, kdy odtud odjel poslední evakuační vlak s českým obyvatelstvem.¹⁰⁶ Češi museli opustit své domy bez ohledu na to, zda mají kam jít a uživí-li se. Vojtíšková a Panáček ve své monografii uvádí, že bylo vyhnáno celkem 2 979 Čechů.¹⁰⁷ Zároveň dalších 229 osob židovské národnosti¹⁰⁸ stačilo uprchnout ještě před antisemitskými represemi zaváděnými Norimberskými zákony,¹⁰⁹ které se nevyhnuly ani České Lípě.¹¹⁰

Německy mluvící obyvatelstvo bylo na Českolipsku tradiční již od 19. století, po vzniku ČSR v roce 1918 tomu nebylo jinak; zaujímal v této lokalitě většinu. Vztahy mezi Čechy a Němci byly vyhroceny a vznik Říšské župy Sudety v dubnu 1939 tomu nijak nepomohl. Kvůli demografickému složení obyvatelstva v tomto okrese bylo i „hlášení se k německé státní příslušnosti“ a „hlášení se k německé národnosti“ nejčastějšími proviněními proti národní cti, které TNK v České Lípě řešila.

Počet českého a německého obyvatelstva v České Lípě se v průběhu dějinných událostí značně měnil. Podle sčítání lidu z roku 1921 žilo v České Lípě celkem 11 737 obyvatel, z nichž se pouze 1 350 hlásilo k české národnosti.¹¹¹ V průběhu druhé světové války se počet obyvatel zvyšoval. Přibývalo především německé obyvatelstvo, dále váleční zajatci a dělníci jako náhradní pracovní síla (nejprve především Poláci, od roku 1942 Rusové, Ukrajinci, Francouzi, Srbové, poté také Italové, Holanďané, Belgičané a Angličané). Bylo zde

¹⁰⁶ PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav: *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Okresní vlastivědné muzeum, 1999, s. 151.

¹⁰⁷ VOJTÍŠKOVÁ, Marie; PANÁČEK, Jaroslav: *Česká Lípa*. Česká Lípa: Severočeské nakladatelství, 1976, s. 117.

¹⁰⁸ Tedy osoby, které byly označeny Norimberskými zákony za Židy, ačkoli se za ně sami nemuseli považovat.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ V noci 10. listopadu 1938 byla v rámci tzv. Křišťálové noci zapálena židovská synagoga stojící v blízkosti vodního hradu Lipý v České Lípě. V ranních hodinách následujícího dne byl požár sice uhašen, ale následovně opět založen a tradiční židovský templ vyhořel do základů. K tomuto více viz VOJTÍŠKOVÁ, Marie: *Židé v České Lípě*. Vega-1 a město Česká Lípa, Česká Lípa 1999.

¹¹¹ PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav: *Z dějin České Lípy*, s. 141.

i několik desítek Čechů, buďto starousedlých, kteří byli většinou nuceni si během války zažádat o německou národnost či státní příslušnost,¹¹² nebo se do České Lípy dostali v rámci tzv. totálního nasazení. V roce 1940 přišlo do České Lípy 1 200 „Volksdeutsche“, tzv. národních hostů, společně s uprchlíky z Bessarábie a Volyně. Do konce války měla Česká Lípa více než 20 000 obyvatel, což znamená, že se počet obyvatel zvýšil o více než jednu třetinu. V souvislosti s boji v Lužici přišla na Českolipsko v lednu a únoru 1945 větší vlna uprchlíků německého původu z východního Pruska a také ze Slezska. Pramenem pro tuto dobu jsou také farní kroniky, které zaznamenaly, kolik lidí zde bylo ubytováno. S postupem války však přibývalo i utečenců a situace se stala nepřehlednou.¹¹³ Rodiny se ubytovávaly pokud možno pohromadě a útočiště jim bylo poskytováno především ve školách¹¹⁴ – ředitel školy se tak automaticky stával vedoucím takového „ubytovacího lágru“.¹¹⁵ Mnoho uprchlíků přicházelo ve velmi zuboženém stavu a velká část z lednových a únorových utečenců zemřela na nemoci z podchlazení. Dále byli příchozí usazováni v městských sálech, v továrnách a úředních budovách nebo například v dnešním Jiráskově divadle v České Lípě, kde lidé nocovali na slámě.¹¹⁶

Dubnoví a květnoví uprchlíci již jen stěží hledali v přeplněných městech a vesnicích místo k přespaní. Usadili se také v českolipském parku nebo v zámecké zahradě v Mimoni.¹¹⁷ Kromě uprchlíků sem přicházeli také dělníci vracející se z nucených prací a propuštění vězni z nacistických kázní.¹¹⁸ O zajatcích a nucených dělnících dlících na Českolipsku víme jen minimum informací a je to otázka k dalšímu bádání.¹¹⁹ Vojtíšková s Panáčkem uvádí, že v květnu 1945 bylo ve městě Česká Lípa rekordních 22 014 lidí.¹²⁰

¹¹² Právě s nimi je pak často vedeno trestní řízení u TNK, jde zároveň o nejčastější prohřešek, který TNK v České Lípě řešila.

¹¹³ SMEJKA, Ladislav: Květen 1945. Dodatky k situaci na Českolipsku 1.-9. 5. 1945. In: *Bezděz*, Česká Lípa 2005, s. 106.

¹¹⁴ Kromě Tyršových škol, kde byl zřízen lazaret.

¹¹⁵ Zajišťoval hygienické potřeby a celkovou péči o uprchlíky.

¹¹⁶ SMEJKA, Ladislav: Květen 1945. Dodatky k situaci na Českolipsku 1.-9. 5. 1945. In: *Bezděz*, Česká Lípa 2005, s. 106-107.

¹¹⁷ Tato mimoňská skupina uprchlíků se 8. května 1945 stala terčem sovětských letadel, která útočila na Poštovský most. Zemřelo zde asi 70 lidí. (Tamtéž, s. 108.)

¹¹⁸ Tamtéž. S. 107.

¹¹⁹ O České Lípě a okolí se zmiňuje někdejší americký zajatec George J. Davis ve své knize „Hitlerova dieta“. Jde o sondu do stravování zajatců v posledních válečných měsících, kdy byla distribuce potravin v celém německém zázemí naprosto katastrofální. Davis byl zajat v Belgii při bitvě o Ardeny. Ve své knize používá značnou dávku černého humoru a nezabývá se souvislým vypravováním svého příběhu, ale určité střípky z jeho pobytu v této oblasti se čtenář dozví. Viz DAVIS, George J.: *Hitlerova dieta*. Nakladatelství Tvarohová-Kolář, Praha 2003.

¹²⁰ VOJTÍŠKOVÁ, Marie; PANÁČEK, Jaroslav: *Česká Lípa*, c. d., s. 120-124.

Od 9. května 1945 se situace začala měnit. Skupina odhodlaných Čechů vytvořila revoluční národní výbor, který na radnici převzal vedení města. Krátce před polednem do České Lípy vjelo pět tanků sovětské armády, po třech hodinách projela další část vojska. Sověti ale ve městě nezůstali, až 12. května na žádost národního výboru bylo vyčleněno asi 200 rudoarmějců, kteří zůstali pro udržení pořádku. Česká Lípa neměla v čele města správní komisi, ač to byl postup prováděný v téměř všech pohraničních městech, místo toho zde byl již 16. května 1945, jako první v severních Čechách, ustanoven okresní národní výbor, který přebral organizátorskou práci pro vedení města. Toto si Panáček vysvětluje jako důsledek toho, že již brzy po 8. květnu do města přijíždějí první Češi z vnitrozemí, často bývalí starousedlíci vyhnání v říjnu 1938, kteří se účastnili obsazování dílen, továren a obchodů, stejně jako organizace politického, hospodářského a kulturního života v prvních poválečných dnech. Češi tedy početně převýšili počet Němců ve městě, což znamenalo, že mohl být ustanoven zmíněný výbor. Dne 20. srpna 1945 byl založen MNV Česká Lípa.¹²¹ Po konci druhé světové války bylo obnoveno správní uspořádání československé republiky podle stavu z 29. září 1938, jak to ukládal dekret prezidenta republiky č. 121/1945 Sb. *o územní organizaci správy, vykonávané národními výbory* ze dne 27. října 1945.¹²² Podle tohoto ustanovení byl obnoven i původní okres Česká Lípa, skládající se ze tří soudních okresů: Česká Lípa, Nový Bor a Mimoň. Okres měl celkem 95 obcí.

Již 9. září 1945 měla Česká Lípa pouhých 10 520 obyvatel, z nichž bylo 6 540 Čechů, 1. prosince 1945 z 14 487 obyvatel mělo 9 931 českou a slovenskou národnost. Tzv. organizovaný odsun Němců byl na Českolipsku ukončen s posledním vypraveným transportem 11. srpna 1946. K 1. prosinci 1946 žilo v České Lípě celkem 12 213 Čechů a Slováků, 259 cizinců a 750 Němců, mezi nimiž byli zahrnuti i němečtí partneři ze smíšených manželství, kteří zde chtěli nadále žít a čekali na vyřízení žádosti o československé státní občanství.¹²³

Stejně jako na mnoha dalších místech začala retribuce v České Lípě „divoce“, ihned po kapitulaci nacistického Německa, kdy ještě nebyly zavedeny žádné platné právní předpisy, které by zajišťovaly její organizaci. V některých okresech probíhaly tyto první fáze „odplaty“

¹²¹ VOJTÍŠKOVÁ, Marie; PANÁČEK, Jaroslav: *Česká Lípa*, c. d., s. 124-125.

¹²² Dekret č. 121/1945 Sb. o územní organizaci správy, vykonávané národními výbory. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 52, s. 279–294 [vid. 3.1.2017], <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=52>. Dostupné také z: JECH, Karel; KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky. Dokumenty. Díl I.* Brno, Doplněk – Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 1995.

¹²³ VOJTÍŠKOVÁ, Marie; PANÁČEK, Jaroslav: *Česká Lípa*, c. d., s. 125-127.

často až velmi krvavě, kdy docházelo k popravám provinilců jen z jakési „vůle lidu“.¹²⁴ To však pravděpodobně neplatilo o České Lípě. Zde byl velmi rychle ustanoven ONV, který se zasloužil o relativně klidný průběh těchto prvních měsíců.

V srpnu 1945 byl vládou ustanoven a 25. září 1945 v České Lípě zahájil svou činnost Mimořádný lidový soud.¹²⁵ Jako první veřejný žalobce působil JUDr. Jan Kasal, okresní soudce v České Lípě.¹²⁶ Kasal byl zároveň náhradníkem u TNK Česká Lípa.¹²⁷ V letech 1945 až 1948 projednal MLS Česká Lípa celkem asi 1 000 případů, z nichž se v archivním materiálu dochovalo 900 spisů. Z nich byl v 744 případech vynesena odsuzující rozsudek, 116 osob bylo zproštěno viny. Soud vynesl 2 tresty smrti¹²⁸ a 3 tresty doživotí. Zbývajících 739 osob MLS odsoudil k trestu vězení v celkové délce 3 829 let a 1 měsíc. Průměrný trest tedy činil něco málo přes 5 let. Zároveň i nejčastějším vyneseným rozsudkem bylo odnětí svobody po dobu 5 let, tedy nejnižší možný rozsudek podle tzv. velkého retribučního dekretu¹²⁹, který soud vynesl v celkem 298 případech.¹³⁰

Nejčastějším přestupkem, který se u MLS Česká Lípa objevoval, bylo členství či činnost v některé nacistické organizaci. Nejvíce šlo o stranu NSDAP, SdP a SA. Mnohdy docházelo k tomu, že byl jeden obžalovaný obviněn z členství nebo funkcionářství ve více než jedné nacistické organizaci.¹³¹ V naprosté většině byly souzeny osoby německé národnosti.¹³² Podle všeho nestál před zdejším lidovým soudem žádný významný nacistický činitel.¹³³ Činnost soudu v roce 1948 byla minimální, projednal pouze 32 případů.¹³⁴ Působení MLS Česká Lípa lze významově i rozsahem zařadit k těm méně významným.

3.1 Trestní nalézací komise Česká Lípa

Jak ukládaly směrnice MV k provedení tzv. malého retribučního dekretu, byla i v České Lípě zřízena Trestní nalézací komise při místním ONV. Vedle TNK v dalších

¹²⁴ K této problematice více např. STANĚK, Tomáš: *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2005.

¹²⁵ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: Mimořádný lidový soud v České Lípě. In: *Fontes Nissae. Regionální historický sborník*. Liberec 2007, s. 125

¹²⁶ BLAŽKOVÁ, Jana: Mimořádný lidový soud v České Lípě. In: *Bezděz. Česká Lípa 2004*, s. 139.

¹²⁷ Zúčastnil se celkem čtyř zasedání komise. SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

¹²⁸ Oba byly vykonány.

¹²⁹ Bylo možné udělit i nižší trest, než byla nejnižší zákonná sazba. To umožňoval § 16 odstavec 2 tzv. velkého retribučního dekretu. Tato možnost měla být ovšem využívána jen ve výjimečných situacích. Pravdou však je, že MLS Česká Lípa a také ostatní MLS, této možnosti využívaly velice často.

¹³⁰ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Mimořádný lidový soud v České Lípě*, s. 132-134.

¹³¹ Tamtéž, s. 134.

¹³² Z 906 souzených osob, o nichž se dochovaly záznamy, bylo 824 považováno za Němce.

¹³³ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Mimořádný lidový soud v České Lípě*, s. 147.

¹³⁴ Tamtéž, s. 130.

soudních okresech také působily příslušné OVK, které zpracovávaly případná udání na konkrétní osoby, prováděly jejich výslechy, případně výslechy svědků k jednotlivým případům. Poté byly tyto údaje zpracovány a následně vyhodnoceny podle směrnic MV. V případech provinění proti národní cti podle dekretu č. 138 byly veškeré spisy přeposlány TNK k dalšímu šetření. Spis vždy uváděl udání a kdo toto udání vznesl. Dále spisy obsahovaly osobní údaje obžalovaného, seznam svědků a skutkovou podstatu provinění. S tímto materiálem zahájila TNK trestní řízení. Někdy byly OVK označovány jako vyšetřovací komise (VK), nebo trestní vyšetřovací komise (TVK).¹³⁵

V okrese Česká Lípa působila *vyšetřující komise ONV v České Lípě*. U některých kauz prošetřovaných TNK se dochovaly i protokoly od této VK, ale ze všech případů jde o pouhý zlomek. Podle dochovaných archivních materiálů¹³⁶ se VK zabývala 420 případy, u kterých bylo podezření z „provinění se proti národní cti“. Z těchto však komise k TNK poslala jen asi třetinu. Pokud VK rozhodla, že se skutečně jedná nebo může jednat o případ provinění proti národní cti, postoupila veškeré spisy týkající se dané kauzy TNK. Společně s nimi odevzdala i formulář, ve které bylo uvedeno jméno obžalovaného a ze seznamu devíti provinění¹³⁷ vybráno to, kterého se jmenovaný dopustil. Setkala jsem se i s tím, že podklady k určité kauze shromažďoval a poté TNK či ONV poslal i některý z orgánů Sboru národní bezpečnosti (dále jako SNB). Byly to právě členové SNB, kdo se často jako první setkával s udáním na jednotlivé občany, především z řad jejich sousedů a spolupracovníků. Úřady z Českolipska jako ONV, MNV a SNB spolu úzce spolupracovaly, půjčovaly si mezi sebou potřebné spisy, posílaly si mezi sebou žádosti o výslech svědků a podobně. Pro získávání svědectví se OVK či TNK často obracela na MNV obcí, ze kterých pocházeli konkrétní občané. MNV byly nejčastěji žádány o poskytnutí jakési zprávy o pověsti této osoby, kde bylo uvedeno, jak se obžalovaný choval v době tzv. zvýšeného ohrožení republiky; zda se stýkal s Němci, jakým jazykem mluvil a podobně.

Když měla TNK potřebné informace k případu, začala s trestním řízením. Obžalovanému byla zaslána obsílka, aby se v konkrétní den a hodinu dostavil k zasedání TNK

¹³⁵ Viz KMOCH, Pavel: c. d., s. 152-155.

¹³⁶ Rejstřík k jednacím protokolům – bezpečnost, SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, inv. č. 215.

¹³⁷ Šlo o výběr těchto provinění: a) vědomé hlášení se k německé národnosti nebo/a příslušnosti, b) aktivní činnost, funkcionářství ve fašistické organizaci, c) propagace, obhajování, vychvalování nacismu, fašismu, d) sabotáž, podpora nebo obhajování projevů nacistů, fašistů, e) odborná spolupráce s Němci a zrádci, f) ucházení se u okupantských úřadů a funkcionářů o vyznamenání (úplaty), g) zneužití vedoucích postavení dosaženého u okupantů na úkor podřízených, h) společenský styk s Němci přesahující rámec nezbytné nutnosti, i) vědomé nebo z hrubé nedbalosti podepsané osvědčení o národní spolehlivosti Němci, zrádci nebo jiným kolaborantům. Čerpáno z: SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

s tím, že je obviněn podle dekretu č. 138/1945 Sb. Tuto výzvu byl obžalovaný povinen uposlechnout. Pokud se z vážných důvodů nemohl dostavit, měl povinnost o tom spravit ONV do 24 hodin od obdržení obsílky. V případě neuposlechnutí hrozila obžalovanému pokuta do výše až 2 000 Kčs nebo vězení do pěti dnů, popřípadě mohl být vyzván k uhrazení nákladů zmařeného ústního jednání u komise.¹³⁸

Podle dochovaných archivních materiálů lze za počátek tzv. malé retribuice v České Lípě považovat datum 18. prosince 1945, kdy byli zvoleni členové VK a TNK. Jednotlivé politické strany měly podle svého zastoupení vždy vybrat kandidáty do komise a také náhradníky. Do VK byli zvoleni: Jaroslav Ajšman (KSČ) jako předseda komise, jako členové Václav Svatek (ČSSD), Jindřich Weis (ČSNS), JUDr. Albín Hloušek¹³⁹ (ČSL), Zbyněk Kožnar (SČM), František Vančura (SOPV¹⁴⁰). Do TNK byli zvoleni: jako členové – Václav Franěk (předseda ONV v České Lípě), Václav Štětka (tajemník KSČ v České Lípě), Josef Potůček (přednosta úřadu ONV v České Lípě), Stanislav Riedl (advokát v České Lípě) a jako náhradníci – Václav Našinec (poštovní revident, Česká Lípa), Jaroslav Krňanský (tajemník KSČ v České Lípě).¹⁴¹

Dne 25. října 1946 byli Václav Štětka a Jaroslav Krňanský služebně přemístěni vedením KSČ neznámo kam. Na jejich místo byli stranou navrženi Josef Kovařík, sekretář KSČ v České Lípě jako člen TNK a František Havlík, štábní strážmistr SNB v České Lípě jako náhradník. Do komise byl ale přijat pouze Josef Kovařík. Před svým přemístěním se Václav Štětka účastnil celkem pěti zasedání komise, Jaroslav Krňanský ani jednoho.¹⁴²

Vzhledem k druhému dodatku ke směrnicím MV pro TNK, kdy byl zvýšen počet členů komise ze čtyř na pět s tím, že každý člen má zastupovat jinou politickou stranu působící na daném území, byla nová komise zvolena v následujícím složení: členové – Josef Kovařík (tajemník KSČ v České Lípě), Václav Starý (za KSČ), JUDr. J. Kubík (přednosta okresního soudu v České Lípě za ČSNS), Václav Franěk (místopředseda ONV v České Lípě, za ČSSD), Stanislav Riedl (advokát z České Lípy, za ČSL) a náhradníci – Robert Maconn (za KSČ), Josef Charvát (za KSČ), JUDr. Jan Kasal (okresní soudce v České Lípě, za ČSNS), Emanuel Dobiáš (ředitel ONV v České Lípě, za ČSSD) a D. A. Hloušek (za ČSL). Jak je

¹³⁸ Podle § 24, 124 a 125 vládní nařízení z 13. ledna 1928, č. 8 Sb.

¹³⁹ Okresní soudce v České Lípě

¹⁴⁰ Svaz osvobozených politických vězňů

¹⁴¹ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

¹⁴² Tamtéž (viz tabulku na následující straně).

vidět, komunistická strana měla v komisi více členů než ostatní politické strany. Bylo to z toho důvodu, že zde měla největší procentuální zastoupení.

Během své činnosti vedla TNK statistiku svých zasedání (informace se dochovaly jen z tzv. prvního retribučního období).¹⁴³ V prvním retribučním období proběhlo celkem 23 zasedání. Následující tabulka udává počet zasedání, kterých se jednotliví členové účastnili.

Tabulka 1: Seznam členů TNK a počet zasedání, jichž se zúčastnili¹⁴⁴

Jméno	Počet navštívených zasedání
Stanislav Riedl	23
Václav Franěk	22
Josef Kovařík	17
Václav Starý	10
Josef Potůček	9
Dr. J. Kubík	9
Václav Štětka	5
Václav Našinec	4
Dr. Jan Kasal	4
Josef Charvát	2

Z tabulky jasně vyplývá, že mezi nejaktivnější členy komise patřili zástupci nominovaní za lidovce (Stanislav Riedl), sociální demokraty (Václav Franěk) a komunisty (Josef Kovařík).

V archivním materiálu se dochovala závěrečná zpráva, ve které ONV Česká Lípa vyčíslil činnost místní TNK v období tzv. první retribuce. Z této zprávy vyplývá, že komise do května 1947 řešila celkem 136 případů. Na jednom zasedání TNK bylo tedy průměrně vyřešeno přibližně 6 případů. 61 kauz skončilo odsuzujícím rozsudkem, což činí přibližně 44,9 %. To je v porovnání s výsledky jiných Trestních nalézacích komisí vysoké procento. V 69 případech, tedy asi v 50,7 %, bylo řízení zastaveno či byl vydán osvobozující rozsudek. 6 případů, přibližně 4,4 %, bylo vráceno VK. Celkem 90 kauz nestihla TNK dořešit do konce

¹⁴³ Informace pochází ze závěrečné zprávy vyhodnocující zasedání TNK Česká Lípa v tzv. prvním retribučním období. (SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.)

¹⁴⁴ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

tzv. prvního retribučního období, tedy do 4. května 1947, a odstoupila je proto příslušnému soudu.¹⁴⁵

3.2 Statistické vyhodnocení činnosti TNK Česká Lípa

Ze všech trestních spisů se do dnešní doby zachovala jen malá část z nich. Je tedy poněkud zavádějící z tohoto zlomku dělat statistická vyhodnocení. Veškeré informace, které v této kapitole uvádím, je tedy třeba brát s rezervou, protože jsem neměla k dispozici údaje o všech kauzách, které českolipská TNK prošetřovala a výsledky proto v mnoha případech platí jen pro torzo spisového materiálu, který je k dispozici.

Ze všech případů, které TNK Česká Lípa řešila, se mi podařilo najít nějaké informace pouze o 67 z nich. Buďto se dochovalo vše (tedy jméno obžalovaného, jeho personální údaje, protokol VK, datum a typ provinění, výslechy svědků, rozhodnutí TNK, datum rozsudku apod.), nebo jen torzovité údaje (v mnoha případech se o obžalovaném dozvídáme jen z krátkých zpráv, které dotyčným posílala revisní komise v roce 1948 v případě, že byla jejich kauza vybrána k revizi, které obsahují jen jméno a adresu obžalovaného, jeho trestný čin podle dekretu č. 138/1945 Sb. a oznámení o zahájení revize trestního řízení podle dekretu č. 34/1948 Sb.). Takto malé číslo dochovaných spisů může mít několik příčin – obviněná osoba se mohla přestěhovat či zemřít a trestní spisy k jejímu případu byly postoupeny příslušným úřadům, ztráta dokumentů ať už v době retribuce nebo v pozdějších letech při manipulaci s archivním materiálem (například při půjčování spisů mezi různými úřady, při přesunu archiválií do jiné budovy, skartaci apod.). S podobným problémem se setkala i Monika Remsová, která se zabývala TNK v Jablonci nad Nisou. Zde se z 457 řešených případů zachovaly trestní spisy pouze k 128 z nich.¹⁴⁶

3.2.1 Přehled činnosti TNK Česká Lípa v jednotlivých letech

3.2.1.1 Rok 1946

Z roku 1946 jsem ve spisovém materiálu objevila pouze 2 případy. Šlo o kauzu Karla Krejči a Václava Dvořáka a v obou případech byl rozsudek vynesena dne 31. května. **Karel Krejča**¹⁴⁷, nadlesní z Plouznice a po okupaci předseda MNV v Kuřívodech, byl odsouzen za

¹⁴⁵ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

¹⁴⁶ REMSOVÁ, Monika: *Trestní nalézací komise v Jablonci nad Nisou (1945–1947)*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012, s. 91.

¹⁴⁷ Veškeré informace o případu pochází z SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Karel Krejča).

politickou spoluprací s Němci. Krejča začal být prověřován na základě dopisu, který 5. července 1945 poslal jistý Stanislav Čížek stanici SNB v Kuřívodech, v němž je několik desítek jmen lidí, které Čížek buďto označuje za „zuřivé Němce“ nebo za „desertéry a v roce 1938 narukovavší“, „loajální občany“ či „renegáty, kteří nezaslouží ohledů“. Krejča byl Čížkem zařazen do poslední skupiny, tedy mezi „renegáty, kteří nezaslouží ohledů“. Následovalo poměrně dlouhé vyšetřování, bylo vyslechnuto několik svědků a kromě tří (zahrnuje Čížka) mluvili všichni v Krejčův prospěch. Z MNV Hvězdov – Ploužnice přišlo potvrzení o národní a politické spolehlivosti Krejči, které podepsali všichni členové, dále MNV ve Strážišti, okres Mnichovo Hradiště, a MNV ve Veselé zaslaly prohlášení, ve kterém potvrdily, že Krejča vozil občanům zmíněných obcí dřevo, nehledě na zákaz říšských úředníků, kteří byli jeho nadřízenými během války. Stejně tak MNV z Dnebohu, Podolí, Božnovicích, Lhotek, Hoškovic a Březiny zaslaly potvrzení o Krejčově bezúhonnosti a jeho pomoci místním obcím (zásobování dřevem, poskytování informací ze zahraničního rozhlasu apod.). Dále je v Krejčově složce uloženo několik desítek dalších potvrzení od jednotlivých lidí, kteří dosvědčují Krejčovu loajálnost k Čechům a republice, jeho pomoc a neohroženost. Přesto však bylo Krejčovi VK kladeno za vinu, že v roce 1938 zůstal na území obsazeném nacistickými okupanty, ač prý měl možnost vystěhovat se, a tím že dobrovolně vstoupil do jejich služeb.

Dále byl obviněn ze zdravení nacistickým pozdravem, skrývání ozbrojených skupin v lese, členství v NSDAP, podepisování se jménem „Krejca“ a celkového germanofilství. Po několika dalších výsleších Krejči se TNK v České Lípě 31. května 1946 usnesla na tom, že je Krejča vinen, protože prý politicky spolupracoval s Němci při náboru pracovních sil v Polsku v letech 1942 a 1943 a také s Němci spolupracoval odborně nad meze průměrného nařízeného výkonu. Byl mu udělen trest vězení v trvání 1 měsíce¹⁴⁸, pokuty ve výši 50 000 Kčs (v případě nedobytnosti 2 měsíce vězení) a veřejného pokárání. Na to se Krejča odvolal a v roce 1949 přišla zamítavá odpověď ZNV. Trest se v důsledku vyhlášené amnestie v roce 1948 nevykonal. Tento případ lze považovat přinejmenším za kontroverzní – jednak na základě několika desítek potvrzení o bezúhonnosti dotyčného, jednak proto, že odborně spolupracoval s Němci jen proto, aby uživil svou rodinu a zároveň aby mohl pomáhat ostatním lidem. Dnes je samozřejmě velmi těžké tuto kauzu posuzovat, protože nevíme, co je skutečně pravda a co ne, ale přesto si myslím, že trest byl velice přemrštěný a nezasloužený.

¹⁴⁸ Odpykáno vyšetřovací vazbou.

Druhým případem z tohoto roku je kauza **Václava Dvořáka**¹⁴⁹. Dvořák se po konci okupace stal členem MNV v Jestřebí. Ostatní členové si však nebyli jisti jeho „bezúhonností“, a proto požádali o prověření jeho chování za okupace. VK zjistila, že Dvořák „*podporoval odnárodňovací snahy a byl ve styku s Němci přesahující míru nezbytné nutnosti*“. Z toho byl také 31. května 1946 odsouzen před TNK Česká Lípa a vyloučen z MNV Jestřebí. Jako trest mu komise vyměřila veřejné pokárání po 14 dnů a pokutu ve výši 5000 Kčs. Na výnos TNK se Dvořák odvolal, výsledek odvolání se však v archivním materiálu nedochoval.

3.2.1.2 Rok 1947

Z roku 1947 se zachovalo již více kauz, než v roce předešlém (celkem 15, u kterých zaručeně víme, že byly řešeny v tomto roce). Následující tabulka ukazuje, v jakém měsíci roku 1947 bylo řešeno kolik kauz, a protože tzv. první retribuční období končilo 4. května, jedná se pouze o prvních pět měsíců (s výjimkou jedné kauzy, kterou již dokončil Okresní soud v České Lípě v srpnu 1947).

Tabulka 2: Počet případů řešených v roce 1947 před TNK Česká Lípa

Měsíc	Počet řešených případů
Leden	2
Únor	1
Březen	-
Duben	6
Květen	2
<i>Srpen</i>	<i>1</i> ¹⁵⁰
Neznámý měsíc	3
Celkem	15

Z tabulky vyplývá, že u 3 případů nevíme, v jakém měsíci byly řešeny. Nejvíce trestů bylo vyneseno v dubnu vzhledem k blížícímu se konci platnosti tzv. malého retribučního dekretu. Lze předpokládat, že v roce 1947 řešila TNK Česká Lípa daleko více případů než 15, ale není známo, kolik to přesně činilo. Poslední dva případy z května 1947 byly vedeny

¹⁴⁹ Veškeré informace o případu pochází z SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Václav Dvořák).

¹⁵⁰ Tento rozsudek vynesl již Okresní soud v České Lípě, protože TNK nestihla případ dořešit do května 1947 (jde o případ Antonína Kuhna – kapitola 4.5.5 *Členství ve fašistických organizacích*).

s Josefem Dědkem a Františkem Navrátilem. **Josefa Dědka**¹⁵¹ komise odsoudila 2. května za hlášení se k německé národnosti a službu v německé armádě.¹⁵² **František Navrátil**¹⁵³, montér z Mimoně, byl odsouzen v poslední možný den tzv. prvního retribučního období, tedy 4. května 1947. Provinil se údajně tím, že předstíral práci pro SS a terorizoval své české spolupracovníky. Na to se odvolal, čemuž ZNV vyhověl a zprostil Navrátila viny.

I přes to, že se komise pravděpodobně snažila vyřešit co nejvíce případů do konce svého působení v roce 1947, po 4. květnu bylo příslušným soudům postoupeno celkem 90 kauz, které TNK nestihla dokončit.¹⁵⁴ Některé z těchto případů ani nebyly před trestní nalézací komisí započaty. V roce 1948 se pak revisní komise k některým těmto kauzám vrátila¹⁵⁵ a dořešila je.

3.2.1.3 Rok 1948

O tzv. druhém retribučním období v České Lípě není v archivním materiálu příliš informací. Víme o třech případech, které byly započaty již v tzv. prvním retribučním období a dokončeny až v roce 1948, či dokonce 1949. Jde o kauzu Bohdana Tichého¹⁵⁶, Václava Středy a Marie Hrbkové. **Václav Středa**¹⁵⁷ bydlel během druhé světové války v České Lípě a po konci okupace se přestěhoval do Prahy. Na základě udání, že se v roce 1939 hlásil k německé národnosti, s ním TNK ústředního národního výboru (dále jako ÚNV) v Praze vedla trestní řízení. Na základě výslechu několika svědků, kteří vypovídali ve Středův prospěch, bylo řízení u TNK Praha zastaveno dne 2. dubna 1947.

S příchodem tzv. druhého retribučního období byla ale Středova kauza znovu otevřena, a to tentokrát TNK v České Lípě. Dne 12. prosince 1948 byl Středa místní komisí odsouzen za hlášení se k německé národnosti v roce 1939. Při žádosti o německou národnost prý využil známosti se svými německými sousedy, kteří byli členy NSDAP. Toto tvrzení není v dochovaném spisovém materiálu nijak podloženo. Středa tvrdil, že své sousedy neznal a

¹⁵¹ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Josef Dědek).

¹⁵² Viz kapitolu: 3.5.3 *Služba v německé armádě*.

¹⁵³ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka František Navrátil).

¹⁵⁴ Tento údaj, ještě s několika dalšími statistickými vyhodnoceními, jsem našla na kopii zprávy, kterou ONV Česká Lípa po konci tzv. prvního retribučního období posílal ZNV v Praze. Pouze díky tomuto dokumentu známe tyto výsledky práce TNK Česká Lípa. (SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.)

¹⁵⁵ Na základě zákona č. 34/1948 Sb. Pokud nebyla kauza do konce tzv. prvního retribučního období u TNK zahájena, mohla být revidována v roce 1948 pokud se spisy k případu nacházely u příslušných orgánů do stanoveného termínu.

¹⁵⁶ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (složka Bohdan Tichý). Více informací k případu viz kapitolu: 3.5.4.1.4 *Bohdan Tichý*.

¹⁵⁷ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Václav Středa).

nijak nevyužil jejich vlivu; k německé národnosti se prý hlásil proto, že na něj byl vyvíjen nátlak ze strany Gestapa. Jako trest mu byla vyměřena pokuta ve výši 20 000 Kčs, jako náhradní trest vězení v délce 2 měsíců. Středa se odvolal, ale odvolání ZNV v listopadu 1949 zamítl jako bezdůvodné. V důsledku amnestie vlády nebyl uložený trest vykonán. Kauza Václava Středy dobře ilustruje, jak se jednotlivé TNK mohly lišit ve svých rozsudcích, protože dekret č. 138/45 Sb. i směrnice MV k tomu dávaly prostor.

Kauza **Marie Hrbkové**¹⁵⁸ se táhla nejdéle ze všech, trest komise vynesla až 15. února 1949.¹⁵⁹ Také její případ TNK zahájila již v době tzv. první retribuice. Souzena byla proto, že „*se v době od roku 1945 do roku 1946 společensky stýkala s Němci v míře přesahující rámec nezbytné nutnosti, a to s úmyslem pomáhat jim v převozu majetku do odsunu a s úmyslem obohatit se jím*“. Na výnos TNK se Hrbková odvolala, odvolání TOK ale v červnu 1949 zamítl. Trest nebyl vykonán v důsledku amnestie vlády z roku 1948.

Dále se dochovaly zmínky o celkem 51 případech, u nichž byla nebo měla být provedena revize. O některých případech jsem se dozvěděla pouze ze zprávy revizní komise, kterou posílala dotyčným obžalovaným. Ve zprávě je uvedeno jen jméno, typ provinění podle dekretu č. 138, zpráva o obnově řízení podle zákona č. 34/1948 Sb. a někdy se zde nachází adresa či povolání dotyčného.

Co se týče usnesení vlády ze dne 18. června 1948 o amnestii ve správních věcech trestních, tak ta byla použita u celkem 9 případů, které se ve spisovém materiálu dochovaly. Většinou šlo o případy, kdy si dotyčný podal odvolání na vynesení trest TNK, odvolací komise ZNV odvolání zamítl, ale trest nebyl vykonán právě na základě této amnestie. Obžalovaný tedy nemusel například zaplatit stanovenou pokutu, ale jeho pobyt ne vyšetřovací vazbě nebyl nijak vykompenzován a zůstalo mu jakési stigma zločince.

3.2.2 Odvolání

Odsouzený se mohl odvolat na vynesení rozsudek do tří dnů, počínaje dnem následujícím po dni doručení rozsudku. Odvolacím orgánem byla Trestní odvolací komise ZNV v Praze. S odvoláním jsem se setkala u celkem třinácti případů, z nichž v jedné případě bylo odvolání uznáno a v devíti případech zamítnuto. U tří případů není z dochovaných

¹⁵⁸ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Marie Hrbková).

¹⁵⁹ Ačkoli konec tzv. druhého retribučního období byl stanoven na 31. prosinec 1948, některé komplikovanější kauzy pokračovaly a byly ukončeny až v následujícím roce.

archiválií patrně, jaká byla odpověď TOK. Je však velice pravděpodobné, že se odvolalo více lidí než jen třináct.

3.2.3 Ženy před TNK Česká Lípa

Z dochovaných 67 kauz bylo pouze 10 z nich vedeno s ženami, což činí pouhých 14,9 %. U tří z těchto žen¹⁶⁰ znám pouze jméno ze seznamu, který vytvořila revizní komise pro obnovu řízení podle dekretu č. 34/1948 Sb., typ jejich provinění ani výsledek trestního řízení se v archivním materiálu nedochovaly. Marie Hauschneiderová¹⁶¹, Marie Kupsová¹⁶², Marie Kynzlová¹⁶³, Gertruda Mildnerová¹⁶⁴ a Luiza Pěšinová¹⁶⁵ byly obviněny pro žádost o německou státní příslušnost. Marii Hrbkovou¹⁶⁶ odsoudila TNK kvůli společenskému styku s Němci přesahující míru nezbytné nutnosti. Marie Volejníková¹⁶⁷ byla obviněna z členství v NSDAP a Opferringu. U devíti žen není známo, jaký trest dostaly, pouze u kauzy Marie Hrbkové ze spisového materiálu víme, jak skončil.¹⁶⁸

3.2.4 Věková struktura souzených osob

Datum narození je známo pouze u 42 lidí souzených před TNK Česká Lípa. Nejčastěji byly souzeny osoby, které se narodily v rozmezí let 1900 až 1910, takže jim v době okupace bylo kolem 30 až 45 let. Tato věková skupina tvořila 28,6 % ze všech uvedených. Také lidé v průměru o 10 let mladší než předchozí, tedy narození v letech 1911 až 1920, byli často předvoláváni před TNK. Dále byly často souzeny osoby narozené ve druhé polovině 19. století, konkrétně v rozmezí let 1877 až 1899.

Nejstarší souzenou osobou byl Ladislav Kuchařík narozený 23. září 1877. Jemu bylo v roce 1948, tedy v době, kdy jeho případ znovu otevřela revizní komise, 71 let. Před TNK se dostal kvůli žádosti o německou státní příslušnost. Naopak nejmladší odsouzený, Jan Polívka, se narodil 6. srpna 1925. Jeho případ komise zahájila až v tzv. druhém retribučním období, kdy Polívkovi bylo pouhých 23 let. Tuto kauzu VK postoupila TNK z důvodu Polívkova hlášení se k německé národnosti a službě v německé armádě.

¹⁶⁰ Josefa Bartošová, Eliška Neubaerová, Anna Schinkelová (SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.)

¹⁶¹ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Marie Hauschneiderová).

¹⁶² Tamtéž (Marie Kupsová).

¹⁶³ Tamtéž (Marie Kynzlová).

¹⁶⁴ Tamtéž (Gertruda Mildnerová).

¹⁶⁵ Tamtéž (Luiza Pěšinová).

¹⁶⁶ Tamtéž (Marie Hrbková).

¹⁶⁷ Tamtéž (Marie Volejníková).

¹⁶⁸ Pro kauzu Marie Hrbkové viz kapitolu: 3.2.1.3 Rok 1948.

Tabulka 3: Věkové skupiny souzené před TNK Česká Lípa

Věková skupina (roky narození)	Počet osob ve skupině	Procentuální vyčíslení
Narození před rokem 1890	9	21,4 %
1890 – 1899	8	19,1 %
1900 – 1910	12	28,6 %
1911 – 1920	9	21,4 %
1921 – 1925	4	9,5 %
Celkem	42	100 %

3.3 Typologie vynesných rozsudků u TNK Česká Lípa¹⁶⁹

Jak již bylo zmíněno, spisový materiál českolipské TNK se dochoval ve značně torzovitém stavu. Pro vyhodnocení vynesných rozsudků v prvním retribučním období jsem však našla poměrně zásadní dokument, který mi umožnil vytvořit statistiku činnosti TNK Česká Lípa. Šlo o odpověď ONV Česká Lípa na výnos MV č. B-2220-28/2-47-I/2 ze dne 17. března 1947. Ministerstvo vnitra v rámci dokončení tzv. prvního retribučního období požadovalo od všech ONV, aby nejdéle do 15. května 1947 oznámily příslušnému zemskému národnímu výboru kolik trestních nálezů podle dekretu č. 138/1945 Sb. vydaly v období od 26. listopadu 1945 do 4. května 1947 a jaká byla úhrnná výše vynesných trestů vězení a pokut, v kolika případech bylo uděleno veřejné pokárání, v kolika případech bylo řízení zastaveno či byl vydán osvobozující nález a kolik kauz bylo po 4. květnu 1947 odstoupeno příslušnému soudu. V archivních spisech jsem našla kopii zprávy, kterou ONV Česká Lípa odeslala ZNV v Praze v návaznosti právě na tento výnos MV. V této zprávě byly vyčíslené požadované položky z činnosti TNK v České Lípě.

Ze zmíněné zprávy vyplývá, že během tzv. prvního retribučního období bylo před TNK v České Lípě řešeno celkem 136 případů. Komise vynesla trest v 61 případech, což činí přibližně 44,9 % z celkového počtu kauz. V 69 případech, tedy asi v 50,7 %, bylo řízení zastaveno či byl vydán osvobozující nález. 6 případů (4,4 %) bylo vráceno vyšetřující komisi. Po 4. květnu 1947 bylo celkem 90 případů odstoupeno příslušnému soudu, protože je TNK již nestihla dořešit.

¹⁶⁹ Pokud není uvedeno jinak, informace pochází ze SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

Když jsem srovnala tyto výsledky s výsledky z jiných TNK, zjistila jsem, že českolipská komise potrestala neobvykle vysoké procento obžalovaných. U TNK Trutnov bylo potrestáno 27,17 % obžalovaných (135 z 865 případů)¹⁷⁰, u TNK v Jablonci nad Nisou 22,75 % (104 z 457 případů)¹⁷¹, u TNK Broumov bylo potrestáno přibližně 21,6 % ze všech případů (52 z 241)¹⁷², TNK v Turnově 19,7 % (76 z 385)¹⁷³, TNK Benešov potrestala 19,4 % obviněných (83 z 427)¹⁷⁴, TNK v Poděbradech potrestala pouze 15,7 % z nich (z 650 případů vyneseno 102 trestů)¹⁷⁵.

Je těžké posoudit, zda a do jaké míry byla TNK v České Lípě přísnější než ty ostatní výše zmíněné. Údaje ale jasně ukazují, že oproti jiným komisím bylo v České Lípě odsouzeno procentuálně někdy až dvakrát více obžalovaných než jinde. Na druhou stranu je počet případů řešených v letech 1946 a 1947 velice nízký. Toto mohlo být způsobeno tím, že vyšetřovací komise působící v České Lípě nepouštěla k TNK každý případ, ale jen ty, u kterých bylo možno dokázat, že uvedené skutečnosti v jejich obžalobě jsou nebo mohou být založeny na pravdě.

Následující tabulka ukazuje, kolik a jaké tresty byly vyneseny během tzv. prvního retribučního období u českolipské TNK.

Tabulka 4: Počet a typ vynesených trestů během tzv. prvního retribučního období¹⁷⁶

Typ trestu	Počet osob potrestaných dotyčným trestem
Veřejné pokárání	21
Pokuta	0
Vězení	0
Pokuta a veřejné pokárání	25
Vězení a veřejné pokárání	5
Pokuta a vězení	1
Pokuta, vězení a veřejné pokárání	9
Celkem	61

¹⁷⁰ ČERVINKOVÁ, Zdeňka: *Trestní nalézací komise v Trutnově 1945-1948*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012, s. 39.

¹⁷¹ REMSOVÁ, Monika: *Trestní nalézací komise v Jablonci nad Nisou (1945-1947)*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012, s. 51.

¹⁷² PEŠKOVÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Broumov*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012, s. 47.

¹⁷³ LOUDA, Jiří: *Trestní nalézací komise Turnov*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2011, s. 40.

¹⁷⁴ KMOCH, Pavel: c. d., s. 160.

¹⁷⁵ MIKŠOVSKÁ, Barbora: c. d., s. 44-47.

¹⁷⁶ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karta 257.

Z tabulky vyplývá, že nejčastěji udělený trest byl kombinací pokuty a veřejného pokárání, druhým nejčastějším trestem bylo veřejné pokárání. Souhrnně byly uděleny rozsudky odnětí svobody v celkové výši 2 let, 7 měsíců a 28 dní, pokuty ve výši 509 500 Kčs a trest veřejného pokárání byl vynesena v 60 případech.

Nejvyšší udělená pokuta v tzv. prvním retribučním období činila 50 000 Kčs a dostali ji celkem tři lidé (Karel Barsa¹⁷⁷, Marie Hrbková¹⁷⁸, Karel Krejča¹⁷⁹). Z dochovaných archivních materiálů byl vůbec nejvyšší trest pokuty udělen obchodníkovi **Bohdanovi Tichému**¹⁸⁰, a to ve výši 120 000 Kčs. Jde o případ, který byl dokončen až v období tzv. druhé retribuční. Tento trest dostal Tichý za to, že žádal o německou státní příslušnost, přihlásil se k německé branné moci a udržoval intimní styky s Němkou Bedřiškou Buškovou.¹⁸¹

Nejdelší trest vězení, který TNK Česká Lípa vynesla, bylo 10 měsíců. Byl udělen **Karlovi Barsovi**¹⁸², společně s pokutou 50 000 Kčs a veřejným pokáráním po dobu 30 dní. Trest Barsa dostal za hlášení se k německé národnosti, členství v NSKK a službu v německé armádě. Proti rozhodnutí TNK se odvolal, odvolání bylo sice zamítnuto, ale trest nakonec nebyl vykonán na základě amnestie vlády ze dne 18. června 1948.

Trest veřejného pokárání trval od 14 do 30 dní, kdy byl výnos TNK vyvěšen buď v místě bydliště dotyčného, nebo v místě, kde byl čin spáchán, nebo na obou místech zároveň. Podle výše zmíněných údajů bylo veřejné pokárání druhým nejčastějším trestem, který TNK Česká Lípa do 4. května 1947 vynesla (v celkem 21 případech). V dochovaných archivních materiálech jsem našla pouze jednu konkrétní kauzu, kdy obžalovaný dostal trest pouze veřejného pokárání, spisy k ostatním případům se nedochovaly. Jde o případ **Antonína Bulíře**¹⁸³. Ten byl 25. dubna 1947 odsouzen k veřejnému pokárání po dobu 30 dní z toho důvodu, že se v roce 1944 při odvozech přihlásil k německé národnosti a v důsledku toho musel konat hlídky v Landwache, čímž „*nad míru pomáhal okupantům*“. Na to se Bulíř

¹⁷⁷ Hlásil se k německé národnosti, byl členem NSKK, sloužil v německé armádě. SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Karel Barsa).

¹⁷⁸ Ukrývala státní majetek, stýkala se s Němci nad míru nezbytné nutnosti. SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Marie Hrbková).

¹⁷⁹ Politicky spolupracoval s Němci. SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Karel Krejča).

¹⁸⁰ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (složka Bohdan Tichý).

¹⁸¹ Více k tomuto případu viz kapitolu: 3.5.4.1.4 *Bohdan Tichý*.

¹⁸² Tamtéž (složka Karel Barsa).

¹⁸³ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Antonín Bulíř).

odvolal. Odpověď od TOK přišla až v roce 1949 s tím, že se odvolání zamítá, ale trest nemá být vykonán v důsledku amnestie vlády z roku 1948.

3.4 Národnostní problematika u TNK Česká Lípa

I v dnešní době může být určování národnosti složité. Jde o do určité míry umělou charakteristiku, se kterou se ne každý člověk dokáže ztotožnit, a otázkou zůstává, zda je podobné „zařazování“ lidí potřebné. Na podobné téma již bylo vydáno několik studií, které se podobnými otázkami zabývají. Problematická může být samotná definice pojmu *národ*. Všeobecná encyklopedie Diderot charakterizuje národ následovně: „*Historicky vzniklá pospolitost lidí, která se zformovala na základě podmínek rázu objektivního (společné území, jazyková jednota, jednotný trh apod.) i rázu subjektivního (společné tradice a dějiny, vědomé sdílení téhož politického osudu apod.). Ve skutečnosti pro vymezení národa neexistuje žádná pevná jednotná kritéria; rozhodující je akt vůle určité pospolitosti být národem a svobodné rozhodnutí jednotlivce přihlásit se k určitému národu a sdílet jeho osud.*“¹⁸⁴ Petr Lozoviuk definuje národ jako jistý fenomén „*kolektivní identity*“. Tato kolektivní identita se zformovala na základě etnizačního procesu, tedy společenství lidí s určitými zvyklostmi a tradicemi lze považovat za národ. Národnost jako taková ovšem není nutně přirozenou lidskou vlastností.¹⁸⁵

V České republice lidé většinou ztotožňují národnost se státní příslušností. Je si však třeba uvědomit, že v minulosti byla situace jiná. Samotný vznik Československé republiky stál na národnostní principu; tedy vytvoření státu Čechů a Slováků. Určování národnosti tedy hrálo významnou roli. Ovšem ne každý člověk žijící na území ČSR se dokázal s nějakou národností ztotožnit, především pak obyvatelé pohraničních oblastí. Historicky, jazykově i kulturně mohli mít mnozí z nich blíže k Němcům než Čechům. Českou národnost zvolili například pouze z toho důvodu, že se chtěli pomyslně oddělit od dřívější habsburské nadvlády. Každý člověk chce patřit do nějakého společenství, ale národnost někdy nesplňuje patřičné požadavky. Spíše než národnost byla pro některé jedince důležitější místní příslušnost (k městu či regionu, ve kterém žili apod.). Jde o takzvané „*etnicky indiferentní*“¹⁸⁶ skupiny lidí. Jejich pohled na výše zmíněnou *kolektivní identitu* neodpovídá běžným očekáváním a etnicitu (národnost) nepovažují za určující aspekt své identity.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Část 5, Diderot, Praha 1999, s. 297

¹⁸⁵ LOZOVIUK, Petr: *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Pardubice 2005, s. 40-46.

¹⁸⁶ LOZOVIUK, Petr: c. d., s. 46.

¹⁸⁷ Tamtéž.

Takto „etnicky indiferentní“ lidé žili i v pohraničních oblastech, jejichž součástí bylo také Českolipsko. Protože se necítili být výrazněji vázání k některé národnosti, mohlo dojít k tomu, že se v době vzniku ČSR hlásili k národnosti české, po zabrání pohraničí Němci k národnosti německé a v poválečné době opět k národnosti české. Nemuselo jít o to, že by sympatizovali s národním socialismem, ale kvůli své národnostní indiferenci jen zvolili tu variantu, která pro ně a jejich rodinu byla nejvhodnější, bez pocitu zrazování svého národa.

K německé národnosti se českoslovenští příslušníci hlásili z nejrůznějších důvodů; mohlo jít například o obchodníka, který takovým krokem (a následnou příležitostí získat říšskoněmeckou státní příslušnost) získal více německých zákazníků, o člověka, který nabytím německé národnosti dostal lepší pracovní místo, o člověka, který k tomu byl donucen (např. zaměstnavatelem), či o skutečného sympatizanta s nacismem. Právě tyto případy řešily pohraniční OVK nejčastěji.

Původně mohly být z provinění proti národní cti stíhány pouze osoby české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, kromě trestných činů podle bodů g) a ch) směrnic MV, za které mohly být souzeny osoby jakékoli národnosti.¹⁸⁸ Správně mohlo být trestní řízení vedeno pouze v případě, kdy přihlášením se k německé či maďarské státní příslušnosti dotyčný neztratil československou státní příslušnost. Až třetí dodatek ke směrnicím ze dne 7. ledna 1947 tuto skutečnost změnil a nově mohly být za hlášení se k německé národnosti stíhány i osoby jiné státní příslušnosti než československé.¹⁸⁹ Pravdou ovšem zůstává, že TNK někdy soudily ještě před vydáním tohoto dodatku osoby, které pozbyly československou státní příslušnost.

Právě kvůli poloze českolipského regionu patřily hlášení se k německé státní příslušnosti a hlášení se k německé národnosti mezi dvě nejčastější provinění, která zdejší TNK řešila. V mnoha případech není z trestních spisů patrné, jakou měl dotyčný obžalovaný národnost; někdy to možná ani samotní členové komise nevěděli, protože to v danou chvíli ještě nebylo potvrzeno. Jedním z obžalovaných byl dělník **Václav Hráský**¹⁹⁰, jehož případ je typický pro pohraniční oblasti – narodil se rodičům s českou národností, ale za manželku měl ženu německé národnosti, výborně ovládal český i německý jazyk (doma spolu tito manželé mluvili německy), zažádal si o německou státní příslušnost a národnost, ale zároveň

¹⁸⁸ KMOCH, Pavel, c. d., s. 133.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 118-119.

¹⁹⁰ Veškeré informace o jeho případě pochází ze SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karta 643 (složka Václav Hráský).

sympatizoval s Čechy a odsuzoval nacismus. Dne 1. dubna 1947 byl Hráský odsouzen TNK Česká Lípa z toho důvodu, že se během okupace hlásil k německé národnosti a ucházel se o německou státní příslušnost, která mu bylo v roce 1944 udělena. Hráský na svou obhajobu uvedl, že výše zmíněné učinil kvůli nátlaku a výhrůžkám ze strany tehdejší policie a strany NSDAP. K případu byli vyslechnuti tři svědci, kteří všichni vypovídali ve smyslu, že Hráského znali jako správného Čecha, který poslouchal zahraniční rozhlas, ačkoli jeho manželka měla německou národnost a mluvili spolu německy. Přesto Hráského komise shledala vinným proto, že si zmíněné žádosti podal ze zjištěných důvodů. Z dochovaných archivních materiálů není patrné, o jaké důvody šlo, ani proč byl Hráský odsouzen, protože vše, co se dochovalo, mluvilo v jeho prospěch. Dostal trest vezení v trvání 14 dní a pokutu ve výši 5 000 Kčs (v případě nedobytnosti náhradní trest vezení po 14 dní). Na to se obžalovaný odvolal, ale ve fondu se již nedochovaly další spisy k jeho případu, takže dnes již není známo, jak odvolací komise ZNV odpověděla.

Pro osoby německé národnosti nebylo v poválečném Československu jednoduché získat státní příslušnost ČSR. Tito lidé se museli prokázat jako antifašisté, tedy že během války byli věrní republice a „*doma nebo v cizině aktivně podporovali Čechy a Slováky v jejich boji proti nacismu a za osvobození republiky*“¹⁹¹. Také osoby německého původu, které se vrátili z koncentračních táborů či věznic mohly být považovány za tzv. antifašisty, ovšem ne vždy. Mnohdy se však stávalo, že Němcům, kteří již získali osvědčení o své antifašistické minulosti, bylo osvědčení opět odebráno kvůli zpřísnění pravidel o jejich vydávání.¹⁹² Na základě dekretu č. 33/1945 Sb. byly u ONV zřizovány tzv. Antifa komise, které měly na starosti prověřování Němců, vydávání osvědčení o státní spolehlivosti a posuzovaly, komu udělit zmiňované antifašistické legitimace. U ONV Česká Lípa působila prověřovací Antifa komise ve složení: Jaroslav Ajšman (KSC), Karel Zedník (ČSSD), František Holý (ČSSN), Oldřich Myška (ČSL), František Vančura (SOPV).¹⁹³

3.5 Typologie provinění u TNK v České Lípě

Také pro tuto kapitolu platí, že uvedené informace jsou získány s dochovanými archiváliemi, kterých se dochovalo jen torzo. Následující informace jsou proto do jisté míry nepřesné, protože jsou mohla pracovat jen s částí všech trestních nálezů, které kdy u TNK

¹⁹¹ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951. Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování*. Středokluky 2011, s. 158.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

Česká Lípa byly sepsány. V následujících podkapitolách se věnuji nejčastějším proviněním, se kterými jsem se setkala ve spisech TNK Česká Lípa.

3.5.1 Hlášení se k německé státní příslušnosti

Podle dostupných archivních materiálů nebylo u TNK v České Lípě zastoupeno všech devět typů provinění proti národní cti, které uvádí směrnice MV. Nejvíce kauz se týkalo hlášení se o německou státní příslušnost. Jak již bylo zmíněno, tento přestupek mohl být legálně stíhán až od 7. ledna 1947, kdy MV vydalo třetí dodatek ke směrnicím. U TNK Česká Lípa jsem se nesečkala s žádným případem, kde by byl obžalovaný obviněn z tohoto provinění ještě před lednem 1947, kdy ještě ucházení se či přijetí německé státní příslušnosti z hlediska retribučního soudnictví trestné nebylo.

Českolipsko bylo během druhé světové války součástí Říšské župy Sudety, což znamenalo poměrně těžké podmínky pro československé příslušníky, kteří v tomto okrese zůstali, nebo sem byli v průběhu války přesunuti. Německé úřady či jednotlivci na ně mohli tlačit, aby se o německou příslušnost hlásili, někdy na tom záviselo jejich zaměstnání. Samozřejmě se mohly vyskytnout i případy, kdy dotyčný požádal o německou příslušnost naprosto dobrovolně a bez nátlaku.

Mnoho obžalovaných uvádělo jako důvod žádosti o německou státní příslušnost udržení si svého zaměstnání – například jejich zaměstnavatel na ně vyvíjel nátlak a vyhrožoval jim ztrátou trvalého příjmu. Do podobné situace se pravděpodobně dostal i **Rudolf Hájek**¹⁹⁴, dělník služebně přeložený do České Lípy, kde pracoval v továrně, která byla podřízena německé válečné výrobě. Hájek byl roku 1942 vyzván svými nadřízenými, aby podal žádost o německou státní příslušnost, jinak že přijde o práci. Protože živil svou rodinu a bál se nezaměstnanosti, žádost podal. V roce 1947 s ním bylo vedeno trestní řízení u TNK v České Lípě, při němž byl shledán vinným a odsouzen k pokutě 5 000 Kčs. Tuto částku však jako špatně placený dělník nebyl schopen zaplatit, a proto podal odvolání, aby mu byl trest snížen, prominut nebo aby mu byly alespoň umožněny splátky. Jak na jeho odvolání ONV v České Lípě zareagoval nevím, protože v archivu nejsou další spisy k Hájkově případu dochovány.

¹⁹⁴ Všechny informace pochází ze SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Rudolf Hájek).

3.5.2 Hlášení se k německé národnosti

Dalším velice častým proviněním řešeným u TNK Česká Lípa bylo provinění ve směrnicích označeno pod písmenem a), tedy hlášení se k německé národnosti. Toto obvinění bylo často kombinováno s dalšími přestupky, nejčastěji se službou v německé armádě.

Kromě již zmíněných kauz, byl z tohoto provinění obviněn i **Jan Fidler**¹⁹⁵. Za vinu mu TNK kladla, že se od května roku 1939 hlásil k německé národnosti. Na svou obhajobu Fidler uvedl, že žil ve smíšeném manželství, jeho manželka měla německou příslušnost, zároveň s nimi v domácnosti bydlela i jeho tchyně, také německé národnosti. Před příchodem německé armády v rámci záboru pohraničí v roce 1938 se chtěl Fidler přestěhovat do Mělníka, ale jeho žena ani tchyně nechtěli opustit svou domovskou obec, a proto nadále zůstali v Luhově u Brniště. Ostatní Češi odtud ale odešli a Fidler uvádí, že zde zůstal jako jediný Čech. Při sčítání lidu v roce 1939 uvedl německou národnost prý ze strachu, aby kvůli smíšenému manželství nebyli transportováni do říše, a také pod nátlakem ostatních obyvatel Luhova, kteří měli všichni národnost německou. Během války se ale prý vždy choval jako Čech. V rámci řízení byl vyslechnuti svědci Josef a Marie Freierovi, manželé německé národnosti, kteří uvedli, že si vždy mysleli, že je Fidler německé národnosti, protože nemluvil jinak než německy, a to velice dobře. Svědkové Stanislav Dener a Emílie Müllerová znali Fidlera vždy jako Čecha. Stejně tak uvedl i Bedřich Špičák.

Přelíčení u TNK se konalo 22. dubna 1947 a Fidler byl při něm shledán vinným podle dekretu č. 138, že „*se hlásil k německé národnosti vědomě a bez nátlaku*“. Dostal trest pokuty ve výši 10 000 Kčs (v případě nedobytnosti náhradní trest vězení v trvání 30 dní) a veřejné pokárání po dobu 30 dní tak. Proti trestnímu nálezu se Fidler odvolal. Ve svém odvolání uvedl, že při sčítání lidu myslel, že se přihlašuje k německé státní příslušnosti, nikoli národnosti. Dále napsal, že skutečnost, že lidé německé národnosti (tedy Freierovi) si o něm mysleli, že je německé národnosti z toho důvodu, že s nimi mluvil německy, je nedostačující jako důvod k jeho odsouzení. V závěru uvedl, že jeho jednání nelze považovat za vzbuzující veřejné pohoršení vzhledem k poměrům, ve kterých žil – totiž na území německém.

Odvolání bylo podáno dne 1947, ale odpověď na něj přišla až 26. července 1949, a to zamítavá. Fidlerovo ohrazení se proti trestnímu nálezu bylo odvolací komisí Krajského národního výboru v Liberci zamítnuto jako bezdůvodné. V důsledku vyhlášené amnestie vlády z 18. června 1948 se uložený trest nevykonal. Trest, který byl TNK Fidlerovi určen,

¹⁹⁵ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Jan Fidler).

považují za přemrštěný, jednak z toho důvodu, že jako poštovní úředník nebyl by schopen takovou částku zaplatit, jednak pro vliv prostředí, ve kterém během okupace žil.

3.5.3 Služba v německé armádě

Služba v německé armádě je třetím nejčastějším obviněním u TNK v České Lípě. Povolán mohl být každý člověk, který měl nebo nějakým způsobem získal říšskoněmecké občanství. Povolání probíhalo na základě povolávacího rozkazu, který byl dotyčnému zaslán. Občanství bylo těmto lidem buďto vnuceno, nebo ho pasivně přijali a nesnažili se ho zbavit, někteří o něj sami požádali.¹⁹⁶ Toto provinění bylo často spojeno i s dalšími obviněními, nejvíce s hlášením se k německé státní příslušnosti či národnosti. Příkladem může být například kauza **Josefa Dědka**¹⁹⁷.

Dědek byl TNK Česká Lípa odsouzen dne 2. května 1947 právě za hlášení se k německé národnosti a za službu v německé armádě, kterou vykonával v letech 1941 až 1945. Dědek se ve své výpovědi odvolával na to, že ve Wehrmachtu nesloužil dobrovolně, k čemuž komise zaujala následující stanovisko: „*I kdyby bylo pravdou Vaše tvrzení, že jste u Wehrmachtu nesloužil dobrovolně, je trestní komise nalézací toho názoru, že jako řádný Čech jste se měl snažiti od začátku, abyste se z této služby dostal. To jste učinil teprve v dubnu 1945, kdy bylo jasné, jak války skončí, takže tento čin nelze pokládat za zvláštní zásluhu.*“ Jako trest bylo Dědkovi vyměřeno tříměsíční vězení, pokuta 30 000 Kčs a veřejné pokárání. Na to se odvolal, načež roku 1948 přišla zamítavá odpověď od ZNV v Praze. V roce 1948 byl Dědkův případ prošetřován i revizní komisí. Na základě amnestie nebyl trest vykonán.

3.5.4 Styk s Němci přesahující míru nezbytné nutnosti

Do čtvrté skupiny nejčastějších provinění patří přečin ve směrnicích MV označený písmenem h), tedy „*společenský styk s Němci nebo Maďary v rozsahu přesahujícím míru nezbytné nutnosti*“.¹⁹⁸ Zde si opět můžeme klást otázku, co je myšleno pojmem „míra nezbytné nutnosti“? Šlo o různé druhy styku. Buďto se obžalovaný stýkal s osobami německé či maďarské národnosti z důvodů společenských, politických nebo hospodářských (obchodních), nebo šlo o styky milostné. V příručce Jaroslava Fuska z roku 1946 je uvedeno, že v rámci tohoto provinění má být trestán především styk milostný, a to zejména

¹⁹⁶ EMMERT, František: *Češi ve Wehrmachtu*. Vyšehrad, Praha 2005, s. 10-11.

¹⁹⁷ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Josef Dědek).

¹⁹⁸ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257.

s příslušníky okupační armády.¹⁹⁹ Předpokladem trestnosti podle tzv. malého retribučního dekretu bylo již zmínění *veřejné pohoršení*, které měly proviněné osoby svými činy údajně vyvolat. Zda k němu došlo mělo být posouzeno příslušnými OVK.²⁰⁰ Toto posuzování mohlo mít u různých VK jiný výsledek, protože neexistoval žádný konkrétní předpis, který by zajišťoval objektivitu prováděných zjištění a výnosů komisí. Například milostný poměr mezi dotčnými mohl trvat už od doby před tzv. zvýšeným ohrožením republiky, kdy podobné styky trestné nebyly a lidé odlišné národnosti často žili ve společné domácnosti a měli spolu jedno či více dětí. Je tedy velice ošemetné hodnotit takovéto případy a VK či TNK často rozhodly přísněji, než by bylo nutné.

Co se týče TNK Česká Lípa, tak jsem v dochovaných archivních materiálech našla celkem sedm případů, kdy komise dotčnou soudila podle bodu h) směrnic, tedy za styk s Němci přesahující míru nezbytné nutnosti. Šlo o šest mužů a jednu ženu. Kromě dvou byli všichni shledáni vinnými²⁰¹ a až na jeden případ jsou všechny kauzy z prvního retribučního období. **Václav Dvořák**²⁰² a **Jaroslav Kaplan**²⁰³ byli obviněni z hospodářské spolupráce s Němci a oba byli potrestáni pokutou a veřejným pokáráním.²⁰⁴ Jediná žena odsouzená podle bodu h) směrnic, **Marie Hrbková**²⁰⁵, byla odsouzena za ukrývání státního majetku a styk s Němci přesahující míru nezbytné nutnosti. Potrestána byla veřejným pokáráním v délce 30 dní, pokutou ve výši 50 000 Kčs (v případě nedobytnosti dvouměsíčním vězením) a vězením po dobu 3 měsíců. Dále byl odsouzen **Jan Dobrovolný**²⁰⁶ za milostný poměr s Němkou Elsou Klimpkovou a za pašování německých dopisů přes hranice ČSR. Byl mu vyměřen trest vězení po dobu 30 dní a veřejného pokárání rovněž v délce 30 dní. Také **Miroslav Franc**²⁰⁷ a **Josef Třešňák**²⁰⁸ byli souzeni pro intimní styky s Němkami. Kvůli torzovitosti archiválií k jejich případům ale není známo, jak s nimi vedené trestní řízení dopadlo. Poslední případ v této

¹⁹⁹ FUSEK, Jaroslav: *Provinění proti národní cti*. Praha 1946, s. 30.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ U případu **Miroslava France** a **Josefa Třešňáka** není z dochovaných archiválií známo, jak jejich trestní řízení dopadlo. Dochovaly se pouze oznámení z roku 1948 o obnovení trestního řízení podle zákona č. 34/1948 Sb., ve kterých je jen uvedeno, že s dotčnými bylo vedeno řízení podle dekretu č. 138/1945 Sb. a z jakého přechinu byli obviněni. Není zde však již napsáno, zda ono řízení bylo ukončeno, či zastaveno, nebo jestli byli obžalovaní shledáni vinnými či nikoli.

²⁰² SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Václav Dvořák).

²⁰³ Tamtéž (složka Jaroslav Kaplan).

²⁰⁴ Václavu Dvořákovi byl vyměřen trest pokuty ve výši 5000 Kčs a veřejné pokárání po dobu 14 dní, Jaroslav Kaplan dostal stejnou pokutu a veřejné pokárání v délce 30 dní.

²⁰⁵ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Marie Hrbková).

²⁰⁶ Tamtéž, karton 643 (složka Jan Dobrovolný).

²⁰⁷ Tamtéž, karton 257 (Miroslav Franc).

²⁰⁸ Tamtéž (Josef Třešňák).

skupině je již z druhého retribučního období²⁰⁹, jde o kauzu **Bohdana Tichého**²¹⁰, který byl obviněn z žádání o německou státní příslušnost, hlášení se k německé branné moci a udržování intimních styků s Němkou.

3.5.4.1 Horizontální kolaborace

Pojem *horizontální kolaborace* označuje fenomén, který se objevil jak v dobách totalitního režimu nacionálního socialismu, tak i v letech poválečných. Název pochází z francouzského termínu „*collaboration horizontale*“²¹¹ a označuje stíhání plnoletých osob z důvodů nevhodných milostných vztahů, jednorázových či dlouhodobých, kdy jeden z účastníků intimního styku patřil v té době k „nechtěné“ národní příslušnosti. Za doby nacistického Německa to byly osoby označené Norimberskými zákony za Žida nebo Židovku a v době po osvobození šlo o Němce či Němku.²¹² Zatímco v prvním případě šlo o „zachování čistoty árijské krve“²¹³, v tom druhém bylo především sledováno vytvoření národnostně homogenního státu Čechů a Slováků. Žalovány i postihovány byly v podstatě jakékoli intimní kontakty s osobou německé národnosti, ať už šlo o náhodné soulože, krátkodobé milostné poměry, skutečné citové vztahy či vynucené sexuální styky.²¹⁴

Dříve, než byly vydány retribuční zákony a ustanoveno retribuční soudnictví, kdy se podobný typ „provinění“ mohl legálně trestat, docházelo v Československu (ale i v jiných státech) k tomu, že byly osoby nařčené z udržování milostných vztahů s německými obyvateli vystavovány jakési „občanské spravedlnosti“, lépe řečeno vlně nenávisti a msty ze strany jejich spoluobčanů. Takovíto lidé byli často týráni a ponižováni, a to i v případě, že jejich údajný milostný poměr s Němcem či Němkou nebyl skutečný, ale šlo o pouhou domněnku či pomluvu. Nutno dodat, že ve většině případů byly takto postihovány ženy.²¹⁵ Kmoč s Lozoviukovou ve své studii uvádí, že „*Příčinu těchto excesů můžeme hledat jak v období*

²⁰⁹ Přesněji, trestní řízení bylo zahájeno již v prvním retribučním období, ale bylo pozastaveno. V roce 1948 bylo obnoveno a Tichý odsouzen.

²¹⁰ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (složka Bohdan Tichý).

²¹¹ FROMMER, Benjamin: c. d., s. 272.

²¹² LOZOVIUKOVÁ, Kateřina – KMOCH, Pavel: *Zakázaná láska. Trestní postih milostných vztahů v letech 1935–1948*. In: Žena jako subjekt a objekt dějepisného vyučování. Ústí nad Labem 2010, s. 113.

²¹³ Klíčovým momentem pro tuto situaci bylo vydání tzv. Norimberských zákonů v roce 1935, konkrétně především druhý zákon nesoucí název „Zákon na ochranu německé krve a německé cti“ (*Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre*), který zakazoval uzavírat manželství mezi „Židy“ a „Němci“ a nepovoloval ani styky mimomanželské. Podle tzv. Norimberských zákonů bylo také stanoveno, kdo je a není „Žid“. Nešlo o nějaké osobní vnímání jedince, „židovská rasa“ byla státní politikou určena podle příslušnosti prarodičů dotyčného k židovské náboženské obci. Více viz např. LOZOVIUKOVÁ, Kateřina – KMOCH, Pavel: *Zakázaná láska. Trestní postih milostných vztahů v letech 1935–1948*. In: Žena jako subjekt a objekt dějepisného vyučování. Ústí nad Labem 2010. S. 113-133.

²¹⁴ KMOCH, Pavel: c. d., s. 360.

²¹⁵ JUDT, Tony: *Poválečná Evropa: Historie po roce 1945*. Praha 2008, s. 42-43.

šestiletého útlaku během okupace, který vedl u části obyvatelstva ke ztrátě právního vědomí a úcty k lidskému životu, tak v negativních lidských vlastnostech.“²¹⁶ Někteří lidé v těchto násilnostech mohli spatřovat i jakési zadostiučinění po letech nesvobody, šlo jim o vybití si zlosti na německy mluvícím obyvatelstvu.²¹⁷

Zajímavou skutečností je fakt, že během druhé světové války byli v duchu rasové ideologie německého nacionálního socialismu pro přečin „zneuctění rasy“ trestáni pouze muži. Žena byla považována jen za pasivního účastníka daného milostného poměru a nebyla tedy za své činy činěna odpovědnou. V tom můžeme pozorovat i jistou účelnost; právě svědectví žen měla hrát hlavní roli při odsouzení obžalovaných mužů.²¹⁸ V osvobozeném Československu jsou naopak trestány častěji ženy. To platí i v rámci trestání před TNK.²¹⁹ Frommer uvádí, že i tresty za provinění se proti národní cti „milostné“ povahy byly vyšší právě v případě žen. Srovnání statistik z jednotlivých TNK ukazuje, že tato teze je pravdivá, alespoň ve většině případů. Například u TNK Nymburk bylo za milostné poměry s osobou německé národnosti obviněno šest mužů a osm žen, přičemž z nich bylo odsouzeno šest žen, muži pouze tři.²²⁰ Stejně tak analýza TNK v Benešově u Prahy podporuje Frommerovu tezi, zde pro intimní styky s Němkou nebyl souzen ani jeden muž, zato ženy pro styk s Němcem ano.²²¹ Také TNK Turnov soudila pro intimní styk s Němci pouze ženy (celkem dvě).²²² Důvody mohou být různé, ale pokud byly takovéto vztahy navázány během okupace, platí, že „Jednak je už ze samé lidské přirozenosti logické, že byli německými muži v určitém postavení „loveny“ spíše Češky, než že by společensky nadřazené Němky učarovaly českým mužům. Pokud se to ale stalo, případy mužů byly posuzovány podstatně benevolentněji než případy žen. Důvodem této skutečnosti byl možná fakt, že v retribučním aparátu působili převážně muži.“²²³ Když měl český muž milostný poměr s ženou německé národnosti, ostatní lidé to často brali jako určité zadostiučinění, tedy že ji „dostal“, protože si to „zasloužila“.²²⁴ V tomto případě šlo především o krátkodobé vztahy a náhodné soulože.

²¹⁶ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina – KMOCH, Pavel: *Zakázaná láska*, s. 119.

²¹⁷ Více k tomu např. ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš (edd.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951. Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. II. 3. Středokluky 2010.

²¹⁸ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina – KMOCH, Pavel: *Zakázaná láska*. S. 114.

²¹⁹ FROMMER, Benjamin: c. d., s. 272-273.

²²⁰ HAMPLOVÁ, Zuzana: *Trestní nalézací komise Nymburk*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, 2011, s. 66.

²²¹ KMOCH, Pavel: c. d., s. 360.

²²² LOUDA, Jiří.: *Trestní nalézací komise Turnov*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, 2011, s. 61.

²²³ KMOCH, Pavel: c. d., s. 360.

²²⁴ Tamtéž, s. 361.

Ačkoli většina komisí trestala převážně ženy, jsou zde i výjimky. U TNK Broumov bylo do roku 1947 obviněno z „horizontální kolaborace“ celkem devět mužů a jen dvě ženy, z čehož odsouzení k trestu byli čtyři muži a jedna žena.²²⁵ Stejně tak TNK Česká Lípa vybočuje z průměru, zde byli pro milostné poměry souzeni pouze muži, a to celkem čtyři. Šlo o výše zmíněné kauzy Dobrovolný, Franc, Třešňák a Tichý. Na nich je velmi dobře patrné, jak tehdejší politická situace zasahovala do osobních věcí lidí. Šlo tedy vždy o případ, kdy muž s českou národností měl poměr se ženou německé národnosti. Tito se mnohdy chtěli vzít, ale kvůli rozdílným národnostem jim to nebylo umožněno – proto bývalo toto provinění spojeno i s proviněním hlášení se k německé národnosti. Vedle tzv. malého retribučního dekretu byl vydán další represivní dokument, jímž československá státní politika zasahovala proti „nevhodným“ vztahům ve snaze o vytvoření národnostně homogenního státu Čechů a Slováků. 22. května 1945 byl vydán oběžník MV,²²⁶ který na určitou dobu zakazoval uzavírání tzv. smíšených sňatků, tedy manželství mezi Čechem/Češkou a Němcem/Němkou.²²⁷ Celková poválečná situace, politika vysídlení a retribuční soudnictví mohlo v některých případech vést až k tragédiím. Například u TNK Broumov byl řešen případ Josefa Mrázka, který udržoval milostný poměr v Němkou Elfrídou Drechselovou, s níž čekal dítě. Ta byla zařazena do odsunového transportu, který měl 16. srpna 1946 odjet z nádraží v Meziměstí. Mrázek chtěl nastoupit do vlaku s ní a doprovodit ji. V transportu byl ale zadržen poté, co ho vrchní strážmistr Kuncl požádal o předložení legitimace. Mrázek poté údajně oběhl nádraží, naskočil k Drechselové do vlaku a jel s ní (dokonce prý část cesty absolvoval na střeše vlaku) až do Teplic nad Metují, kde byl na nádraží zadržen. Byl odsouzen k trestu vězení v trvání dvou měsíců a k veřejnému pokárání. Je otázkou, co se dále dělo s ním, jeho milenkou a jejich dítětem a zda se ještě někdy setkali.²²⁸

Za zmínku jistě stojí také případ známý i širší veřejnosti, totiž odsouzení slavné české herečky Adiny Mandlové TNK v Praze za udržování „společenských styků“ s Němcem. Během Protektorátu Čechy a Morava byla Adina Mandlová (vlastním jménem Jarmila Tůmová) pomlouvána za údajný poměr s K. H. Frankem nebo s vojenským velitelem Prahy generálem Fredericim. Během doby okupace o ní kolovaly i další nepodložené „drby“, které se ovšem nesnažila vyvracet, také kvůli reklamě, kterou jí tato pozornost poskytovala. Po

²²⁵ PEŠKOVÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Broumov 1945–1947*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, 2012, s. 56.

²²⁶ Později zpřesněn výnosem MV z 2. října 1945.

²²⁷ A. ARBURG – T. STANĚK (edd.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování*. Dokument č. 66, s. 310-311.

²²⁸ PEŠKOVÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Broumov 1945–1947*, s. 59-60.

osvobození Československa byla Mandlová na základě těchto tvrzení zatčena a umístěna do věznice na Pankráci. Odtud byla pro nedostatek důkazů propuštěna, ale její pověst utrpěla a Svaz československých filmových pracovníků ji doživotně vyloučil z řad divadelní i filmové akademie. Po vydání tzv. malého retribučního dekretu byla Mandlová postavena před TNK v Praze, která ji v únoru 1947 odsoudila za hraní v německém filmu a styk s Němci k pokutě ve výši 100 000 Kčs (v případě nedobytnosti náhradní trest 4 měsíců), vězení po dobu 2 měsíců a k veřejnému pokárání. Proti tomuto rozsudku se Mandlová odvolala. Odvolací řízení se táhlo až do roku 1951, kdy bylo zamítnuto co do výroku o vině, trestní nález tak odvolací komise potvrdila. Zrušila ale trest veřejného pokárání i pokuty.²²⁹ Je jistě zajímavé, že Wilhelm (Willy) Söhnel, Němec, se kterým měla během války Mandlová poměr, byl ostravský rodák, zástupce Říše v protektorátním Českomoravském filmovém ústředí a brzy po odsouzení Mandlové získal československé občanství za své služby, které během války prokázal Čechům.²³⁰

Podstatným měřítkem obecně v poválečném životě obyvatel byla jejich národní příslušnost, která hrála významnou roli i v rámci posuzování viny obžalovaných v tzv. malé retribuci. Určení národnosti jednotlivce ale v některých případech nebylo jednoduché, a to právě především v pohraničních oblastech, kde se česká a německá příslušnost značně mísily. Státní politika měla v posuzování státní příslušnosti konečné slovo a vnitřní identifikace jedince nebyla podstatná. V tomto ohledu lze najít podobu s praktikami nacionálního socialismu v Německu při posuzování tzv. Židů podle Norimberských zákonů. Některé osoby svou národnost v průběhu svého života měnily podle současné politické situace; například během první republiky se považovaly za Čechy, v době okupace se hlásily k národnosti německé a po konci druhé světové války opět k české. Ačkoli bylo takovéto lavírování především kvůli zajištění si co nejvýhodnější situace, některé osoby k němu mohly mít naprosto oprávněný důvod. Existují totiž lidé, kteří byli nebo jsou ve stavu nejednoznačné etnické opce.²³¹ Označují se pojmem „etnicky indiferentní“²³² a setkáváme se s nimi především v jazykově smíšených oblastech českých zemí.²³³ Někteří lidé byli naopak ke změně národní příslušnosti donuceni, ať už lokálními skutečnostmi nebo přímým nátlakem, například ze strany zaměstnavatele a podobně.

²²⁹ KMOCH, Pavel: c. d., s. 185-186. O jejím příběhu více viz MANDLOVÁ, Adina: *Dneska už se tomu směju*. Liberec 1991.

²³⁰ MANDLOVÁ, Adina: *Dneska už se tomu směju*. Liberec 1991, s. 158-159.

²³¹ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina – KMOCH, Pavel: *Zakázaná láska*, s. 125.

²³² Více k této problematice viz LOZOVIUK, Petr: *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Pardubice 2005, s. 37-63.

²³³ LOZOVIUK, Petr: c. d., s. 120-137.

Jak již bylo zmíněno, TNK Česká Lípa byla jednou z výjimek, kde byli z horizontální kolaborace obviněni pouze muži. Statisticky docházelo naopak k častějšímu stíhání žen kvůli „nevhodným“ vztahům.²³⁴ Ovšem je třeba dodat, že ze všech projednávaných případů u českolipské TNK se dochovalo jen velmi málo spisového materiálu, z horizontální kolaborace zde tedy mohly být trestány i ženy. Je však zajímavé, že v *Rejstříku k jednacím protokolům č. III. – bezpečnost*²³⁵, kde jsou mimo jiné uvedeny i jména osob, které VK prošetřovala z provinění se podle dekretu č. 138/1945 Sb., byly někdy připsány poznámky týkající se typu provinění podle směrnic MV (např. důvěrný styk s Němci, člen německého spolku apod.). Ačkoli byly tyto poznámky uvedeny jen u minima jmen, je pozoruhodné, že naprostá většina z nich se týká právě nedovoleného styku s Němci a vždy šlo o případ muže (tedy že muž se stýkal s ženou německé národnosti).

Nyní se detailněji zaměřím na čtyři případy horizontální kolaborace, které se objevily před TNK v České Lípě.

3.5.4.1.1 Miroslav Franc²³⁶

K případu Miroslava France ze Sloupu-Janova se zachovalo jen velmi málo archiválií, konkrétně jen jedna zpráva z 18. června 1948. Jde o oznámení, ve kterém je Francovi sděleno, že se proti němu zahajuje trestní řízení podle § 3 zákona č. 34/1948 Sb. *o revizi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti*, což znamenalo, že proti němu v tzv. prvním retribučním období dosud nebylo řízení zahájeno, ale spisy k jeho případu byly dodány příslušnému státnímu orgánu do 31. prosince 1947. Přestupku proti § 1 dekretu č. 138/1945 Sb. se údajně dopustil tím, že 6. ledna 1947 ilegálně překročil československé hranice a v Německu se oženil s Němkou Annou Hergetovou. Více k jeho kauze není známo.

Je možné, že se Franc s Hergetovou poznal již dříve na území ČSR či v době okupace a do Německa odešel záměrně za ní (mohla tam být odsunuta). Po svatbě buďto již zůstali v Německu a Francova kauza u TNK Česká Lípa tak nikdy nebyla ukončena, nebo se vrátili zpět do ČSR a ostatní spisy o trestním řízení se nedochovaly. Toto jsou však pouhé domněnky, skutečnost mohla být jiná.

²³⁴ FROMMER, Benjamin: *Národní očista*, s. 272-273.

²³⁵ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, inv. č. 215.

²³⁶ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Miroslav Franc).

3.5.4.1.2 Josef Třešňák²³⁷

S případem Josefa Třešňáka to je velice podobné, jako s předchozí kauzou. Opět se dochovala zpráva bezpečnostního referenta ONV z 18. června 1948, která Třešňáka informuje o obnovení trestního řízení podle zákona č. 34/1948 Sb. V jeho případě bylo trestní řízení zahájeno kvůli tomu, že v roce 1946 udržoval poměr s německou příslušnicí Annou Hoffmannovou, čímž měl vzbudit veřejné pohoršení. Stejně jako u Miroslava France, nebylo trestní řízení s Třešňákem v tzv. prvním retribučním řízení zahájeno, pravděpodobně proto, že to TNK nestihla kvůli velkému množství případů. V rámci šetření požádal ONV v České Lípě stanici SNB ve Skalici u České Lípy, kde Třešňák bydlel, aby sdělila, co je známo o chování a spolehlivosti jmenovaného před únorem 1948, zda se v poúnorových dnech zapojil do budovatelské práce, má-li kladný poměr k lidově-demokratické republice a zda byl postižen opatřením akčního výboru. Na to poslala stanice SNB odpověď, že se Třešňák těší velmi špatné pověsti, a to především kvůli špatnému hospodaření a svým četným dluhům. Byl členem KSČ, ale nijak prý nejevil zájem o „*budovatelské úsilí státu, a to ani tím, aby plnil svoje povinnosti jako řádný zemědělec*“²³⁸. Více informací se v archivních materiálech nedochovalo.

S Němkou Hoffmannovou Třešňák udržoval poměr až po válce, rok 1946 však ještě spadal do „doby zvýšeného ohrožení republiky“, a proto mohl být za tento čin trestán podle tzv. malého retribučního dekretu, pokud by bylo prokázáno, že svým vztahem způsobil „veřejné pohoršení“. Ani u této kauzy není známo, zda a jak Třešňákův případ skončil kvůli neúplnosti spisového materiálu.

3.5.4.1.3 Jan Dobrovolný²³⁹

Jan Dobrovolný, se narodil 8. prosince 1909 ve Stráži pod Ralskem. Se svou ženou a šesti dětmi bydlel v novostavbě v Mimoni na Slovanech a byl národním správcem cementárny v Mimoni. Skutečnost, že mu byla dána taková funkce značí, že jeho chování během války bylo shledáno nezávadným, a proto mohl dostat takovouto zodpovědnost v osvobozeném Československu. S manželkou neměli dobrý vztah, a proto po společné domluvě zažádali o rozvod v roce 1946. Již předtím však žili odděleně a Dobrovolný udržoval intimní styky se svou hospodyní, Elzou Klimpkovou (Else Klimpke), se kterou se chtěl také oženit, ale to

²³⁷ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Josef Třešňák).

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Jan Dobrovolný).

nebylo vzhledem k její německé národnosti možné. Dobrovolný ve své výpovědi uvedl, že Klimpková vychovávala všech jeho šest nezletilých dětí pouze česky.

Při odsunu osob s německou národností se Dobrovolný snažil, aby Klimpková mohla zůstat v ČSR (také proto, že v té době byla již v pokročilém stádiu těhotenství). To se mu však nepovedlo a Klimpková byla dne 8. července 1946 vysídlena do Německa, neznámo kam.²⁴⁰ Udržovali spolu alespoň písemný styk a Dobrovolný se snažil, aby mohla zpět do Čech, protože si ji chtěl vzít za manželku. V srpnu se pomocí dopisu dohodli na společné schůzce 22. září v pohraniční restauraci „Na Hvozdě“ v okrese Jablonné v Podještědí. Během tohoto týdne měla Klimpková také termín porodu. Když ve stanovený termín přišel Dobrovolný na místo srazu, Klimpková tam nebyla. Místo toho za sebe poslala asi desetileté děvče, aby Dobrovolnému vyřídilo, že v tu dobu byla Klimpková již v nemocnici a nemohla se tedy dostavit. Při tom dívka předala Dobrovolnému několik dopisů s tím, aby je doručil příslušným adresátům bydlícím na území ČSR. Dobrovolný uvedl, že dopisy nijak nezkoumal a bez přemýšlení je přijal; znal dva z adresátů, oba Čechy, a proto nepředpokládal nic špatného. Při cestě zpět do Mimoně Dobrovolného zastavila finanční stráž oddělení Petrovice a při osobní prohlídce mu dopisy zabavila a předvedla ho před velitelství stanice SNB v Mimoně. Na základě výsledku byl Dobrovolný předán TNK v České Lípě. Zde byl opět vyslechnut. Dne 14. ledna 1947 shledala TNK v České Lípě Dobrovolného vinným z toho důvodu, že převzetím dopisů pro Němce na území ČSR s Němci prý politicky spolupracoval. Dále mu bylo kladeno za vinu, že udržoval intimní styk s ženou německé národnosti. Tímto chováním údajně „urazil národní cítění českého lidu a vzbudil veřejné pohoršení“ a 14. února 1947 byl odsouzen podle dekretu č. 138/1945 Sb. k 30 dnům vězení a k veřejnému pokárání také po dobu 30 dní. Na to se Dobrovolný odvolal a dodal, že *„rozvod mého manželství jest proveden dobrovolnou dohodou, a i nadále mám v úmyslu po skončené rozluce mého manželství se oženiti s Němkou Klimpkovou, se kterou mám půl roku staré děcko“*.²⁴¹ Dobrovolný podal odvolání k Zemskému národnímu výboru v Praze dne 18. února 1947 s prosbou o upuštění od výkonu trestu z toho důvodu, že má 6 nezaopatřených dětí, o které se stará sám, a že se vždy choval jako vzorný Čech. Reakce československých úřadů na toto odvolání přišla až 12. července 1949 a je v ní uvedeno, že odvolací komise Krajského národního výboru v Liberci zamítla odvolání jako bezdůvodné a rozhodnutí TNK potvrdila.

²⁴⁰ Z odsunových karet se mi místo vysídlení Elzy Klimpkové nepodařilo zjistit a ani děti pana Dobrovolného, se kterými jsem vedla rozhovory, tuto informaci neznali.

²⁴¹ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 643 (složka Jan Dobrovolný).

Dále je v dokumentu uvedeno, že na základě usnesení vlády ze dne 18. června 1948 o vyhlášení amnestie se trest nevykoná.

Toto jsou veškeré informace, které se v archivu o případu Jana Dobrovolného nacházejí a většinou pochází přímo z jeho výpovědi. Při pročítání spisů k této kauze jsem velmi soucítila s příběhem tohoto muže a jeho milenky a rozhodla jsem se, že se pokusím zjistit o jejich osudu víc. V Mimoně jedna čtvrt' stále nese název „Slovany“ a v jednom zdejší domě žije pan František Dobrovolný, třetí syn Jana Dobrovolného, který obývá stejný dům, jenž zde ve třicátých letech minulého století začal stavět jeho otec. Na základě rozhovoru s panem Františkem Dobrovolným jsem kontaktovala ještě jednu z jeho sester, paní Dagmar Židlickou, která bydlí také v Mimoně. S jejich pomocí a laskavým svolením zde mohu doplnit a ucelit příběh Jana Dobrovolného.

Po vyslechnutí vyprávění dvou dětí Dobrovolného²⁴² mohu říci, že jejich otec svou výpověď značně pozměnil ve svůj prospěch. V roce 1946 Jan Dobrovolný skutečně měl šest dětí, ovšem nestaral se o ně sám, ale právě naopak – nechával jejich výchovu plně na své manželce Marii Dobrovolné. Místo toho se zapletl do milostného poměru s Němkou Elzou Klimpkovou, která asi byla jejich hospodyní, či jim občas pomáhala v domácnosti.²⁴³ V červenci 1946 byla Klimpková vysídlena do Německa, odkud se jí nepodařilo vrátit zpět, ačkoli se o to Dobrovolný pravděpodobně snažil. Po odsunu se Klimpkové narodil syn, jehož otcem byl Jan Dobrovolný. Jmenoval se Lothar Bönisch²⁴⁴, takže předpokládám, že se Elsa Klimpková v Německu provdala a synovi dala příjmení svého manžela.

Je s podivem, že Dobrovolný získal po konci druhé světové války místo národního správce cementárny, protože jde o pozici, která byla svěřována pouze „spolehlivým Čechům“, což Dobrovolný kvůli poměru s ženou německé příslušnosti podle tehdejších měřítek nebyl. Je tedy možné, že tento svůj vztah tajil a nikdo o něm nevěděl. Při jeho zatčení finanční strážníci se ke svému poměru ale dobrovolně přiznal, i když pravdu pozměnil ve svůj prospěch. Podle dětí Dobrovolného, se kterými jsem vedla rozhovor, jejich otec ztratil místo národního správce až po únoru 1948, kdy došlo k znárodnění podniku. Je tedy možné, že nikdo neinformoval

²⁴² Rozhovor s Františkem Dobrovolným, Mimoně, nar. 1938. Mimoně 28.3.2017.

Rozhovor s Dagmar Židlickou, Mimoně, nar. 1941. Česká Lípa 3.4.2017.

²⁴³ Vzhledem k tomu, že pan František Dobrovolný se narodil v roce 1938 a jeho sestra, Dagmar Židlická, v roce 1941, tak si na Elzu Klimpkovou už příliš nepamatují. Oba o ní ale věděli a byl jim známý i ten fakt, že s ní měl jejich otec dítě.

²⁴⁴ Tuto informaci mi sdělil pan František Dobrovolný i paní Dagmar Židlická. O Lotharovi věděli z dopisu, který přišel do jejich domu, ve chvíli, kdy s nimi jejich otec již nebydlel. V dopisu žádala Elsa Klimpková Dobrovolného o finanční podporu jejich dítěte a uvedla právě i jeho jméno, *Lothar Bönisch*. Podle paní Židlické Dobrovolný žádné peníze Klimpkové neposlal.

vedení cementárny o trestním řízení s Dobrovolným u TNK Česká Lípa, anebo že čekali na výsledek odvolání, který ale přišel až v roce 1949.

Po již zmíněném znárodnění cementárny v roce 1948 se Dobrovolný živil jako zedník. V padesátých letech definitivně opustil svou rodinu, kterou nechal bez jakéhokoli zabezpečení, takže paní Marie Dobrovolná byla nakonec nucena dát své čtyři nejmladší děti do dětského domova. Dobrovolný poté chvíli žil v Ústí nad Labem, kde si našel novou známost a dožil v chalupě v Panenské Hůrce u Chrastavy. Zemřel někdy kolem roku 1988. Slovy paní Židlické: „*On byl hodně na ženský a mamince vůbec nepomáhal, úplně nás opustil. No, neměli jsme hezkej život, nikomu bych něco takovýho nepřála.*“²⁴⁵

Příběh Jana Dobrovolného jsem se rozhodla takto rozepsat pro ilustraci subjektivity trestních spisů. Při práci s těmito prameny je nutno mít na paměti, že každý obviněný vypovídá co nejvíce ve svůj prospěch, a že jeho výpověď často nemusí být vůbec založena na pravdě. Svědecké výpovědi naopak mohou být pozměněné s cílem co nejvíce ublížit či pomoci obžalovanému. Také lidovost VK a TNK je skutečnost, kterou při práci s jejich spisovým materiálem musíme zohledňovat – dnes se již nedozvíme atmosféru, ve které procesy probíhaly, kdo komu nadržoval nebo záměrně škodil a podobně; pamětníci dnes již ve většině případů nežijí. Z tohoto důvodu je proto vyprávění pana Františka Dobrovolného a paní Dagmar Židlické cenným pramenem.

3.5.4.1.4 Bohdan Tichý²⁴⁶

Bohdan Tichý se narodil 16. dubna 1921 v Bílině. Během války bydlel v Kolíně, dále v České Lípě, poté se přestěhoval do Železné Rudy v okrese Klatovy. V říjnu 1946 byl souzen Krajským soudem v České Lípě pro zpronevěru a křivé obvinění, jehož se dopustil jako národní správce firmy Georg Rettl, kterým se stal po konci války. Dne 16. října 1946 ho soudce odsoudil k sedmi měsícům těžkého vězení. Výkon trestu ale nebyl proveden a z dochovaných archivních materiálů není jasné proč. Je možné, že Tichý z České Lípy utekl a usadil se v Železné Rudě.

V lednu 1947 bylo zjištěno, že se v roce 1942 Tichý ucházel o německou státní příslušnost a o dobrovolný vstup k německé branné moci. Na základě toho byl vyslýchán na velitelství stanice SNB Železná Ruda. Ve své výpovědi Tichý uvedl, že byl totálně nasazen do České Lípy, kde pracoval v německé firmě Georg Rettl. Zde se také seznámil s rozvedenou

²⁴⁵ Rozhovor s Dagmar Židlickou, Mimoň, nar. 1941. Česká Lípa 3.4.2017.

²⁴⁶ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (složka Bohdan Tichý).

Němkou Bedřiškou Buškovou, se kterou navázal milostný poměr. Do svého bytu prý vodil zajatce, převážně Francouze a Belgičany, ale také Čechy, kterým umožňoval poslouchat zahraniční rozhlas. Jednou na ulici fotografoval nacistické oslavy „výročí osvobození Sudet“, při čemž byl zajat gestapem i se svou milenkou, a oba byli vyslýcháni. Po výsledku prý museli oba dva podepsat prohlášení, že „přijdou do koncentračního tábora“. Toto je však velice nepravděpodobné, protože podobný postup neodpovídá běžné praxi gestapa, zejména co se týče podepsání jistého prohlášení o tom, že přijdou do koncentračního tábora. Žádost o německou státní příslušnost i o přijetí k německé branné moci si prý podal kvůli nátlaku ze strany německých úřadů, které požadovaly, aby se s Buškovou vzali. Při podávání těchto žádostí Tichý údajně nabádal sekretářku Landrátu²⁴⁷, aby vyřízení jeho žádostí co nejdéle protahovala. V roce 1945 se prý již necítil v bezpečí a uprchl z České Lípy a skrýval se různě po okolí.

Na základě této výpovědi byl případ postoupen SNB v České Lípě. Zde byli vyslechnuti svědci, kteří Tichého znali. Všichni vypovídali velice podobně, totiž že k Tichému skutečně chodili Češi, aby poslouchali zahraniční rozhlas, nikoliv však cizinci. Nikdo z nich si nebyl vědom toho, že by byl Tichý zajat a vyslýchán gestapem a slovy svědka Josefa Svobody to bylo „*nepravděpodobné a velice o tom pochybuji, jelikož taková skutečnost by byla mezi všemi Čechy ihned známá*“²⁴⁸. Všichni svědci charakterizovali Tichého jako dobrého Čecha, který měl dobrodružnou povahu a rád se vychloubal. Bylo také zjištěno, že do České Lípy nebyl Tichý totálně nasazen, pouze pracovníčně převeden.

Případ Tichého se dostal k MLS v České Lípě. Po jeho prošetření bylo na základě návrhu veřejného žalobce MLS z 25. dubna 1947 zastaveno trestní řízení vedené s Tichým u krajského soudu v České Lípě ke dni 29. dubna 1947 a případ byl postoupen ONV Česká Lípa k stíhání podle dekretu č. 138/1945 Sb. Kvůli opožděnému dodání ale TNK nestihla zahájit s Tichým trestní řízení.²⁴⁹ Kauza byla proto postoupena Okresnímu soudu v České Lípě, který řízení zastavil. V prosinci roku 1948 bylo trestní řízení znovu obnoveno podle zákona č. 34/1948 Sb. *o revizi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti*²⁵⁰ a

²⁴⁷ Říšskoněmecký krajský správní úřad.

²⁴⁸ SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (složka Bohdan Tichý).

²⁴⁹ 4. května 1947 bylo ukončeno první retribuční období a všechny případy, které TNK do té doby nestihly vyřešit měly být postoupeny příslušnému soudu.

²⁵⁰ Dostupné elektronicky: Dekret č. 34/1948 Sb. o revizi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1948, částka 16, s. 393 [vid. 23.4.2017], <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=296>. Nebo z: JECH, Karel; KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky. Dokumenty. Díl I.* Brno, Doplněk – Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 1995.

20. prosince 1948 byl Tichý TNK v České Lípě shledán vinným kvůli tomu, že se v roce 1942 hlásil k německé státní příslušnosti a o dobrovolný vstup k německé branné moci a že od 16. října 1942 udržoval milostné styky s Němkou Bedřiškou Buškovou, se kterou měl dvě nemanželské děti. Byl mu vyměřen trest pokuty ve výši 120 000 Kčs a náhradní trest ve výši 14 měsíců. Jde o vůbec nejvyšší pokutu, kterou TNK v České Lípě udělila. V tomto případě jde navíc o velice přemrštěnou sumu, protože Tichý byl podle všeho dělník s měsíčním příjmem 2 000 Kčs.

V roce 1950 po Tichém začal ONV Česká Lípa pátrat, protože doposud nezaplátil uloženou částku. Nakonec bylo zjištěno, Bohdan Tichý se svou manželkou Bedřiškou Tichou ilegálně uprchl do Německa dne 4. ledna 1949. Krajský národní výbor v Liberci proto rozhodl o odepsání trestu, ale při eventuálním návratu Tichého měl být dodatečně vykonán.

Případy horizontální kolaborace ukazují, jak represivní státní politika zasahovala proti osobám, které navázaly „nevhodné“ milostné vztahy a jak tehdejší úřady měly moc vměšovat se do těch nejintimnějších sfér lidských životů. Dnes se již nedozvíme, do jaké míry zasáhla trestní řízení a jejich výsledek do života zainteresovaných jedinců, bezpochyby však v mnohých případech došlo k rozchodům a tragédiím pouze proto, že se dotyční narodili do „špatné doby“. Německý nacionální socialismus a poválečné retribuční soudnictví v ČSR ale nejsou jedinými obdobími dějin, kdy docházelo k postihu „nevhodných“ vztahů. Také v pozdějších letech v Československu se s touto problematikou setkáváme, a to konkrétně od února 1948, kdy perzekuční mechanismy komunistického režimu opět vedly k materiálním ztrátám jedince a jeho společenskému znevýhodnění, v některých případech pak i k uvěznění. Pouze v tomto případě bylo při posuzování viny dotyčných vyměřeno národní hledisko za hledisko „třídní“.²⁵¹

3.5.5 Členství ve fašistických organizacích

Další skupinou provinění bylo členství nebo hlášení se k fašistickým organizacím. Nejvíce případů řešilo členství v SA a hlášení se k NSDAP, dále se vyskytly případy členství ve Vlajce a NSKK (Nacionálně socialistický motoristický sbor²⁵²). Důvody pro vstup do některé z těchto organizací mohly být různé, od čistého nadšení a souhlasu až po donucení či strach z okupantů. Také se vyskytly případy, kdy podle udání byl obviněný členem jisté nacistické organizace, ale během šetření se ukázalo, že to není pravda – šlo jen o vyřizování

²⁵¹ K tomuto tématu více viz např. DOUBOVÁ, Veronika: *Politické procesy 50. let. Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1953 a 1954*. Diplomová práce FP TU v Liberci, Liberec 2011.

²⁵² Německy *Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps*.

úctů mezi sousedy a podobně. Toto se například stalo **Antonínovi Kuhnovi**²⁵³ ze Starých Splavů. Kuhn, narozen 13. srpna 1888, byl obviněn z údajného hlášení se k německé národnosti při sčítání lidu v roce 1938 a 1939, z členství v NSDAP, nošení nacistického odznaku, zdravení nacistickým způsobem a ze zisku koncese pro dopravu automobily vlivem strany NSDAP. Z těchto věcí byl Kuhn obviněn jistým Josefem Sobotkou, lesním dělníkem ze Starých Splavů. Pro potvrzení svého tvrzení dodal Sobotka protokol sepsaný s Františkem Jürschikem, který byl sám členem strany NSDAP²⁵⁴, v němž Jürschik tvrdil, že Kuhn i jeho manželka byli členy strany NSDAP a zdravili se s ostatními Němci nacistickým pozdravem. Dále byl na Sobotkovo doporučení vyslechnut ještě Václav Kaiser, který potvrdil svědectví výše zmíněných a dodal, že Kuhn získal během války koncesi na automobilovou dopravu, z čehož je zřejmé, že byl pro nacisty spolehlivým člověkem. Řízení u TNK²⁵⁵ bylo započato v březnu 1947 a jeho vyřízení se táhlo několik měsíců, ačkoli Antonín Kuhn několikrát žádal o jeho urychlené provedení, protože si jako nezaměstnaný hledal práci a bez osvědčení o státní spolehlivosti žádné trvalé místo nemohl dostat. Nakonec komise nestihla Kuhnův případ včas vyřešit (dne 4. května 1947 bylo ukončeno tzv. první retribuční období) a spisy byly předány okresnímu soudu v České Lípě.

Dne 2. srpna 1947 se konalo přelíčení u Okresního soudu v České Lípě, při němž byli vyslechnuti svědci Jaroslav Dusil, Anna Savrtálová, Josef Kalousek a Oldřich Ponocný. Tito vypovídali naprosto odlišně než ti předchozí, tedy že Kuhn byl řádný Čech, který zval ostatní Čechy z okolí Starých Splavů k sobě domů k poslechu zahraničního rozhlasu a překládal jim zprávy z angličtiny, za což byl 28. října 1943 nacisty zatčen a ve vězení zůstal až do osvobození (také proto, že byl nacistickými úřady označen za židovského míšence²⁵⁶). Dále se ukázalo, že k německé národnosti se nehlásil, pouze v roce 1938 podepsal přihlášku k jedné berlínské firmě a do neoznačené kolonky napsal „*Deutsch*“, aby mohl místo získat. O žádné oficiální přihlášení k německému občanství se však nejednalo. Koncesi na automobilovou dopravu získal proto, že jeho přítel pracoval na úřadu, který tato povolení vydával, nešlo však o výhody pramenící z Kuhnova údajného členství v NSDAP. Výpovědi svědků Sobotky, Jürschika i Kaisera se ukázaly jako nepravdivé. Sobotka se totiž po skončení války stal národním správcem jednoho domu, ale jeho národní správcovství mu bylo po nějaké době odňato,

²⁵³ Všechny informace pochází ze SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Antonín Kuhn).

²⁵⁴ Jürschik byl v této době již odsouzen MLS v České Lípě pro členství ve straně NSDAP, protokol s ním byl údajně sepsán v internačním středisku v České Lípě 30. dubna 1946.

²⁵⁵ Kauza byla prošetřována TNK při ONV v Dubě. Do České Lípy byly spisy z Kuhnova případu přeposlány po 4. květnu 1947, kdy byl případ předán místnímu okresnímu soudu. V době tzv. druhé retribuční se Kuhnovým případem zabýval již ONV v České Lípě.

²⁵⁶ Kuhnův otec pocházel ze smíšeného židovského manželství.

z čehož vinil Kuhna, který byl v té době bytovým referentem.²⁵⁷ Na základě toho proti němu křivě vypovídal ve snaze o jeho potrestání. Protokol sepsaný s Františkem Jürschikem byl shledán neplatným, protože jako vyslychající byl uveden právě Josef Sobotka, který ale k něčemu takovému neměl pravomoc. Stejně tak svědectví Kaisera nebylo pravdivé; Kaiser sám byl odsouzen MLS a proti Kuhnovi vypovídal pravděpodobně ze zášti či touze po pomstě. Na základě těchto zjištění byl Antonín Kuhn 2. srpna 1947 zproštěn obžalování. Jeho advokát, JUDr. Vladimír Šimonek, podal jeho jménem odvolání, v němž požadoval náhradu, protože Kuhn byl velmi dlouhou dobu držen ve vazbě (konkrétně 4 měsíce), to bylo ale zamítnuto.

V červnu 1948 byl Kuhnův případ vybrán revizní komisí při ONV v České Lípě k přezkoumání podle zákona č. 34/1948 Sb., načež bylo na základě § 2 tohoto zákona trestní řízení obnoveno. Českolipský ONV proto 9. července 1948 zaslal žádost velitelství stanice SNB v Dubé, aby sdělil, jak se Kuhn choval před a po únorových dnech roku 1948, jaký má vztah k lidově-demokratické republice a zda se zapojil do budovatelských prací. Odpověď přišla negativní, tedy že Kuhn neměl kladný vztah k lidově-demokratické republice a jako „nespolehlivý živel“ byl Akčním výborem Národní fronty ve Starých Splavech vyhoštěn. Od 4. března 1948 bydlel Kuhn s rodinou v České Lípě, odkud 8. července 1948 „dobrovolně“ odešli do Německa.

Případ Antonína Kuhna ukazuje na fenomén, který přineslo retribuční soudnictví – vyřizování osobních sporů pomocí udání. Protože udávání nebylo trestné, i když se ukázalo být nepravdivým, někteří lidé ho využívali pro řešení svých pří. Jak můžeme vidět na Kuhnově případu, ačkoli byla prokázána jeho nevina a byl zproštěn svých obžalování, Sobotkovo udání a křivé svědectví mu způsobilo velké potíže – strávil několik měsíců ve vyšetřovací vazbě bez jakéhokoli odškodnění, nemohl si najít zaměstnání, protože nedostal potvrzení o státní spolehlivosti, nehledě na jisté stigma zrádce, které mohl kvůli trestnímu řízení získat v očích svých spoluobčanů.

3.5.6 Ostatní

V poslední skupině jsou jednotlivé případy, které se ve spisech objevily jen jednou či dvakrát. Je to terorizování spolupracovníků, požadování zvýšeného pracovního výkonu, nošení hákového kříže v klopě a vyhrožování gestapem, udavačství, politická spolupráce

²⁵⁷ Kuhn s tím však neměl nic společného a Sobotkovi bylo správcovství odňato z důvodu jeho alkoholismu a zjištění, že během války donášel na Čechy ze Starých Splavů německému lesnickému předákovi.

s Němci, přenášení německých dopisů přes hranice, ilegální přestoupení hranic, podepsání potvrzení německému zrádci o jeho nezávadném chování během okupace a podporování odnárodňovacích snah.

Při porovnání činnosti TNK v České Lípě s jinými komisemi je vidět, že komise působící v pohraničních oblastech nejčastěji řešily právě hlášení se k německé národnosti či státní příslušnosti (například TNK Broumov²⁵⁸, TNK Liberec²⁵⁹). Toto je způsobeno již dříve zmíněnou skutečností, totiž že Liberecko, Českolipsko i Broumovsko patřily kvůli své geografické poloze k území, jež bylo v roce 1938 připojeno k Německé říši a tím bylo pro místní obyvatele často velice těžké zůstat „Čechem“.

U trestních nalézacích komisí, které neležely v pohraniční oblasti se nejčastěji řešená provinění liší. Například u TNK Poděbrady bylo nejčastěji řešeno členství v některé fašistické organizaci, kdy byly nepoččetně zastoupeny organizace VOS a Vlajka.²⁶⁰ U TNK Benešov to je zas stýkání se s osobou německé národnosti.²⁶¹

3.6 Osvobozující rozsudky

Celkem bylo v prvním retribučním období osvobozeno celkem 69 obžalovaných. Z těchto jsem však v archivním materiálu našla pouze dvě konkrétní kauzy, u kterých je jasně napsáno, že byl obžalovaný zproštěn viny. Jedním z nich byl již výše zmíněný **Antonín Kuhn**.²⁶² Dalším „šťastlivcem“ byl **Václav Pěšina**.²⁶³ Pěšina byl obviněn z toho, že žádal o přidělení německé státní příslušnosti. Při prozkoumání žádostí o státní příslušnost (nejen Pěšinovy, ale i celé jeho rodiny – manželky Luizy, syna Václava a dcery Marie) bylo zjištěno, že všechny byly vyplněny i podepsány stejnou osobou, a to Pěšinovou manželkou Luizou. Pěšina byl tedy zproštěn viny, Pěšinová²⁶⁴ byla ale TNK odsouzena (z archivních materiálů není známo, jaký trest dostala).

²⁵⁸ PEŠKOVÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Broumov 1945-1947*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012, s. 42.

²⁵⁹ RYBÁŘ, Václav: *Trestní a nalézací komise v Liberci v letech 1945-1948*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec 2009, s. 38.

²⁶⁰ MIKŠOVSKÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Poděbrady*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2011, s. 49.

²⁶¹ KMOCH, Pavel: c. d., s. 188.

²⁶² Viz kapitulu 3.5.5 *Členství ve fašistických organizacích*.

²⁶³ SOkA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, karton 257 (Václav Pěšina).

²⁶⁴ Tamtéž (Luiza Pěšinová).

4. Závěr

Zásadní otázka, kterou konec druhé světové války přinesl, zněla – jak potrestat její viníky. Za účelem trestání hlavních válečných zločinců byl ustanoven Mezinárodní soudní tribunál v Norimberku. Na území osvobozených států pak vznikaly soudy a další instituce, jejichž úkolem bylo vyrovnat se s nacismem a kolaborací na vlastním území. V případě českých zemí se jednalo o Mimořádné lidové soudy, Národní soud a Trestní nalézací komise. Posuzování viny před institucemi, jejichž existence i konání bylo podloženo zákonnými opatřeními, předcházela vlna vyhoceného násilí, označovaného jako tzv. divoká retribuce.²⁶⁵

Úkol potrestání válečných zločinů a zločinů kolaborace na Českolipsku v rámci legální justice spadal do kompetence dvou hlavních orgánů – Mimořádného lidového soudu v České Lípě, který trestal provinivší se proti tzv. velkému retribučnímu dekretu,²⁶⁶ a Trestní nalézací komise Česká Lípa, která byla výkonným orgánem pro tzv. malou retribuici. MLS stíhaly provinilce většího významu, naopak TNK zaměřovaly svou pozornost na prosté občany a posuzovaly jejich případné *provinění proti národní cti*, tedy přestupky menší závažnosti.

Cílem této bakalářské práce bylo na základě rozsáhlého studia pramenů a následně komparace s poznatky z odborné literatury charakterizovat tzv. malou retribuici na konkrétním příkladu činnosti TNK Česká Lípa. TNK byla v České Lípě jmenována 18. prosince 1945 a první trestní nález, o kterém se dochovaly informace, byl vynesen 31. května 1946. Dle zákonných nařízení se členem komise mohl stát člověk, který byl považován za „národnostně spolehlivého“ a jehož jmenovaly povolené politické strany, či některé organizace (za členy komise přijímaly například bývalé politické vězně nebo lidi perzekuované nacistickým režimem²⁶⁷). Politická a národnostní spolehlivost byla nadřazena odborné kompetenci těchto osob – právnické vzdělání nebylo vyžadováno, ale pouze doporučeno. V České Lípě působil v TNK advokát Stanislav Riedl. Od konce listopadu 1946 přibyl do komise přednosta okresního soudu v České Lípě JUDr. J. Kubík a jako náhradník JUDr. Jan Kasal, okresní soudce v České Lípě, který byl zároveň prvním veřejným žalobcem u MLS Česká Lípa. TNK úzce spolupracovala s vyšetřovací komisí, která pro ni i MLS připravovala podklady

²⁶⁵ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Druhá vlna retribuce po únoru 1948 – případ Vladimíra Krajiny*. Rukopis 2017, s. 1.

²⁶⁶ Viz LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Mimořádný lidový soud v České Lípě*. In: *Fontes Nissae: Prameny Nisy. Regionální historický sborník*. Technická univerzita, Liberec 2007, s. 125-149 a BLAŽKOVÁ, Jana: *Mimořádný lidový soud v České Lípě*. In: *Bezděz*. Česká Lípa 2004, s. 135-156.

²⁶⁷ Od 28. listopadu 1946, tedy od vydání druhého dodatku ke směrnicím MV. (KMOCH, Pavel: c. d., s. 111.)

k řešeným kauzám. V této komisi působil českolipský okresní soudce JUDr. Albín Hloušek. Činnost všech orgánů aktivních v retribučním řízení znesnadňovala v České Lípě, jako ostatně v celé republice, skutečnost, že udání údajného viníka nebylo trestné. To znamená, že retribuce se tak snadno stala prostředkem k vyřizování osobních účtů a před komisi či soud se tak mohla dostat i naprosto nevinná osoba.

Českolipská vyšetřovací komise prošetřovala mezi lety 1945 až 1948 celkem 420 případů provinění proti *národní cti*.²⁶⁸ Díky závěrečné zprávě z konce tzv. prvního retribučního období (1945 – 5/1947) víme, že k TNK bylo do května 1947 postoupeno pouze 136 z těchto případů. Z celkového počtu prošetřených kauz se dochovaly detailnější informace jen k 67 z nich, řada spisů se bohužel v průběhu let ztratila, nebo byla skartována. Ze zmíněné závěrečné zprávy také víme, že v tzv. prvním retribučním období zasedala TNK Česká Lípa celkem 23krát, což znamená, že se průměrně na jednom zasedání vyřešilo kolem 6 případů. Do května 1947 odsoudila českolipská TNK celkem 61 osob, což činí 44,9 % z celkového počtu obviněných. Jde o poměrně vysoké číslo v porovnání s jinými komisemi (TNK Trutnov 27,17 %²⁶⁹, TNK Jablonec nad Nisou 22,75 %²⁷⁰, TNK Broumov 21,6 %²⁷¹, TNK Turnov 19,7 %²⁷²). Důvodem může být i to, že VK přísně vybírala případy, které TNK postoupí, a které ne. V 69 zbývajících případech (přibližně 50,7 %) bylo řízení zastaveno, či vydán osvobozující nález, a 6 případů (4,4%) vrátila TNK zpět vyšetřující komisi. Po 4. květnu 1947 bylo celkem 90 případů odstoupeno příslušnému soudu, protože je TNK již nestihla dořešit.

Jak již bylo zmíněno, do roku 1947 vynesla TNK Česká Lípa celkem 61 trestů. U 21 z nich šlo o trest veřejného pokárání, u 25 o trest pokuty a veřejného pokárání, u 5 o trest vězení a veřejného pokárání, v 1 případě byl udělen trest pokuty a vězení a v 9 případech trest kombinoval všechny tři možnosti, tedy pokutu, vězení i veřejné pokárání. Nejvyšší trest pokuty v tzv. prvním retribučním období činil 50 000 Kčs (udělen celkem třem lidem), v tzv. druhém retribučním období 120 000 Kčs (udělen jednomu člověku). Nejdelší trest

²⁶⁸ Tento údaj víme proto, že se dochoval seznam jmen, které VK prověřovala z provinění se proti dekretu č. 138/1945 Sb. (*Rejstřík k jednacím protokolům č. III – bezpečnost*; SOKA Česká Lípa, fond ONV Česká Lípa, inv. č. 215.)

²⁶⁹ ČERVINKOVÁ, Zdeňka: *Trestní nalézací komise v Trutnově 1945-1948*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012, s. 39.

²⁷⁰ REMSOVÁ, Monika: *Trestní nalézací komise v Jablonci nad Nisou (1945-1947)*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012, s. 51.

²⁷¹ PEŠKOVÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Broumov*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012, s. 47.

²⁷² LOUDA, Jiří: *Trestní nalézací komise Turnov*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2011, s. 40.

vězení byl udělen Karlovi Barsovi v délce 10 měsíců. Celkově vynesla do roku 1947 českolipská komise tresty vězení v délce 27 měsíců a 148 dní a tresty pokuty ve výši 509 500 Kčs.

Nejčastějším důvodem k odsouzení se stalo hlášení k německé státní příslušnosti, následně hlášení se k německé národnosti a jako třetí služba v německé armádě. S prvními dvěma jmenovanými trestnými činy jsme ve zvýšené míře konfrontování právě v pohraničních oblastech. K tomu je vhodné uvést, že jak TNK tak i MLS často nerozlišovaly mezi hlášením se k německé národnosti či státní příslušnosti, spisy proto obsahují řadu zmatečných informací. Z archivních materiálů dále vyplývá, že TNK řešila několik případů tzv. horizontální kolaborace. Spisy k těmto kauzám se dochovaly čtyři a všichni souzení byli muži, kteří udržovali údajně milostný (krátkodobý či dlouhodobý) vztah s německou ženou.

V této práci jsem se pokusila o zhodnocení činnosti TNK v České Lípě pomocí analýzy dochovaných archiválií a také jsem se snažila o srovnávání získaných výsledků se závěry ostatních kolegů a kolegyně (především z liberecké katedry historie), kteří se taktéž zabývali tzv. malou retribucí. Po srovnání jsem zjistila, že se českolipská komise v jistých věcech odlišovala od ostatních. Například procento potrestaných obžalovaných je značně vyšší než u ostatních TNK, naopak počet všech prošetřovaných případů před TNK je o dost nižší než v ostatních městech, kde komise působily. Domnívám se, že tato skutečnost byla podmíněna efektivní činností českolipské VK, která předávala TNK pouze kauzy, u nichž předpokládala jasné odsouzení. Řada udání se jí jevila jako bezpředmětná a neopodstatněná a z toho důvodu jejich vyšetřování zastavila. Také teze Benjamina Frommera²⁷³, že v případě tzv. horizontální kolaborace byly většinou trestány ženy, pro Českolipsko neplatí. Naopak je z dochovaných spisů zřejmé, že v České Lípě kvůli tomuto obvinění stanuli před TNK výhradně muži.

Téma retribučního soudnictví se těší velkému zájmu badatelů a to především z řad historiků, o čemž svědčí i rozsáhlé množství vydaných monografií, studií a kvalifikačních studentských prací. Analýzou jednotlivých TNK je získáván základ pro budoucí srovnávání mezi jednotlivými městy a regiony. Tato bakalářská práce je malou sondou do regionálních dějin a určitě nechává otevřené dveře dalšímu výzkumu této oblasti. Například období tzv. druhé retribuční by mohlo být detailněji zpracováno, či další rozhovory s pamětníky by určitě přinesly zajímavé výsledky.

²⁷³ FROMMER, Benjamin: c. d., s. 272–273.

5. Použité prameny a literatura

5.1 Archivní prameny

Státní okresní archiv v České Lípě
fond Okresní národní výbor Česká Lípa.

5.2 Publikované prameny

STACH, Jindřich: *Provinění proti národní cti a jejich trestání podle dekretu presidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138 Sb.* Brno 1946.

FUSEK, Jaroslav: *Provinění proti národní cti.* Praha 1946.

MANDLOVÁ, Adina: *Dneska už se tomu směju.* Československý filmový ústav, Liberec 1991.

5.3 Orální historie

Rozhovor s Františkem Dobrovolným, Mimoň, nar. 1938. Mimoň 28.3.2017.

Rozhovor s Dagmar Židlickou, Mimoň, nar. 1941. Česká Lípa 3.4.2017.

5.4 Literatura

ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš (eds.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Díl I. Češi a Němci do roku 1945. Úvod k edici.* Zdeněk Susa, Středokluky 2010.

ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš (eds.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Díl II., svazek 1, Duben–srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osidlování.* Zdeněk Susa, Středokluky 2011.

ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš (eds.): *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Díl II., svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování.* Zdeněk Susa, Středokluky 2010.

BĚLINA, Pavel a kol.: *Dějiny evropské civilizace II.* Paseka, Praha 1995.

BLAŽKOVÁ, Jana: Mimořádný lidový soud v České Lípě. In: *Bezděz.* Česká Lípa 2004, s. 135-156.

BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě*. Tilia, Šenov u Ostravy 1998.

ČERVINKOVÁ, Zdeňka: *Trestní nalézací komise v Trutnově 1945-1948*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012.

DEJMEK, Jindřich; KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan: *Kauza: tzv. Benešovy dekrety, Historické kořeny a souvislosti*. Historický ústav AV ČR, Praha 1999.

EMMERT, František: *Češi ve wehrmachtu*. Vyšehrad, Praha 2005.

FROMMER, Benjamin: *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Academia, Praha 2010. 504 s.

JARCOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*. Prostor, Praha 2008.

JECH, Karel; KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky. Dokumenty*. 2 svazky. Praha – Brno, Doplněk – Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 1995. 1072 s.

JIŘÍK, Václav: *Nedaleko od Norimberku*. Svět křídel, Cheb 2000.

JUDT, Tony: *Poválečná Evropa. Historie po roce 1945*. Slovart, Praha 2008.

KMOCH, Pavel: *Provinění proti národní cti. „Malá retribuce“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Academia, Praha 2015. 659 s.

KMOCH, Pavel – LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Zakázaná láska. Trestní postih milostných vztahů v letech 1935–1948*. In: *Žena jako subjekt a objekt dějepisného vyučování*. Ústí nad Labem 2010.

KMOCH, Pavel – LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Pomsta nebo spravedlnost? Trestní nalézací komise v českých zemích*. In: *Fontes Nissae. Regionální historický sborník*. Liberec 2011, s. 185–206.

KOČOVÁ, Kateřina: *Činnost mimořádných lidových soudů. MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce. Fakulta humanitních studií Hradec Králové, Hradec Králové 2006.

KOČOVÁ, Kateřina: Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945–1947), In: *Pax bello potior. Sborník doc. R. Andělovi*, Liberec 2004, s 299-318.

KUKLÍK, Jan: *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů*. Praha 2002.

LOUDA, Jiří: *Trestní nalézací komise Turnov*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2011.

LOZOVIUK, Petr: *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2005.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Činnost mimořádných lidových soudů. MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce, fakulta humanitních studií, Univerzita Hradec Králové 2006.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: *Druhá vlna retribuice po únoru 1948 – případ Vladimíra Krajiny*. Rukopis 2017.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina: Mimořádný lidový soud v České Lípě. In: *Fontes Nissae. Regionální historický sborník*. Technická univerzita, Liberec 2007, s. 125-149.

MIKŠOVSKÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Poděbrady*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2011.

PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav: *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Okresní vlastivědné muzeum, 1999.

PEŠKOVÁ, Barbora: *Trestní nalézací komise Broumov*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012.

REMSOVÁ, Monika: *Trestní nalézací komise v Jablonci nad Nisou (1945-1947)*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2012

RYBÁŘ, Václav: *Trestní a nalézací komise v Liberci v letech 1945-1948*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, Liberec 2009.

SOVADINA, Miloslav: *Dějiny okresního archivu Česká Lípa*. Albis International, Ústí nad Labem 1997.

SUKDOLÁK, Lukáš: *Trest v sociálních souvislostech*. Diplomová práce. Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Brno 2014.

ŠENKOVÁ, Silva: *Latinsko-český slovník*. Nakladatelství Olomouc, Olomouc 2005.

SMEJKA, Ladislav: Květen 1945. Dodatky k situaci na Českolipsku 1.-9. 5. 1945. In: *Bezděz, Česká Lípa* 2005. S. 103–118.

STANĚK, Tomáš: *Perzekuce 1945*. Ise, Praha 1996.

STANĚK, Tomáš: *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2005.

VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana: *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007, 224 s.

VOJTÍŠKOVÁ, Marie: *Židé v České Lípě*. Vega-1 a město Česká Lípa, Česká Lípa 1999.

VOJTÍŠKOVÁ, Marie; PANÁČEK, Jaroslav: *Česká Lípa*. Severočeské nakladatelství, Česká Lípa 1976.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Část 5. Diderot, Praha 1999.

ZIMMERMANN, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945)*. Prostor, Praha 2003.

5.5 Internetové zdroje

Dekret č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 9, s. 25–31 [vid. 9.5.2016].

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=9>.

Dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 9, s. 31–33 [vid. 9.5.2016].

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=9>.

Zákon č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 17, s. 57–58 [vid. 7.3.2017].

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=17>.

Zákon č. 33/1948 Sb., jímž se obnovuje účinnost retribučního dekretu a nařízení o lidovém soudnictví a mění některá jejich ustanovení. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1948, částka 15, s. 391–392 [vid. 14.7.2017].

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=295>.

Zákon č. 34/1948 Sb. o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1948, částka 16, s. 393 [vid. 23.4.2017].

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=296>.

Dekret č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 48, s. 248–254 [vid. 24.6.2017].

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=48>.

Dekret č. 121/1945 Sb. o územní organizaci správy, vykonávané národními výbory. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 52, s. 279–294 [vid. 3.1.2017].

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=52>.

Dekret č. 137/1945 Sb. o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online]. 1945, částka 57, s. 337 [vid. 22.4.2017].

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=57>.

Dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*, Stránky Ministerstva vnitra České republiky [online] 1945, částka 57, s. 338 [vid. 9.5.2016].

Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=57>.

6. Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dekret presidenta republiky č. 138 ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti.

Příloha č. 2 – Příloha směrnic ministra vnitra k provedení dekretu č. 138/1945 Sb.: Seznam fašistických organizací.

Příloha č. 3 – Vládní usnesení ze dne 18. června 1948 o amnestii ve správních věcech trestních.

Příloha č. 4 – Seznam obžalovaných osob před TNK Česká Lípa v letech 1945 až 1948

Příloha č. 1

Dekret presidenta republiky ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti

138/1945 Sb., změny: 123/1946 Sb., 246/1946 Sb.

K návrhu vlády ustanovuji:

§ 1

(1) Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo slovenského lidu, vzbudil veřejné pohoršení, bude potrestán - nejde-li o čin soudně trestný - okresním národním výborem vězením do jednoho roku nebo pokutou do 1,000 000 Kčs nebo veřejným pokáráním nebo dvěma nebo všemi těmito tresty.

(2) Byla-li uložena pokuta, buď pro případ její nedobytnosti zároveň vyměřen náhradní trest vězení podle míry zavinění do jednoho roku. Byl-li vedle pokuty uložen i trest na svobodě, nesmí trest na svobodě spolu s náhradním trestem vězení přesahovati jeden rok.

(3) Směrnice, které v této věci vydá ministr vnitra, jsou pro národní výbory závazné.

§ 2

Do trestu na svobodě se započítá doba, po kterou byl pachatel zajištěn (ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 137 Sb., o zajištění osob, které byly považovány za státní nespolehlivé, v době revoluční).

§ 3

Činy trestné podle § 1 se promlčují v šesti měsících. Promlčecí lhůta počíná se dnem, kdy čin byl spáchán; u činů spáchaných před účinností tohoto dekretu pak dnem počátku jeho účinnosti. U činů, o nichž okresní národní výbor nabude vědomosti ze spisů, jež jsou v den 26. května 1946 u soudu (mimořádného lidového soudu), veřejného žalobce, správního úřadu (orgánu) a budou mu odstoupeny teprve po tomto dnu, počíná se promlčecí lhůta dnem, kdy tyto spisy dojdou příslušnému okresnímu národnímu výboru. Trestní řízení musí však býti zahájeno před skončením účinnosti dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16

Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, ve znění zákonů jej doplňujících a pozměňujících.

§ 4

Tento dekret nabývá účinnosti dne vyhlášení a platí jen v zemích České a Moravskoslezské; provede jej ministr vnitra.

Dr. Beneš v. r.

Fierlinger v. r.

Nosek v. r.

Příloha č. 2

Příloha ke Směrnícím ministerstva vnitra ze dne 26. listopadu 1945,

odst. 10, písm. b)

Seznam fašistických organizací.

Arijská pracovní fronta (APF)

Arijská stráž

Červenobílí

Česká liga proti bolševismu

Česká pracovní fronta (ČPF)

Českomoravští národní socialisté

Českoněmecká společnost (organisátor Zelenka)

Československý arijský svaz

Český národně sociální tábor (ČNST)

Český národní tábor (ČNT)

Český svaz pro spolupráci s Němci

Čeští fašisté (organisátor Janík)

ČNST – Vlajka a jeho ochranné sbory zvané Svatoplukovy gardy

Exekutiva bývalých vojáků (pouze funkcionáři)

Fašisté Svatoplukovy gardy (FSG)

Hlinkova Slovenská ľudová strana

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě

Mládež Českého národně-sociálního tábora (MČNST)

Moravští fašisté

Národně arijská kulturní jednota

Národně socialistická česká dělnická a rolnická strana (vedoucí Mlčoch, totožná se stranou Zeleného hákového kříže)

Národně socialistická garda slovanských aktivistů

Národně socialistická strana dělnická (organisátor Grasblum)

Národně socialistické hnutí pracujícího lidu (organisátor Blažek)

Národní akční komitét (organisátor baron Procházka)

Národní obec fašistická (NOF) se všemi odbory a složkami

Národní odborová ústředna zaměstnanecká

Národní tábor (NT)

Národní tábor fašistický (NTF, organisátoři Kasanda, Břetenář)

Národopisná Morava (organisátor Jan Úprka)

Rodobrana

Svatováclavské gardy

Svaz arijských mlynářů

Svaz českých válečníků

Svaz českých vojáků ze světové války, kteří bojovali po boku německé armády (patřil k NOF)

Svaz vojáků z fronty (pouze funkcionáři)

Svaz zemědělství a lesnictví

Veřejná osvětová služba

Vlajka

**Vládní usnesení ze dne 18. června 1948
o amnestii ve správních věcech trestních
(č. 1180/1948 Ú.I.)**

U příležitosti volby presidenta republiky, provedené Národním shromážděním dne 14. června 1948, usnesla se vláda republiky Československé, užívajíc práva daného jí ústavou, ve schůzi konané dne 18. června 1948, takto:

Čl. I.

(1) S výjimkou správních přestupků podle dekretu presidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti, ve znění předpisů jej doplňujících nebo pozměňujících. Jakož i správních přestupků podle zákona ze dne 13. února 1947, č. 15 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich, nezavede se trestní řízení správní pro správní přestupky spáchané v době od 6. května 1945 do 14. června 1948, a bylo-li takové řízení zavedeno a dosud pravomocně neskončeno, zastaví se, nebyl-li na správní přestupek již uložen v I. stolici trest na svobodě delší jednoho roku a pokuta ve výši nad 100 000 Kčs, nebo některý z těchto trestů.

(2) Promíjejí se tresty na svobodě, náhradní tresty na svobodě, pokuty a ostatní tresty, jež byly pravomocně uloženy pro přestupky uvedené v odstavci 1, nebyly-li dosud vykonány, pokud nepřekračují hranici v odstavci 1 uvedenou. Byl-li trest částečně vykonán, promíjí se pouze dosud nevykonaný zbytek trestu.

(3) Správní tresty, které byly pravomocně uloženy pro přestupky podle dekretu č. 138/1945 Sb., ve znění předpisů jej doplňujících nebo pozměňujících, avšak dosud nebyly vykonány, anebo které teprve budou uloženy, se nevykonají, pokud nepřekračují hranici uvedenou v odstavci 1 uvedenou.

Čl. II.

Ustanovení čl. I. se vztahují i na československé státní občany, kteří překročivše ilegálně hranice Československé republiky se dosud zdržují v cizině, vrátí-li se nejpozději do 3 měsíců ode dne tohoto usnesení zpět na území Československé republiky.

Čl. III.

Správními přestupky se v toto usnesení rozumějí přestupky, k jichž stíhání a trestání jsou příslušny národní výbory (na Slovensku policejní trestní soudy) nebo jakékoli jiné orgány veřejné správy, s výjimkou orgánů správy finanční.

Čl. IV.

Toto usnesení se nevztahuje na osoby německé národnosti.

Čl. V.

Toto usnesení provede ministr vnitra v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Příloha č. 4

Seznam obžalovaných osob před TNK Česká Lípa 1945–1948										
Číslo	Jméno	Datum narození	Národnost ²⁷⁴	Povolání	Bydliště v době řízení	Provinění	Datum rozsudku	Rozsudek	Odvolání/revize ²⁷⁵ + amnestie ²⁷⁶	Číslo kartonu
1	Barsa Karel	14.4.1904	Č	Řidič	Česká Lípa	Hlášení se k německé národnosti, člen NSKK, služba v něm. armádě	18.4.1947	vězení 10 měsíců, pokuta 50000Kčs, veřejné pokárání (30 dní)	AZ/N Amnestie 1948	643
2	Bartoš Josef	?	?	?	?	?	?	?	?/A	257
3	Bartošová Josefa	?	?	?	?	?	?	?	?/A	257
4	Bíček Tomáš	17.10.1903	Č	?	Česká Lípa	Hlásil se k německé státní příslušnosti	?	?	?/?	257
5	Blažiček Jaroslav	?	?	Bývalý nár. správce fy. Hrdina	Staré Splavy	Styky s Němci a horizontální kolaborace	?	?	?/A Amnestie 1948	257
6	Brabec Josef	?	?	?	Skalice u Č.L.	Členem Landwache a Luftschutzbundu	?	?	?/A	257
7	Breil Vojtěch	16.7.1916	Č	Hodinář. dělník	Batelov	Spolupráce s Němci, udavačství, násilné jednání	?	?	?/A	257
8	Bulíř Antonín	19.9.1889	Č	obchodník	Zákupy	Hlásil se k německé národnosti	25.4.1947	Veřejné pokárání 30 dní	AZ/N Amnestie 1948	643
9	Bulíř Josef	4.7.1910	?	Jirchářský dělník	Mimoň	Sloužil v německé armádě	? (neukončeno v 1. retr. o.) ²⁷⁷	?	?/A	257

²⁷⁴ Č – česká, N – německá.

²⁷⁵ Odvolání: AZ – ano, zamítnuto; AU – ano, uznáno; N – nepodal(a).

Revize: A – ano (zahájena), N – ne.

²⁷⁶ Údaj uveden pouze pokud byl dotyčnému prominut trest na základě amnestie vlády z roku 1948.

²⁷⁷ Kauza nebyla dokončena do 4. května 1947 (tedy do konce 1. retribučního období) a v roce 1948 bylo podle zák. č. 34/1948 Sb. trestní řízení obnoveno.

10	Čejka František	9.11.1889	Nezjištěna	?	Stružnice	Hlásil se k německé národnosti	1947	?	?/A	257
11	Červený Josef	?	?	?	Česká Lípa	?	?	?	?/?	257
12	Dědek Josef	22.5.1904	Č	Pracovník benzinové stanice	Zákupy	Hlásil se k německé národnosti, sloužil v německé armádě	2.5.1947	Pokuta 30000 Kčs, vězení 3 měsíce, veřejné pokárání	AZ/A Amnestie 1948	257
13	Divoký Karel	26.2.1907	Č	Hodinář	Uherský Brod	Podezřelý z udavačství	? (neukončeno v 1. retr. o.)	?	?/A	257
14	Dobrovolný Jan	8.12.1909	Č	Národní správce cementárny	Mimoň	Pašoval německé dopisy, horizontální kolaborace	14.2.1947	Veřejné pokárání 30 dní, vězení 30 dní	AZ/N Amnestie 1948	643
15	Dvořák Václav	3.1.1907	?	Učitel, 1945 předseda MNV v Jestřebí	Jestřebí	Podpora odnárodňovacích snah, styk s Němci nad míru nezbytné nutnosti	31.5.1946	Veřejné pokárání 14 dnů, pokuta 5000 Kčs	A?/?	643
16	Eichler František	26.9.1903	?	účetní	Skalice	Přihlásil se za Němce, v NSDAP, v nacistické církvi Gottgläubig	?	?	?/A	257
17	Fídl Jan	24.8.1881	Č	Bývalý poštovník	Luhov	Hlásil se k německé národnosti	22.4.1947	Pokuta 10000 Kčs, veřejné pokárání 30 dní	AZ/N Amnestie 1948	643
18	Franc Miroslav	?	Č	?	Sloup	Ilegální přestup hranic, vstup v manželství s Němkou	? (zahájeno až ve 2. retr. o.)		?/A	257
19	Führich Karel	20.8.1922	Č	Sklář	Falknov – Kytlice	Sloužil v německé armádě	? (neukončeno v 1. retr. o.)	?	?/A	257
20	Hájek Rudolf	?		Dělník	Česká Lípa	Žádal o německé státní občanství	3.4.1947	Pokuta 5000 Kčs	A?/A	257

21	Hauschneiderovi Jan a Marie	?	?	?	Nový Bor	Žádali o německou státní příslušnost	? (zahájeno až ve 2. retr. o.)	?	?/A	257
22	Hons František	8.6.1904	Č	Tovární dělník	Mimoň	Hlásil se k Němcům, členem SA, sloužil v německé armádě	? (neukon- čeno v 1. retr. o.)	?	?/A	257
23	Horník Rudolf	20.1.1913	Č	Úředník, košíkář	Skalice	Podepsal zrádci potvrzení o nezávadném chování	14.1.1947	Vinen, ale trest nevykonán pro pochopitelné rozrušení mysli	AZ/N	643
24	Hráský Václav	23.9.1892	Č	Autodopra- ce, dělník	Česká Lípa	Hlásil se k německé národnosti a žádal o německou státní občanství	1.4.1947	Vezení 14 dní, pokuta 5000 Kčs	A?/?	643
25	Hrbek Eduard	15.5.1892	Č	Pomocný dělník	Česká Lípa	Ukrývání státního majetku, styk s Němci nad míru nezbytné nutnosti	-	Zproštěn obžalování	-	257
26	Hrbková Marie	24.6.1891	Č	V domácnos- ti	Česká Lípa	Ukrývání státního majetku, styk s Němci nad míru nezbytné nutnosti	15.2.1949	Pokuta 50000 Kčs, vězení 3 měsíce, veřejné pokárání	AZ/A Amnestie 1948	257
27	Chladík František	2.12.1919	?	Šofér	Zahrádky	Žádal o německou státní příslušnost	? (zahájeno až ve 2. retr. o.)	?	?/A	257
28	Jirsa Otakar	?	?	?	?	?	?	?	?/A	257
29	Kaplan Jaroslav	11.9.1909	Č	Holičský mistr	Zákupy	V r. 1945 udržoval společenský a hosp. styk s osobami něm. nár., doručoval Němcům dopisy, nápomocen při odvážení ukrytých věcí	25.4.1947	Pokuta 5000 Kčs, veřejné pokárání 30 dnů	N/?	643
30	Koubský František	?	?	?	Břevniště	Nosil na klopě hákový kříž a vyhrožoval gestapem	? (zahájeno až ve 2. retr. o.)	?	?/A	257

31	Koudelka Vlastimil	?	?	?	?	?	?	?	?	?/A	257
32	Kreibich Josef	29.1.1921	Č	Strojní zámečník	Česká Lípa	Sloužil v německé armádě	?	(neukončeno v 1. retr. o.)	?	?/A	257
33	Krejča Karel	1.10.1881	Č	Nadlesní	Ploužnice	Politicky spolupracoval s Němci	31.5.1946	Pokuta 50000 Kčs, veřejné pokárání 14 dní	AZ/N Amnestie 1948		643
34	Kriesche Josef	25.2.1915	Č	Strojní inženýr	Česká Lípa	Hlásil se k německé národnosti a sloužil v německé armádě	?	?	?/A		257
35	Kudrnovský František	5.9.1911	Č	Topič u firmy Siemens	Česká Lípa	Hlásil se k německé národnosti a státní příslušnosti	14.1.1947	Vězení 60 dní, veřejné pokárání 30 dní	N/N		488
36	Kuhn Antonín	13.8.1888	Neznámá	Obchodní zástupce	Staré Splavy	Hlásil se k německé národnosti a do NSDAP	2.8.1947 ²⁷⁸	Zproštěn obžaloby	N/A		257
37	Kuchařík Ladislav	23.9.1877	Č	Rolník	Svobodná Ves	Žádal o německou státní příslušnost	?	?	?/A		257
38	Kupsová Marie	6.7.1899	Č	?	Česká Lípa	Žádala o německou státní příslušnost	?	(zahájeno až ve 2. retr. o.)	?	?/A	257
39	Kutlvašr Rudolf	25.7.1896	Č	Brusič skla	Nový Bor	hlásil se k německé národnosti, sloužil v německé armádě, členem SA	?	(zahájeno až ve 2. retr. o.)	?	?/A	257
40	Kynzlovi Hugo a Marie	?	Neznámá	?	Stráž pod Ralskem	Žádali o německou státní příslušnost	?	(zahájeno až ve 2. retr. o.)	?	?/A	257
41	Lamač Antonín	25.12.1906	Č	Brusič kovů	Česká Lípa	Sloužil v německé armádě	?	(zahájeno až ve 2. retr. o.)	?	?/A	257
42	Lehnert Josef	?	?	?	?	?	?	?	?	?/A	257

²⁷⁸ Kauzu dokončil a rozsudek vynesl Okresní soud v České Lípě.

57	Rolfík Josef	20.8.1883	Č	dělník	Čistá	Hlásil se k Němcům	? (neukončeno v 1. retr. o.)	?	?/A	257
58	Semín Karel	?	?	?	?	?	?	?	?/A	257
59	Schinkelová Anna	?	?	?	?	?	?	?	?/A	257
60	Středa Václav	30.5.1888	Č	Dělník	Praha	Hlásil se k německé národnosti	22.12.1948	Pokuta 20000 Kčs	AZ/A Amnestie 1948	643
61	Svoboda Karel	17.4.1913	Č	Obuvník	Palknov – Kytlice	Sloužil v německé armádě	1947	?	?/A	257
62	Špaček Alois	?	?	?	?	?	?	?	?/A	257
63	Tichý Bohdan	16.4.1921	Č	Obchodník	Železná Ruda	Žádal o německou státní příslušnost, přihlásil se k německé branné moci, horizontální kolaborace	22.12.1948	Pokuta 120000 Kčs	N/A	257
64	Tománek Břetislav	5.7.1913	Č	Tech. úředník	Nový Bor	Za okupace vyžadoval zvýšený pracovní výkon	? (neukončeno v 1. retr. o.)	?	?/A	257
65	Třešňák Josef	?	?	?	Skalice	Horizontální kolaborace	?	?	?/A	257
66	Volejníková Valerie	?	?	?	Česká Lípa	Členkou NSDAP a tzv. Opferringu	?	?	?/A	257
67	Ženatý Josef	10.12.1890	Č	Brusič kovů	Skalice	Sloužil v německé armádě	?	?	?/A	257
	Böhmová Aloisie ²⁷⁹	12.11.1909	?	?	Mimoň	Během okupace ohrožovala české obyvatelstvo a uplatňovala právo před Čechy	24.4.1947	Vězení 3 měsíce, veřejné pokárání	AZ/N Amnestie 1948	488

	Husníková Marie ²⁷⁹	8.9.1896	?	?	Stará Lída	Vyhrožovala sousedům pro poslech zahr. rozhlasu, urážela představitele ČSR zahr. Vlády	3.4.1947	Pokuta 200 Kč, veřejné pokárání	AZ/N Amnestie 1948	488
	Reinischová Leopoldína ²⁷⁹	15.11.1900	?	?	Česká Lída	?	25.5.1950	Řízení zastaveno (r. 1930 se hlásila k židovské nár.)	?/A	488

²⁷⁹ Tato obžalovaná byla odsouzena TNK Ústředního národního výboru v Praze. Spisy z této kauzy jsou mezi spisovým materiálem českolipské TNK z toho důvodu, že se dotyčná přestěhovala do zdejšího kraje a proti svému obvinění podala odvolání. Odpověď ZNV na toto odvolání společně s některými spisy z jejího případu byly proto zaslány ONV Česká Lída a dochovaly se tak v archivním materiálu.